

Silkeveien i Antikken

*Utvexling, impulser og utvikling i det østlige
Sentral-Asia i tiden til Han-dynastiet*

Philip Bye-Pedersen

Masteroppgave i Historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

UNIVERSITETET I BERGEN

15. mai 2017

Silkeveien i Antikken

Utveksling, impulser og utvikling i det østlige Sentral-Asia i
tiden til Han-dynastiet

Av Philip Bye-Pedersen

UNIVERSITETET I BERGEN

Det humanistiske fakultet

Masteroppgave i Historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitet i Bergen

Vår 2017

© Philip Bye-Pedersen

2017

Silkeveien i Antikken

Philip Bye-Pedersen

<https://bora.uib.no/>

Abstract

The Silk Road has traditionally been seen and treated as a system of exchange networks, linking together major empires of Eurasia and originating in the classical era. The emergence of the Silk Road has mainly been viewed in correlation with the large empires situated on each side of Eurasia, the Roman Empire in the West and the Han Empire in the East, and their economic incentives to establish, maintain and promote the flow of commodities and luxuries between East and West.

This thesis focuses on a lesser known part of the Eurasian landmass, situated between the great empires of East and West, the Tarim Basin polities located in Eastern Central-Asia. The thesis' main concern will be with the emergence of complex societies within the Tarim Basin, and whether or not the development of complex societies is connected to exchange networks in the region, and if the emergence of these complex societies is connected with the emergence of the Silk Road. The surrounding empires, the Han Empire and the Kushan Empire, and their economic and cultural influence on the Tarim Basin will be analyzed to determine their significance for the development of the polities within the Tarim Basin, and their influence on exchange conditions in the region. The thesis' timeframe will expand beyond the classical era and include the region's bronze and iron-age, as it will be suggested that the Silk Road is probably a lot older than what is usually recognized, and that the networks origin actually is related to the internal warfare of Chinese states within the «Warring States Period» which expanded the need for importation of goods located and produced on the Steppe, and the emergence of horse-riding steppenomads in the first millennium B.C.E.

Scholars have mainly focused their studies on the large agrarian empires along the Silk Road, and little research has been done on the cultures, city-states and nomads within and surrounding Eastern Central-Asia compared to these empires. The lack of research is intriguing, as well as the fact that the Tarim Basin is located in the centre of the Silk Road, which almost guarantees that the region have been an important factor for assuring and maintaining the exchange networks in Central-Asia, and perhaps, the Silk Road as a whole.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært interessant, givende, til dels frustrerende, men alltid spennende og lærerikt. Takk til min veileder Jørgen Christian Meyer, og min biveileder Tomas Larsen Høisæter, som har introdusert meg for emnet og bidratt med inspirasjon og kunnskap. Takk til antikkseminaret hvor både professorer og studenter har kommet med viktige bidrag og innspill. Takk til Vebjørn Granum Kjersheim og andre medstudenter for gode faglige diskusjoner, og gode ikke-faglige diskusjoner.

Spesielt takk til min samboer Liv Stene for hennes hjelp, støtte og tålmodighet gjennom masterprosessen, og til min sønn, Ludvig, som har vært en uvurderlig bidragsyter med sin latter og sitt smil.

Philip Bye-Pedersen

Bergen 15. mai 2017

Innhold

Kapittel 1: Historiografi og tematisk avgrensning	1
1.1 Introduksjon.....	1
1.2 Tidligere forskning og forskningsfokus	1
1.3 Avgrensning og problemstilling	5
1.4 Disposisjon	6
Kapittel 2: Kilder og metode	7
2.1 Det tilgjengelige kildemateriale	7
2.2 De litterære kildene	7
2.3 De arkeologiske kildene	12
2.4 Metode, begrepsavklaring og analytiske verktøy	13
2.5 Former for utveksling	15
2.6 Samfunnsstrukturer og kompleksitetsnivåer	17
2.7 By og bystat.....	20
Kapittel 3: Historisk bakgrunn og geografisk ramme	23
3.1 Historisk bakgrunn	23
3.2 Geografi og geografiske begrep	25
3.3 Konklusjon	28
Kapittel 4: Samfunn og utveksling i det østlige Sentral-Asia før Han-dynastiet	29
4.1 Xinjiang-kulturene – den tidlige perioden.....	30
4.2 Xinjiang-kulturene – den sene perioden.....	32
4.3 Utvekslingens betydning for samfunnsutvikling.....	35
4.4 Djoumboulak Koum	38
4.5 Konklusjon	42
Kapittel 5: Samfunn og utvikling i Tarimbekkenet i tiden til Han-dynastiet	44
5.1 Større konstellasjoner	44
5.2 Soldater og militarisering	48
5.3 Problemer vedrørende kildenes informasjon	49
5.4 Konklusjon	51
Kapittel 6: Kinesisk ekspansjon og innflytelse fra øst	53
6.1 Nomadetrusselen i nord.....	53
6.2 Åpningen mot vest.....	56
6.3 Kampanjen mot Dayuan – vendepunktet i vest.....	60
6.4 Kinesisk kontroll og maktkonsolidering	62
6.5 Fra kinesisk kolonisering og kontroll til dynastisk skifte og nedgang	66

6.6	Utvikling av handelen i det østlige Sentral-Asia	70
6.7	Konklusjon	72
Kapittel 7: Regional utvikling og innflytelse fra vest.....		75
7.1	Kinesisk tilbaketrekning – nye muligheter for lokale ledere.....	75
7.2	En ny tilværelse i det østlige Sentral-Asia?.....	77
7.3	Kaos, kontinuitet eller fremgang?	80
7.4	Kushanriket – En ny aktør i spillet om innflytelse i Tarimbekkenet.....	82
7.5	Kushanrikets mynttradisjon.....	85
7.6	Sino-Kharosthi myntene	88
7.7	Kvalitative og kvantitative trekk	91
7.8	Potensiell ekspansjon fra vest.....	96
7.9	Konklusjon	99
Konklusjon – Utvikling av samfunn i det østlige Sentral-Asia og fremveksten av Silkeveien.....		102
Bibliografi		109
	Kilder.....	109
	Litteratur.....	109
Vedlegg		114
	Kart.....	114
	Mynter	122
	Fotografier.....	125

Kapittel 1: Historiografi og tematisk avgrensning

1.1 Introduksjon

Begrepet «Silkeveien» ble for første gang brukt av den tyske geografen, Ferdinand von Richthofen (1833 – 1905) i hans verk *China* fra 1877. Richthofen benyttet begrepene "Seidenstraße" og "Seidenstraßen" til å forklare kommunikasjons- og handelsnettverket, som knyttet sammen oldtidsimperiene Han-Kina i øst og Romerriket i vest. Silkeveien kan benyttes som begrep til å betegne ett enkelt nettverk, men i realiteten utgjør begrepet en fellesbetegnelse for nettverkene langs Eurasia, både over sjø og land. Langs stiene, veiene, dalene, fjellpassene og elvene som utgjør det enorme nettverket som er Silkeveien, har produkter som silke, papir, keramikk, glass, krydder og elfenben reist. Likevel er det ikke nødvendigvis produktene som har hatt størst betydning for den historiske utviklingen Silkeveien har forårsaket. Langs det samme nettverket dro ideer, teknologi, mennesker, språk, sykdom, religion og kultur. Sammen har nettverkene som utgjør Silkeveien stått for den mest betydningsfulle kommunikasjons- og utvekslingsfartsåren i verdenshistorien.

De store jordbruksimperiene Romerriket, Han-Kina, Persia og Kushanriket har vært de dominerende forskningsobjektene i analysearbeid vedrørende Silkeveien siden begrepets opprinnelse. Imperiene har vært ansett som de viktigste pådriverne for utveksling mellom øst og vest, og som faktorene som muliggjorde fremveksten av Silkeveien. I de to første århundrene etter vår tidsregning gikk to av de viktigste Silkeveisrutene gjennom Tarimbekkenet i dagens Xinjiang i nordvest Kina. Tarimbekkenet er plassert i sentrum av Silkeveien, men har ikke vært i sentrum på forskningsfronten. Var samfunnene som befant seg i Tarimbekkenet passive aktører, eller spilte de en mer fremtredende rolle for fremveksten og opprettholdelsen av Silkeveien enn det tidligere forskning har gitt inntrykk for? Med denne tematikken som utgangspunkt, vil oppgavens hovedproblemstilling være: *Hvilken rolle spilte samfunnene i Tarimbekkenet for fremveksten og opprettholdelsen av Silkeveien?*

1.2 Tidligere forskning og forskningsfokus

Siden etableringen av begrepet Silkeveien har forskningstemaet vært kjent for historikere verden over. På slutten av 1800-tallet hadde de imperialistiske konfliktene i Asia mellom Russland og Storbritannia generert enorm oppmerksomhet omkring Silkeveien blant myndigheter, diplomater og forskere i Europa.¹ Den nye interessen var trolig årsak til europeiske ekspedisjoner til Xinjiang på slutten av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. De

¹ Christian 2000, s. 3

mest betydningsfulle lederne av disse ekspedisjonene var Aurel Stein (1862 – 1943) og Sven Hedin (1865 – 1952). Deres reiser og arbeid i Tarimbekkenet førte til funn av levninger som viste til en blomstringstid for totalt ukjente byer og handelssentrum langs Silkeveien. Slik ble betydningen av utvekslingen i det østlige Sentral-Asia i klassisk tid avslørt.²

Gjennom de første ekspedisjonene til Xinjiang ble mye av det arkeologiske grunnlaget for videre forskning på Silkeveien lagt, men til tross for at ekspedisjonene konsentrerte seg om Xinjiang, var det lite etterfølgende forskningsarbeid som tok for seg Tarimbekkenet og dets samfunn som helhet. Et betydelig forskningsfokus har vært sentrert omkring spredningen av buddhisme til Tarimbekkenet og videre til Kina de første hundreårene e.v.t., og spredningen av islam omkring 1000 e.v.t. Tiden til Tang-dynastiet (618 – 907 e.v.t.) var lenge ansett som en gullalder, og deres betydning for utveksling langs Silkeveien og forbindelse med Tarimbekkenet har av den grunn opplevd et stort forskningsfokus.

Først i nyere tid har forskning omkring Xinjiang, og Tarimbekkenets kulturer, opplevd et løft. Forskning om Silkeveien i tiden til Han-dynastiet (206 f.v.t. – 220 e.v.t.) har dratt stor nytte av de historiske verkene *Hanshu* av Ban Gu, og *Hou Hanshu* av Fan Ye. Begge verkene inneholder omfattende beskrivelser av statene og kongerikene i det de definerer som «de vestlige territoriene». Luce Boulnois «*Silk Road: Monks, Warriors & Merchants*» fra 2004, og Xinru Lius «*The Silk Road in World History*» fra 2010, er oversiktsverk om Silkeveien, men gir detaljerte beskrivelser om utvekslingsforhold i det østlige Sentral-Asia, og hvordan Kushanriket og Han-Kina kan ha påvirket statene i Tarimbekkenet, blant annet gjennom spredning av skriftspråk og religion. I boken «*A Comparative Study of Thirty City-State Cultures*» fra 2000, presenterte Nicola Di Cosmo bystatene i Tarimbekkenet og deres utvikling basert på informasjon fra de kinesiske historieskriverne, og nyere arkeologiske utgravninger. Verket er ett av få som har tatt for seg Tarimbekkenet som helhet, uten å sette området inn i en større geografisk eller politisk sammenheng.

Valerie Hansen, med boken «*The Silk Road, A New History*» fra 2012, har også forsket på utviklingen av statene i Tarimbekkenet. Hansen tar i innledningskapittelet for seg utviklingen av Sentral-Asia som helhet, mens resten av boken er inndelt i kapitler med fokus på utviklingen av enkelte byer og bystater både innenfor og omkring Tarimbekkenet. Hennes bok demonstrerer også et forholdsvis nytt syn om handel langs Silkeveien, og hvordan den må ha vært svært begrenset i både utbredelse og intensitet, i tillegg til hvordan statene i

² Christian 2000, s. 3

Tarimbekkenet var avhengig av kinesiske soldaters tilstedeværelse i regionen for demografisk og økonomisk utvikling.³ I sin masteroppgave «*Beyond the White Dragon Mounds*» fra 2013, redegjorde Tomas Høisæter for utviklingen av kulturene og statene i Tarimbekkenet fra bronsealder til år 300 e.v.t., og argumenterte for hvordan utviklingen av statene i Tarimbekkenet og utvekslingen langs Silkeveien var knyttet til hverandre. Før Høisæters masteroppgave eksisterte det ikke forskning som beskjeftiget seg med utviklingen av statene i Tarimbekkenet innenfor et så bredt tidsspekter. Et svært viktig bidrag til forskningen av utvikling og utveksling i det østlige Sentral-Asia, er John Hills «*Through the Jade Gate – China to Rome*» fra 2015. Verket er en oversettelse av kapittel 88 fra *Hou Hanshu*, men med et svært omfattende noteverk som inkluderer et bredt spekter med tidligere forskning på det østlige Sentral-Asia i tiden til Han-dynastiet.

Aurel Stein, gjennom sin omfattende materialinnsamling fra sine ekspedisjoner i Xinjiang, la mye av grunnlaget for fremtidig forskning av arkeologiske kilder. Han fikk tak i et betydelig materiale fra utgravningen i Niya, historisk en del av kongeriket Shanshan i det sørøstlige Tarimbekkenet, og fra moderne Khotan og omegn. I Khotan fikk Stein kjøpt flere Sino-Kharosthi mynter, som for ettertiden har fungert som numismatisk fundament for forskning tilknyttet Khotans politiske og økonomiske rolle langs Silkeveien. Materialet ble behandlet i Joe Cribbs artikler «*The Sino-Kharosthi Coins of Khotan: Their Attribution and Relevance to Kushan Chronology*» fra 1984 og 1985. Cribb lagde en kronologisk oversikt over kongene av Khotan ved å benytte Sino-Kharosthi myntene fra kolleksjonen til Stein, i tillegg til å påvise en sterk forbindelse mellom mynttradisjon fra Khotan og Kushanriket.⁴ Helen Wang utga i 2004 boken «*Money on the Silk Road*», hvor hun behandler et spekter av numismatisk materiale, og diskuterer økonomi og bruk av penger i Xinjiang frem til år 800 e.v.t. Hennes verk har gitt en oversikt over numismatisk materiale fra Xinjiang, og kommenterer blant annet arbeidet til Cribb, i tillegg til å presentere egne teorier om Sino-Kharosthi myntene.

Innenfor territoriet til kongeriket Shanshan har det blitt utgravd en rekke dokumenter skrevet i Kharosthi, som sammen med Sino-Kharosthi myntene la grunnlaget for en omfattende debatt blant forskere om hvorvidt det eksisterte en forbindelse mellom Nord-India og den sørlige ruten gående gjennom Tarimbekkenet. John Brough, i sin artikkel «*Comments on the Third Century Shan-Shan and the History of Buddhism*» fra 1965, argumenterte for at det var Kushanriket, i form av blant annet militær erobring, som hadde stått bak spredningen av

³ Hansen 2012, s. 9.

⁴ Cribb 1985, s. 143.

buddhisme og Kharosthi til Shanshan.⁵ I sitt samlingsverk «*Central Asia and Non-Chinese Peoples of Ancient China*» fra 2002, la Edwin Pulleyblank frem en hypotese om hvordan kushansk erobring av Tarimbekkenet førte til spredning av Kharosthi og buddhisme. Joe Cribb argumenterte for kushansk erobring av byen Khotan basert på Sino-Kharosthi myntene. Denne teorien har vært svært omdiskutert, og Xinru Liu i boken «*The Silk Road in World History*», hevdet at spredningen av Kharosthi skriftspråk til Shanshan skjedde som følger av buddhismens innpass gjennom misjonsarbeid langs rutene og fjellpassene som knyttet Nord-India til det sørlige Tarimbekkenet.⁶ Valerie Hansen argumenterte i «*The Silk Road*» at det var immigranter fra Gandhara i det ustabile og kollapsende Kushanriket på slutten av 200-tallet, som var sprederne av skriftspråket.⁷

Manfred Raschke presenterer en helt annen teori for handel og utvekslingens drivende mekanismer enn krig, kjøpmenn, misjonærer og immigranter. I «*New Studies in Roman Commerce with the East*» fra 1978, argumenterte Raschke for at det var hesteridende nomader langs Eurasias steppebelte som var den store sprederen av varer, kultur og teknologi mellom øst og vest.⁸ Raschke presiserte at nomadene ikke var organiserte handelsmenn, men at det var gjennom gaveutveksling og byttehandel varer forflyttet seg. Andre som benytter arkeologisk materiale til å påvise at nomader og samfunnene utenfor de store imperiene var like viktige drivkrefter for utveksling langs Silkeveien, er David Christian i artikkelen «*Silk Roads or Steppe Roads? The Silk Roads in World History*» fra 2000. Christopher Beckwith, i boken «*Empires of the Silk Road*» fra 2009, påstår at Romerriket og Han-Kinas vellykkede ekspansjonspolitikkk førte til en generell nedgang i handelen langs Silkeveien, og at opprettholdelsen av nomadegruppen Xiongnu periodevis herredømme over deler av Tarimbekkenet var avgjørende for Sentral-Asias vitale økonomi.⁹

Yingshi Yü, «*Trade and Expansion in Han China – A Study in the Structure of Sino-Barbarian Economic Relations*» fra 1967, har et mer tradisjonelt syn i forhold til betydningen av kinesisk ekspansjon, og hvilke økonomiske konsekvenser ekspansjonen medførte. Yü påstår at kinesisk ekspansjon mot vest la grunnlaget for handelen med statene i Tarimbekkenet og imperiene lengre vest.¹⁰ Raoul McLaughlin vektlegger også betydningen

⁵ Se Brough 1965, s. 582-612.

⁶ Liu 2010, s. 58.

⁷ Hansen 2012, s. 26.

⁸ Raschke 1978, s. 608-611.

⁹ Beckwith 2009, s. 92.

¹⁰ Yü 1967, s. 2.

av imperiene for fremveksten av Silkeveien i boken «*The Roman Empire and the Silk Routes*» fra 2016. McLaughlin diskuterer blant annet hvordan Han-Kina opprettet Silkerutene gjennom ekspansjon inn i Sentral-Asia, og hvordan Romerriket tjente på økt handel som følger av opprettelsen av Silkeveien.¹¹ Hansens argumentasjon for betydningen av kinesiske soldater stasjonert i Tarimbekkenet for å ivareta handelsintensiteten i «*The Silk Road*», indikerer samme vektlegging av imperiene for opprettholdelsen av Silkeveien.

Først i nyere tid har publikasjoner med større fokus på Xinjiang og Tarimbekkenet alene blitt mer utbredt. Høisæter utga en detaljert masteroppgave om utviklingen av statene, men gikk ikke inngående inn i diskusjonen omkring det østlige Sentral-Asias påvirkning fra vest, som jeg akter å gjøre i denne oppgaven. Både nyere og eldre forskning har vært innom faktorene som potensielt har fungert som drivkrefter for utveksling langs Silkeveien fra bronsealderen til Han-dynastiets periode, men ingen konsensus har blitt etablert. Imperiene var lenge ansett som de viktigste pådrivere for utveksling, og som verkene til McLaughlin og Hansen tyder på, er fremdeles de store imperiene aktuelle. Nomadenes rolle som sentrale utvekslingsaktører har blitt poengtert, og David Christian påpekte i år 2000 at både nomader og samfunn mellom imperiene i øst og vest, har vært svært viktige pådrivere for Silkeveien. På bakgrunn av det eksisterende forskningsmateriale ønsker jeg å analysere hvilke drivkrefter som førte til fremveksten og opprettholdelsen av handelsnettverk i det østlige Sentral-Asia i tiden til Han-dynastiet, og om utviklingen av kulturene i Tarimbekkenet har hatt en innvirkning på utviklingen av Silkeveien.

1.3 Avgrensning og problemstilling

For å kunne svare på hvilken rolle samfunnene i Tarimbekkenet spilte for fremveksten og opprettholdelsen av Silkeveien, vil det være nødvendig å analysere forholdene mellom samfunnsutvikling og utvekslingsforhold i det østlige Sentral-Asia, og dermed behandle følgende delproblemstillinger:

- Hvilke drivkrefter lå bak utviklingen av komplekse samfunnsstrukturer i Tarimbekkenet?
- Eksisterte det en sammenheng mellom utviklingen av komplekse samfunn i Tarimbekkenet og utvekslingsaktivitet i det østlige Sentral-Asia?
- Hvilken påvirkning hadde de omliggende imperiene Han-riket og Kushanriket på samfunnsutvikling og utvekslingsforhold i det østlige Sentral-Asia?

¹¹ McLaughlin 2016, s. XVII

Oppgavens tidsramme kan deles inn i tre perioder, «før Han-dynastiet» (2000 – 100 f.v.t.), «det tidlige Han-dynastiet» (206 f.v.t. – 9 e.v.t.) representert ved kinesisk ekspansjon inn i Tarimbekkenet, og «det sene Han-dynastiet» (23 – 220 e.v.t.) representert ved kinesisk tilbaketrekning fra Tarimbekkenet. De tre periodene markerer tre distinkte epoker i utviklingen av samfunnene i det østlige Sentral-Asia, i tillegg til tre distinkte epoker for regionens utvekslingsforhold. Den geografiske rammen er sentrert rundt det østlige Sentral-Asia, Xinjiang-regionen og Tarimbekkenet. Det er betydelig overlapp mellom disse begrepene, hvor Tarimbekkenet har den minste geografiske størrelsen, og er plassert innenfor både det østlige Sentral-Asia og Xinjiang. Tarimbekkenet er området som inkluderer flesteparten av samfunnene som skal behandles, mens det østlige Sentral-Asia omfatter et større geografisk område, og inkluderer et større spekter av behandlede samfunn.

1.4 Disposisjon

I kapittel 2 gis en presentasjon av det benyttede kildematerialet, og metodene som har fungert som analytiske verktøy. Kapittel 3 gir en historisk oversikt over Han-riket og Kushanriket, og en presentasjon av det østlige Sentral-Asias geografi, klima og infrastruktur. I Kapittel 4 vil utviklingen av kulturene som eksisterte i Xinjiang-regionen i bronsealder og tidlig jernalders forhold til utvekslingsnettverk i det østlige Sentral-Asia analyseres, for å se hvilke drivkrefter som lå bak fremveksten av komplekse samfunnsstrukturer i regionen. I kapittel 5 analyseres den demografiske utviklingen og den økte militariseringen av statene i Tarimbekkenet fra det tidlige Han-dynastiet til det sene Han-dynastiet, med et utgangspunkt i litterære kinesiske kilder. Informasjonen presentert i kapittel 5 fungerer som utgangspunkt for deler av analysen utført i kapittel 6 og 7, hvor de omkringliggende imperienes påvirkning på samfunn i Tarimbekkenet analyseres. I Kapittel 6 vil den kinesiske ekspansjonen inn i Tarimbekkenet behandles, og hvilke konsekvenser den fikk for det østlige Sentral-Asia. I kapittel 7 gis en kort presentasjon av forholdene i det østlige Sentral-Asia etterfulgt av Xin-dynastiets brudd på Han-dynastiets kontinuitet, og hvordan tilværelsen i regionen endret seg etterfulgt av det kinesiske hegemoniets kollaps. Maktvakuemet som oppstod som følger av det kinesiske fraværet, samt Kushanrikets økte involvering politisk og kulturelt i det østlige Sentral-Asia, vil analyseres i kapittel 7.

Kapittel 2: Kilder og metode

2.1 Det tilgjengelige kildemateriale

Det mest relevante kildemateriale i studier av det østlige Sentral-Asia innenfor oppgavens tidsramme, er tredelt. De klassiske kinesiske historieskrivernes nedtegninger, kinesiske- og Kharosthi-dokumenter funnet i Tarimbekkenet, samt arkeologisk materiale fra utgravninger i regionen gjort de siste hundre årene. Med et mer overordnet perspektiv på Silkeveien ville annet materiale, som Plinius' *Naturalis Historia*, Strabos *Geographica*, og *Periplus Maris Erythraei* vært av større relevans. Disse verkene blir ofte sitert i litteratur angående Romerrikets kontakt og handelsforbindelser med øst, men gir ikke en tilstrekkelig utbrodering av handelsrutene gående gjennom Tarimbekkenet. *Periplus* gir omfattende beskrivelser av handelen mellom Romerriket og India, samt handelsruter, varer og praksiser som var distinkt for ulike regioner.¹² *Periplus* beskriver derimot ikke områdene nord og øst for Baktoria. Av den grunn vil ikke det greske eller romerske kildematerialet benyttes i denne oppgaven.

2.2 De litterære kildene

De litterære primærkildene vil være *Shiji*, *Hanshu* og *Hou Hanshu*. Verkene skildrer alle Handynastiet, og fremstiller dynastiets historie kronologisk, blant annet gjennom keiserlige biografier. Alle har egne kapitler som tar for seg kinesisk utforskning og ekspansjon i de vestlige territoriene,¹³ og det er først og fremst disse kapitlene som skal brukes. De to sistnevnte kildene gir detaljerte beskrivelser om tilgjengelige ressurser, populasjonstall, husholdningsantall og hvor mange soldater enkelte stater i det østlige Sentral-Asia kunne stille til krig. Disse tallene er spesielt interessante å observere i et utviklingsforløp, for å se hvordan informasjonen endret seg fra de første kinesiske utsendingene rundt år 130 f.v.t. til omkring år 200 e.v.t. Utviklingen av statene i Tarimbekkenet, observert gjennom det historiske kildemateriale, er viktig å analysere for å se hvilken påvirkning Han-Kina, og eventuelt andre utenforliggende stormakter har hatt på området. Har statene i Tarimbekkenet vært brikker i et politisk spill av stormaktene, fungerte de som allierte, som ressurser for å promotere handelsvirksomhet, eller var de selvstendige handelssentre med betydelig innvirkning på utvekslingsnettverk i det østlige Sentral-Asia?

¹² Høisæter 2013, s. 8.

¹³ Betegnelsen de kinesiske historieskriverne bruker i beskrivelser om områdene vest for Gansukorridoren, i og omkring Tarimbekkenet.

***Shiji* – Den store historikerens nedtegninger¹⁴**

Shiji ble forfattet av Sima Qian (ca. 145 – 90 f.v.t.), og dekker mer enn 2000 år med historie fra «Den gule keiser» til Han-Keiser Wudi (156 – 87 f.v.t.). *Shiji* ble påbegynt av Qians far, Sima Tan (165 – 110 f.v.t.), men fullført av Qian.¹⁵ Sima Qian arvet ikke bare farens historieverk, men også hans stilling som *Taishi*.¹⁶ En stilling som innebar vedlikehold av historiske dokumenter. Ved siden av undervisning og tilknytning til hoffet, drev Sima Qian med omfattende reisevirksomhet i Kina.¹⁷ Reisene tillot tilgang til et utvidet kildemateriale fra tidligere tider,¹⁸ i tillegg til oppfølging av andre lærde utenfor Chang'an. Etter utnevnelsen til *Taishi*, i år 108 f.v.t., fikk Sima Qian tilgang til det keiserlige bibliotek og dets arkiver, som må ha vært en forutsetning for fullførelsen av *Shiji*. Ettersom historikerens reisevirksomhet og tilgang til kilder var såpass omfattende, er det umulig å vite eksakt hva kildematerialet hans har vært. *Shiji* består av 130 kapitler, hvor kapittel 123 vil være sentral i dette henseende. Kapittel 123 tar for seg Zhang Qians (ca. 200 – 113 f.v.t.) reise til Baktoria, og den etterfulgte kinesiske ekspansjonen inn i Tarimbekkenet. Kapittel 123 skildrer hendelser og informasjon fra Sima Qians samtid. Hans posisjon ved hoffet medførte trolig direkte kontakt med flere kinesiske utsendinger med oppdrag fra Tarimbekkenet, som sannsynligvis var viktige kilder for produksjonen av verket.

***Hanshu* – Historien om det tidlige Han-dynastiet¹⁹**

Hanshu ble forfattet av Ban Gu (32 – 92 e.v.t.), og dekker tidsperioden fra år 125 f.v.t. til år 23 e.v.t. På samme måte som Sima Tan påbegynte *Shiji*, påbegynte Ban Gus far, Ban Biao (3 – 54 e.v.t.), arbeidet med *Hanshu*.²⁰ Hvor mye hans far var involvert i *Hanshu* er ukjent, men forskere har i ettertid anklaget Ban Gu for å forsøke å «slette sin far»,²¹ og dermed pålegge seg selv den prestisjen det måtte medføre å ha produsert verket på egenhånd. Loewe påpeker at arbeidet med *Hanshu* ble påbegynt i år 36 e.v.t., og avsluttet en gang mellom år 110 og 121.²² Da det ble kjent at Ban Gu tok opp pennen etter sin far ble keiser Ming (28 – 75 e.v.t.) informert om at Ban Gu i skjul reviderte statlig historie.²³ Ban Gu ble arrestert, men etter at

¹⁴ Den benyttede oversettelsen er av Burton Watson, 1993.

¹⁵ Nienhauser 2011, s. 463.

¹⁶ En stilling oversatt til «Grand Scribe», eller «Grand Historian». Verket *Shiji* blir på engelsk oversatt til «Records of the Grand Historian».

¹⁷ Nienhauser, 2011 s. 466.

¹⁸ Allerede 1000 år før Sima Qian eksisterte det historieskivere i Kina.

¹⁹ Den benyttede oversettelsen er av A.F.P Hulsewé, 1979.

²⁰ Durrant 2011, s. 486.

²¹ Durrant 2011, s. 488.

²² Loewe 1979, s. 8.

²³ Durrant 2011, s. 490.

keiseren selv leste utdrag av *Hanshu* skal han ha blitt svært imponert. Ban Gu ble løslatt og tildelt et embete som historieskriver, som medførte tilgang til et utvidet kildemateriale. Ban Gu døde i år 92 e.v.t., og det var hans søster, Ban Zhao, som fullførte verket. Kapittel 96 A og B, om de vestlige territoriene, vil her være av størst betydning. Kapittelet beskriver de ukjente folkegruppene som omringet den kinesiske verden, og som kineserne kom i større kontakt med som følger av ekspansjonen av riket fra år 221 f.v.t.

***Hou Hanshu* – Historien om det sene Han-dynastiet²⁴**

Hou Hanshu ble forfattet av Fan Ye (398 – 445 e.v.t.), og skildrer tiden til det sene Han-riket fra 25 – 220 e.v.t. Fan Ye ble født inn i en privilegert familie, og fikk av den grunn en byråkratisk stilling i den kinesiske administrasjonen. Kapittel 88, om de vestlige territoriene, er her av størst relevans. Fan Ye påpeker at kapittelet er basert på Ban Yong (d. 128 e.v.t.) sin rapport presentert til keiser An (94 – 125 e.v.t.) i år 125.²⁵ Rapporten var sannsynligvis brukt til å presentere oppdatert informasjon om de vestlige territoriene. Materialet i *Hou Hanshu* er svært lik det en finner i *Hanshu*, men informasjonen fra Ban Yong er oppdatert. Ettersom Fan Ye skriver om hendelser og karakterer lenge før sin egen levetid, var han ikke direkte tilknyttet det politiske spillet ved hoffet som både Sima Qian og Ban Gu. Bielenstein hevder at Fan Ye umulig kan ha hatt direkte tilgang til kildene fra tiden han beskriver, ettersom relevant materialet gikk tapt i brenningen av Luoyang i 191 e.v.t.²⁶ Sannsynligheten for at det nødvendige materiale til produksjonen av *Hou Hanshu* gikk tapt, er svært liten. Utenom Fan Ye var det flere, både før og etter, som skrev omfattende verk om det sene Han-dynastiet. Fan Yes produksjon er for ettertiden den mest kjente, og det er dermed liten grunn til å tro at alt nødvendig materiale til å produsere verket forsvant i år 191.

De litterære kildenes troverdighet og historieskrivernes virke

Felles for forfatterne av de presenterte historieverkene, er at ingen av dem reiste til Tarimbekkenet. All informasjon om de vestlige territoriene er basert på hva andre har fortalt dem, eller hva som har vært tilgjengelig i et allerede nedskrevet kildemateriale. Både Sima Qian og Ban Gu hadde tilgang til keiserlige arkiv, og basert på den informasjonen forfatterne presenterer, er det naturlig å anta at arkivmateriale de hadde tilgjengelig var informasjon registrert fra kinesiske diplomater og generaler som selv hadde reist i Tarimbekkenet. De kinesiske historikerne var preget av sin egen samtid, og observerte dermed materialet

²⁴ Den benyttede oversettelsen er av John E. Hill, 2015.

²⁵ Hill 2015, s. xvii.

²⁶ Bielenstein 1953, s. 9.

gjennom sin egen kulturelle kontekst. Sima Qians holdning tilknyttet kinesisk overlegenhet og konfutsiansk ideologi, gjennomsyrrer til tider historieformidlingen hans. Den sinosentriske vinklingen kan observeres i fremstillingen av mennesker utenfor Han-Kinas kulturelle sfære, hvor ikke-kinesiske folkegrupper betegnes som «barbarer».²⁷

Det er usikkert hvilken funksjon de kinesiske verkene har hatt, men både Enoki Kazuo og Valerie Hansen påpeker at informasjonen fra øverste administrative leder i de vestlige territoriene ble sendt inn til den kinesiske sentraladministrasjonens historieavdeling.²⁸ Likevel virker det som at informasjonen må ha hatt andre formål enn å bli nedskrevet som historie. Den kinesiske generalen Li Guangli (? – 88 f.v.t.) ledet to militære ekspedisjoner gjennom Tarimbekkenet, hvorav den første var en logistisk katastrofe. Reise gjennom ørken uten klare fakta om målets distanse eller vannressurser beliggenhet, medførte høye dødstall og felttogets uunngåelige nederlag. Det andre felttoget var derimot en suksess, blant annet på grunn av at den første reisen redegjorde for tilgjengelige vannkilder, plasseringen av strekningens bosetninger, samt hvor mye provisjon en strekning på den distansen krevde for en hær som talte nærmere 60.000 mann. Rekruttering av vanningeniører tillot å avlede målets vannressurser ved en beleiring,²⁹ informasjon helt avhengig av diplomaters kjennskap til området. Geografisk informasjon fra reiser i regionen må ha vært svært viktig av strategiske årsaker for det kinesiske byråkratiet, i tillegg til informasjonens historiske verdi.

John Hill, oversetteren av kapittel 88 i *Hou Hanshu*, har personlig målt enkelte avstander presentert i kapitlet. Avstandene han målte viste seg å være svært nøyaktige. Spesielt gjaldt det målene som var blitt gjort i de områdene av Tarimbekkenet som lå nærmest Kina.³⁰ For områder utenfor det kinesiske byråkratiets rekkevidde, som Parterriket, beskriver både Fan Ye og Ban Gu befolkningene som «ekstremt tallrik», i motsetning til spesifikke tall som blir brukt om statene i Tarimbekkenet. Dermed kan en anta at kildene Ban Gu og Fan Ye hadde tilgjengelig heller ikke ga noen spesifikke populasjonstall for Parterriket. Historieskriverne ønsket ikke å dikte opp tall, de forholdt seg sannsynligvis til den informasjonen kildematerialet deres ga dem, derfor fremstår de utvalgte kapitlene som godt tilpasset oppgavens formål. Det er ingen åpenbare årsaker til hvorfor forfatterne, eller hoffet i Han-

²⁷ Se Fan Ye 88 (9).

²⁸ Se Hansen 2012, s. 34.

²⁹ Sima Qian 123 (248).

³⁰ Hill 2015, s. xxiii.

riket, skulle ønske å manipulere informasjonen. Tallenes nøyaktighet bør ikke overdrives, men manipulasjon eller endring av kildemateriale fremstår ikke som naturlig å ta høyde for.

Dokumentene fra Tarimbekkenet

Et stort antall dokumenter på kinesisk, og prakrit skrevet i Kharosthi, er funnet i Tarimbekkenet. For det kinesiske byråkratiet var det standardpraksis i tiden til Qin- og Handynastiene å knyte sammen tavler av tre eller bambus, til å lage lengre dokumenter og lister. Det totale funnet av slike tavler talte i 1990 50.000, hvor over 30.000 var funnet i Xinjiang og Gansu.³¹ Størsteparten av de kinesiske tavlene er funnet i og omkring Han-festningene i Juyan (Gansu), Han-festningene langs Shule-elven ved Dunhuang (Gansu), og i og omkring Niya i kongeriket Shanshan.³² Innholdet i de kinesiske dokumentene inkluderer klassiske tekster, lover og reguleringer, administrative instruksjoner for de militære garnisonene og privat korrespondanse.³³ Oversettelsen av de kinesiske dokumentene funnet av Stein, presentert i hans bok «*Ancient Khotan*» fra 1907, er av Edouard Chavannes og Lionel Giles. Størsteparten av de benyttede kinesiske dokumentene er av nyere dato enn de presentert av Stein, og finnes i Helen Wangs bok «*Money on the Silk Road*» fra 2004.

De fleste Kharosthi-dokumentene er skrevet i blekk på tre eller lær-tavler, og teller 764 eksemplarer. Flesteparten av Kharosthi-dokumentene ble funnet i løpet av Steins tre første ekspedisjoner til Tarimbekkenet, hvor 709 dokumenter ble funnet i og omkring Niya. Kharosthi-dokumentene inneholder administrativ informasjon som rettslige avgjørelser, salgs- og lånekontrakter, skatteinnkreving, og lån- og leieinformasjon.³⁴ Den benyttede oversettelsen av Kharosthi-dokumentene er fra Thomas Burrows «*A Translation of the Kharosthi Documents of Chinese Turkestan*», fra 1940.

Både dokumentene på kinesisk og prakrit gir et unikt innblikk i hverdagen til folket i kongeriket Shanshan, og garnisonlivet for de kinesiske soldatene langs rikets grenseområder. Antallet dokumenter funnet i Tarimbekkenet, og dokumentenes innhold, demonstrerer innflytelsen de omkringliggende stormaktene hadde på området. Kharosthi-dokumentene viser at skriftspråk originalt fra Gandhara og Punjab-regionen, spredte seg til det sørøstlige Tarimbekkenet. Kharosthi-dokumentene er et av det beste materialet til å påvise rollen Silkeveien spilte i overføring av språk, kultur, religion og mennesker mellom områder.

³¹ Wang 2004, s. 47.

³² Wang 2004, s. 47.

³³ Wang 2004, s. 47.

³⁴ Wang 2004, s. 66.

Dokumentene er funnet ved arkeologiske utgravninger, og var ikke ment til å leses av et bredt publikumsspekter, dermed er det lite som tilsier at dokumentene er manipulert.

2.3 De arkeologiske kildene

I Xinjiang-regionen har det blitt foretatt flere arkeologiske utgravninger siden slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Grunnet det tørre klimaet, er materiale fra Tarimbekkenet usedvanlig godt preservert. Klimaet har muliggjort sporadiske funn fra hele bekkenet, så vel som ved de store organiserte utgravningene. Wang gir i sin bok et utbrodert bilde av arkeologiske utgravninger foretatt siden begynnelsen av 1900-tallet, hvor hun deler den arkeologiske aktiviteten inn i fire forskjellige faser.³⁵ 1) Den første, dominert av primært europeiske, amerikanske og japanske oppdagelsesreisende på begynnelsen av 1900-tallet, 2) den andre, med kombinerte kinesiske og utenlandske utgravninger på 20- og 30-tallet, 3) den tredje, forbeholdt utelukkende kinesisk aktivitet fra og med 50-tallet, og 4) den fjerde, igjen med kombinerte arbeidsgrupper fra 80-tallet.³⁶

De første arkeologiske utgravningene foretatt av europeere i det østlige Sentral-Asia var av svenske Sven Hedin, britiske Aurel Stein, tyske Albert von Le Coq, og franske Paul Pelliot. I ettertid har disse oppdagerne høstet mye kritikk, spesielt fra kinesisk hold. De har blitt anklaget for å ha ranet med seg, bokstavelig talt tonnevis av, kinesiske antikviteter.³⁷ Europeiske fagfeller har kritisert arbeidet de utførte, og dømt det uvitenskapelig. På tross av dette påpeker Wang at arbeidet utført av Stein, som stod for den mest omfattende dokumenteringen og innsamlingen av data, var svært profesjonelt på tross av manglende arkeologisk utdanning.³⁸ Uavhengig hvordan en anser de europeiske oppdagelsesreisende og deres virksomhet i Tarimbekkenet, har arbeidet de utførte vært uvurderlig for mye av etterfølgende forskning basert på materiale de samlet inn.

Materiale av størst interesse vil hovedsakelig være det numismatiske fra Tarimbekkenet, hvor størsteparten er fra samlingen til Stein, presentert i Joe Cribbs artikler «*The Sino-Kharosthi Coins of Khotan*» fra 1984 og 1985, samt Wangs bok «*Money on the Silk Road*». Annet numismatisk materiale fra Sentral- og Øst-Asia vil trekkes inn i diskusjonen angående utenforliggende påvirkning på statene i Tarimbekkenet.

³⁵ Wang 2004, s. 4-8.

³⁶ Wang 2004, s. 5-7.

³⁷ Peter Hopkirk 1984, s. 1.

³⁸ Wang 2004, s. 19.

Nyere kinesiske utgravninger

Deler av oppgavens besvarelse vil ta utgangspunkt i verk basert på nyere arkeologiske utgravninger i Tarimbekkenet, utført av både kinesiske og sino-svenske forskningsgrupper. Jan Romgards artikkel «*Ancient Human Settlements in Xinjiang and the Early Silk Road Trade*» fra 2008 redegjør for betydningsfulle funn gjort av kinesiske utgravninger i nyere tid. Chen og Hieberts artikkel «*The late prehistory of Xinjiang*» fra 1995 analyserte 10 forskjellige bronsealderkulturer i Xinjiang, og hvordan disse kulturene utviklet seg basert på det arkeologiske materialet. Enkelte verk tilknytter Silkeveiens fremvekst til en sammenkobling av eldre og i større grad lokale utvekslingsnettverk, hovedsakelig med heltidspastoralister som hovedaktører. Denne teorien er å finne i David Christians «*Silk Roads or Steppe Roads? The Silk Roads in World History*» fra 2000, og Manfred Rasckhes kapittel «*New Studies in Roman Commerce with the East*» i boken «*Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt: Volume II*» fra 1978.

2.4 Metode, begrepsavklaring og analytiske verktøy

Ved å benytte numismatisk metode, og et rammeverk for definering av utveksling og samfunnskompleksitetsnivå, vil jeg å forsøke å etablere en sammenheng mellom samfunnsutvikling og utvekslingsforhold i det østlige Sentral-Asia. En redegjørelse for de analytiske verktøyene benyttet i behandlingen av kildemateriale vil dermed være nødvendig.

2.4.1 Numismatisk metode

Metoden benyttet som utgangspunkt for vurdering av det numismatiske kildemateriale er fra Håkon Ingvaldsens kapittel «*Numismatikk: med mynter som kilder*» i boken «*Ad Fontes: Antikkvitenskap, kildebehandling og metode*» fra 2007.

Forskningsresultater innenfor numismatikk baseres på kvalitative og kvantitative studier, der myntene studeres med hensyn til blant annet produksjonsmåter, metallforekomster, serier og funnforekomster.³⁹ Ifølge Ingvaldsen er det åtte opplysninger som vanligvis oppgis for individuelle mynter som skal benyttes til forskning, før de grupperes og studeres i sammenheng. Det er 1) motiv, 2) innskrift, 3) vekt, 4) stempelstilling, 5) metall, 6) diameter, 7) nominal, og 8) proveniens.⁴⁰ Kvalitativ forskning tar for seg det mynten kan fortelle oss ut i fra det den viser, dens motiv og innskrift, avbildninger og inskripsjoner. En kvantitativ tilnærming er mer konkret, og forholder seg til studiet av selve mynten. Viktige elementer ved

³⁹ Ingvaldsen 2007, s. 142.

⁴⁰ Ingvaldsen 2007, s. 143.

mynter i kvantitativ forskning er funnsteder, antall mynter funnet, hvilket metall som er brukt til produksjon, vekt, og om mynten er slått eller støpt. Kvalitativ og kvantitativ analyse av mynter, er viktig å kjenne til for å kunne forstå hvordan mynter kan fortelle om samfunnsendringer eller kontinuitet, og ikke minst utvekslings- og kommunikasjonsforhold gjennom myntinspirasjon og kulturspredning.

Kvalitativ metode

Mynters inskripsjoner og avbildning kan fortelle mye om myntprodusenten. Avbildning kan blant annet være av en konge, en guddom eller en helt. Slike motiv kan fortelle hvem som var konge, og ettersom kongen som oftest var myntgarantist, hvilken religion/religioner og kultur/kulturer kongen favoriserte og ble påvirket av. En kongeavbildning fungerer som et ledd i en legitimeringsprosess, og kan blant annet fortelle om kommunikasjon og utveksling med andre regioner basert på motiv og innskrift. Kongelige positurer og hodeplagg er typiske eksempler på myntprodusenters inspirasjon fra andre områder. Både avbildning- og inskripsjonspåvirkning kan være produkt av utveksling, men også erobring. Inskripsjoner benyttes til å påberope seg rettmessig makt og kontroll. Eksempler på dette, er titlene «kongenes konge» og «sønn av himmelen».

Ved å benytte titler som «sønn av himmelen» og «kongenes konge» vil man opponere mot andre som benytter samme tittel, eller relatere til de aktørene som kjenner til den type titulering fra før. Titler kan ha politisk funksjon i form av å sette seg over andre regenter, eller konstatere selvstendighet. Titulering på mynter kan brukes til å videreføre velkjente «kjennetegn». I moderne samfunn er myntbrukere bare så vidt kjent med eksisterende tradisjoner innenfor myntproduksjon, men hvis endringer i eksisterende tradisjon skulle oppstå, ville brukerne uten tvil merke det.⁴¹ Først når store endringer blir utført i form av struktur- eller designendring stilles det spørsmål av de som benytter seg av mynten.⁴² Av den grunn vil endringer av tradisjon hovedsakelig forholdes til et minimumsnivå av myntgarantisten. Tradisjon har som formål å bevare en kontinuitet og tilknytning til elementer brukerne av myntene allerede kjenner til, samtidig som myntgarantisten ønsker å implementere nye tradisjoner tiltenkt å gagne dem selv.

Et viktig stikkord når det gjelder titulering, avbildninger og selvportrett på mynter, er kontinuitet. Videreføring av eksisterende tradisjoner kan ikke fortelle nevneverdig om

⁴¹ Cribb 2008, s. 334-335.

⁴² Cribb 2008, s. 334.

endringsprosesser i samfunnet, men om eksisterende tradisjoner blir brutt eller endret på, indikerer det at en endringsprosess sannsynligvis har forekommet. Motiv og innskrift kan demonstrere myntproduksjons kontinuitet og endring, som igjen reflekterer potensielle sosioøkonomiske og politiske endringer.

Kvantitativ metode

Innenfor kvantitative analyser, er det først og fremst myntfunn som vil være av størst betydning å gå nærmere inn på. Funnanalyser er numismatikerens viktigste redskap for å påvise sirkulasjonsmønstre. Ingvaldsen deler myntfunn grovt inn i tre forskjellige grupper: skattefunn, opphøningsfunn og løsfunn.⁴³ Skattefunn er funn av store mengder mynt, antakelig oppsparte midler, bortgjemt tyvgods, eller donerte midler som aldri ble hentet. Opphøningsfunn kjennetegnes for å være mynter funnet i blant annet villaer eller offersteder. Løsfunn er sporadiske myntfunn i små mengder med et overveldende antall mynter av lav verdi. Funnsteder er viktig i forhold til hvor myntene mest sannsynlig har vært i sirkulasjon, men også i forhold til å påvise kommunikasjons- og handelsmønstre. Myntfunn i et område eksempelmynten ikke ble produsert, enten i store samlinger, eller sporadiske og få i antall, kan indikere forskjellige former for relasjoner mellom produksjon- og funnsted. Ettersom myntfunn fra antikken sannsynligvis står for en svært liten del av myntene i sirkulasjon fra samme tid, benyttes ikke myntfunn i stor grad til å regne ut monetariseringsgrad, men heller som et materiale som kan fortelle oss om sosiale handlingsmønstre og destabilitet.⁴⁴

2.5 Former for utveksling

For å kunne gi et konkret bilde av hva det er snakk om når det gjelder utveksling og handelsforhold, må det medfølges definisjoner. Dette kapittelet vil benytte seg av et sett med egendefinerte definisjoner for utveksling, inspirert av Tomas Høisæters «*Beyond the White Dragon Mounds*» og Manfred Raschkes «*New Studies in Roman Commerce with the East*». Her gis det tre definisjoner av utveksling; gaveutveksling, lokalhandel og langdistansehandel. Disse tre er ikke dekkende som definisjon av all form for utveksling, men de vil fungere som overordnede kategorier for den utvekslingen som skal diskuteres i oppgaven.

Gaveutveksling

Gaveutveksling er den formen for utveksling som lettest kan gjennomføres av de tre. Både varer og tjenester kan gis som gave fra en part til en annen. Ofte representerer varen og

⁴³ Ingvaldsen 2007, s. 151.

⁴⁴ Ingvaldsen 2007, s. 150.

tjenesten en symbolsk verdi, mer for å fastsette et vennskap eller en relasjon, enn for å gi mottakeren noe av høy nytteverdi. Å tilby en part en vare eller tjeneste som gave, tilsier som regel at giveren ønsker noe tilbake. Dette kan være i form av andre varer eller tjenester, men også i form av sosial eller politisk kapital.⁴⁵ Av den grunn er gaveutveksling i mye større grad enn andre former for utveksling tilknyttet sosialt press eller sosiale forpliktelser. Gavene gis i irregulære intervaller, og er styrt av sosiale og politiske forhold fremfor et markedsbehov.⁴⁶ På den måten skiller gaveutveksling seg fra lokalhandel og langdistansehandel, ettersom disse er knyttet til klarere rammer i form av avtalte møtesteder og møtetider for utveksling, og etablerte marked og markedsbehov. Gaveutveksling forutsetter gjensidighet, derfor også sosial forbindelse. Funksjonen til gaveutveksling ligger i dannelsen og bevarelsen av sosiale forbindelser og prestisje, fremfor materiell vinning.⁴⁷

Lokalhandel

Lokalhandel kan defineres som utveksling av ressurser i bytte mot andre ressurser, uten de sosiale forpliktelsene tilknyttet gaveutveksling. Bytting av ressurser kan være av varierende organisasjonsgrad, enten som tilfeldige bytter, eller som organiserte transaksjoner hvor både tid og sted er fastsatt mellom de involverte partene.⁴⁸ Lokalhandel betegner byttehandel, hvor handelen foregår uten bruk av et pengemedium. I motsetning til langdistansehandel, foregår lokal byttehandel over kortere avstander mellom grupper eller regioner, som regel uten noen grad av institusjonalisering.⁴⁹ På tross av at lokalhandel i utgangspunktet foregår over relativt korte avstander, kan varer involvert i ulike transaksjoner reise over enorme avstander ettersom partene involvert i handelen kan være mange. Steppene langs Eurasia fungerer som eksempel på byttehandelsvirksomhet som i utgangspunktet var lokal, men hvor gjenstander fra Europa og Asia ble forflyttet på tvers av kontinentet via handel mellom flere involverte parter.

Langdistansehandel

Langdistansehandel er den mest organiserte formen for handel av de tre typene, og foregår mellom grupper eller områder som ofte ligger langt unna hverandre geografisk. Penger er sentral for utvekslingen, vanligvis i form av mynter eller edelmetaller, men også andre produkter med lav vekt i forhold til verdi som skjell eller silke.⁵⁰ Pengemedium gjør handel

⁴⁵ Høisæter 2013, s. 66.

⁴⁶ Raschke 1978, s. 609.

⁴⁷ <https://global.britannica.com/topic/gift-exchange> - Hentet 01.03.2017.

⁴⁸ Høisæter 2013, s. 66.

⁴⁹ Manglende grad av institusjonalisering innebærer her at lokalhandel sjeldent er diktret av sentraliserte styresmakter, som en konge eller fungerende regjeringsadministrasjon.

⁵⁰ Høisæter 2013, s. 66.

mellom ulike områder lettere, ettersom blant annet edelmetaller kan fungere som en internasjonalpengeenhet. Varene inngått i langdistansehandel reiser over store avstander. I motsetning til lokalhandel kan avstandene reises betydelig fortere gjennom unngåelsen av mellommenn, og benyttelsen av mer direkte ruter, men dette er ikke en forutsetning. Langdistansehandel som utvekslingsform kan deles i to. Den ene delen kan anses som en statlig organisert handel,⁵¹ mens den andre er en mer uavhengig handel, organisert av mer eller mindre uavhengige handelsmenn.⁵² Viktige elementer for promotering av langdistansehandel, er beskyttelse av handelsruter, pengeenheter med internasjonal verdi, tilgjengelige karavansaraier som fungerer som både stoppepunkt og handelsposter, og (helst) minimal skattlegging på varene av statsmaktene/gruppene som kontrollerer reiseruten.

2.6 Samfunnsstrukturer og kompleksitetsnivåer

I tillegg til å skille ulike former for utveksling, er det relevant å redegjøre for ulike «nivåer» av politisk, økonomisk og sosial kompleksitet innad i et samfunn. På den måten kan en lettere forså statene i det østlige Sentral-Asias utvikling, og se sammenhengen mellom statenes utvikling og hvorvidt kompleksitetsnivå hadde innvirkning på fremveksten og opprettelsen av Silkeveien. Drøftingen omkring samfunnsstrukturer tar utgangspunkt i William Sanders og David Websters teori vedrørende utvikling av komplekse samfunn i forhistorisk og historisk tid,⁵³ som benytter forskjellige idealtyper⁵⁴ til å definere ulike former for samfunnsstrukturer. Økonomisk stratifiserte og sosialt differensierte samfunn utvikler seg over hele verden fra samfunn som har vært lite stratifisert og relativt udifferensiert.⁵⁵ Store og befolkningstette bosetninger utvikler seg fra mindre bosetninger, classesamfunn utvikler seg fra samfunn basert på slekt- og vennsrelasjoner etc. Norman Yoffee påpeker at tendensen er den samme over hele verden, det vi anser som «moderne samfunn», eller samfunn som inneholder høy grad av kompleksitet, har alle utviklet seg fra lite stratifiserte og udifferensierte

⁵¹ En statlig organisert handel er i denne oppgaven tiltenkt å innebære en form for utveksling som er diktert av keiser, byråkrati og sentraladministrasjon. Et eksempel på denne type handel, er den kinesiske sentraladministrasjons handelsforbindelser med stater i de vestlige territoriene; hvor administrasjonen opererte som handelsaktør på vegne av Han-riket.

⁵² Høisæter 2013, s. 66.

⁵³ Høisæter 2013, s. 67.

⁵⁴ Idealtyper, i Max Webers forstand, er konstruerte analytiske idealer, som kan benyttes som modell for å sammenligne eksempler fra virkeligheten. De benyttes ikke for å determinere om noe er «bra» eller «dårlig», «rett» eller «galt», men for å påpeke sammenhenger, likheter og forskjeller basert på mine eller andres konstruerte idealer omkring bystater, samfunn og økonomi.

⁵⁵ Yoffee 2004, s. 1.

samfunn.⁵⁶ I forskning av samfunnsutvikling er det viktig å ikke generalisere, men likevel kan man, med et utdrag av flere idealtyper, kvalifisere et samfunn innenfor definerte kategorier.

Sanders og Websters idealtyper er ikke en generell definisjon av ulike samfunnsstrukturer, men den analytiske modellen de presenterer fungerer til denne tekstens formål. Uten å gå i detaljer vedrørende sosiale utviklingsteorier, er det av betydning å nevne at Sanders og Websters samfunnsevolusjonsteori kan anses som neo-evolusjonistisk. Dette er en form for teori Yoffee påpeker arkeologer har brukt tiår på å undertrykke, eller avvise.⁵⁷ Kritikken av denne samfunnsevolusjonsteorien er knyttet til dens assosiasjoner til Darwinistisk biologisk evolusjonsteori, hvor utvikling går fra noe «primitivt» til noe komplekst. Dette har medført en grobunn for rasisme/imperialisme ovenfor samfunnsstrukturer med lav grad av stratifisering, ofte knyttet til europeiske staters «høyere form for utvikling» sammenlignet med samfunnsstrukturer med lavere grad av stratifisering. Yoffee anser måten å kvalifisere samfunn ut i fra gitte idealtyper, ofte innenfor kategoriene stammer, høvdingdømmer og stater, som «the old rules of the game».⁵⁸ Dette var den gamle måten arkeologer analyserte samfunnsstrukturer på, mens det på 1980- og 1990-tallet oppstod en ny «modell» for å analysere samfunnsstrukturer. I dag står forskere fritt til å benytte de modellene de måtte ønske, men om en benytter seg av «the old rules of the game» påpekes det ofte at analysen foregår med det forbehold om at egalitære samfunn ikke anses som «primitiv».

Egalitære samfunn

Egalitære samfunn anses for å inneha lavest grad av kompleksitet, og kjennetegnes best ved deres lave befolkning og befolkningstetthet. Dette er en typisk samfunnsstruktur blant jordbrukssamfunn med få eller ingen instanser underlagt politiske eller økonomiske institusjoner, så vel som jeger- og sankersamfunn⁵⁹. Egalitære samfunn, på tross av egalitærismen, består av hierarki og lederskap, ofte knyttet til personlige kvalifikasjoner. Egalitære samfunn skiller seg fra stratifiserte samfunn ved at tilgangen på tilgjengelige ressurser blant samfunnsmedlemmene er lik, og at hierarkiet dermed er knyttet til meritt.

⁵⁶ Yoffee 2004, s. 1.

⁵⁷ Se Yoffee 2004, s. 6-7.

⁵⁸ Yoffee 2004, s. 6.

⁵⁹ Sanders og Webster definerer disse samfunnsformene som «bands» og «tribes», hvor «tribes» er den mest komplekse av de to, og typisk for jordbrukssamfunn bestående av enkle institusjoner og instanser. Det er dog ingen forutsetning for at den mer komplekse sub-kategorien innenfor egalitære samfunn er forbeholdt jordbrukere, men det er mer vanlig.

Høvdingdømmer

På samme måte som ved egalitære samfunn, er stratifisering i form av klasser fraværende blant høvdingdømmer. Likevel er høvdingen figuren med høyest anseelse, og skiller seg dermed fra samfunnets resterende individer. Det viktigste punktet med forståelsen av denne samfunnsstrukturen, ligger i høvdingens rolle som redistributør av samfunnets tilgjengelige ressurser.⁶⁰ Det er denne rollen som gjør høvdingen til samfunnets viktigste figur, og sikrer hans posisjon ved tilfredsstillende ressursdistribusjon blant samfunnsmedlemmene. Det sosiale hierarkiet er knyttet til individets nærhet eller distanse til høvdingen, dermed fungerer høvdingens nærmeste støttespillere som en slags «elite» i samfunnet.

Stratifiserte samfunn

Stratifiserte samfunn, eller lagdelingssamfunn, er samfunn hvor tilgang til tilgjengelige ressurser blant samfunnsmedlemmene er differensiert.⁶¹ Med ressurser menes kapital, ofte i form av jordbruksland. Ved at noen samfunnsmedlemmer har direkte tilgang til kapital skiller dem fra andre samfunnsmedlemmer, og skaper en elite. Differensiert tilgang til ressurser gjør opprettelsen av patron-klient relasjoner mulig. Lagdelingen av samfunn, basert på kapitalbesittelse, muliggjør dannelse av stater.⁶² Stratifiserte samfunn skiller seg fra stater på bakgrunn av manglende komplekse sosiale, økonomiske og politiske institusjoner. Dermed er stratifiserte samfunn preget av en enklere sosioøkonomisk form enn de typisk for en stat.⁶³

Stater

Stater anses som den mest avanserte formen for samfunnsstruktur. Stater kan karakteriseres, ifølge Sanders og Webster, ved bruk av syv spesifikke idealtyper. Disse er; a) store befolkninger med høy befolkningstetthet opprettholdt av effektive jordbrukssystemer innenfor definerte territorier; b) en effektiv og sentralisert styresmakt; c) spesialiserte politiske institusjoner med flere hierarkiske nivåer; d) ulik tilgang til samfunnets ressurser blant samfunnsmedlemmene; e) høy grad av økonomisk spesialisering, med gode medfølgende mekanismer for promotering av økonomisk utveksling; f) territoriell integritet; og g) samfunnets inndeling i en lagdelt klassestruktur.⁶⁴ Det er viktig å ha i minne at disse aspektene som hjelper å definere samfunnsstrukturer og dermed deres kompleksitetsnivå, er idealtyper, som ikke innebærer at én type samfunnsstruktur må inneholde alle aspektene til

⁶⁰ Sanders og Webster 1978, s. 270.

⁶¹ Sanders og Webster 1978, s. 272.

⁶² Sanders og Webster 1978, s. 272.

⁶³ Sanders og Webster 1978, s. 273.

⁶⁴ Sanders og Webster 1978, s. 274-275.

punkt og prikke for å kunne defineres. For majoriteten av kulturer i antikken blir disse idealtypene bare fulgt til en viss grad.⁶⁵

2.7 By og bystat

Kulturene i Tarimbekkenet refereres til som stater, kongeriker og bystater. Bystater er kanskje det beste begrepet til å definere samfunnene i Tarimbekkenet i tiden til Han-dynastiet, men for å kunne påstå det vil det være nødvendig å definere kulturene. Til dette vil Mogens Hansens idealtyper i «*A Comparative Study of Thirty City-State Cultures*» fra 2000, benyttes som analytisk verktøy. Før begrepet «bystat» diskuteres, vil det være fruktbart å redegjøre for noen enkle elementer tilknyttet «by» og «landsby».

Den antikke by

Max Weber skilte mellom landsby og by ved å karakterisere en by med så tette husstander at de stod vegg til vegg, og med en så høy befolkning at ikke alle innbyggerne kjente hverandre.⁶⁶ Økonomien til en by innehar høy grad av spesialisering og arbeidsinndeling, så innbyggerne tilfredsstiller et daglig minimumsbehov på det lokale markedet, enten ved å bytte eller kjøpe varer de selv ikke produserer.⁶⁷ Matproduksjon foregår utenfor selve bykjernen, men kan fremdeles anses som en del av byen, ut ifra hvor langt unna kjernen matproduksjonen foregår. Webers fem idealtyper for hva en by måtte være i besittelse av for å kunne defineres som en by i antikken, eller det han kaller *Stadtgemeinde*, er; 1) et forsvarsverk i form av for eksempel en bymur, 2) et marked, 3) lover og rettsinstitusjoner, 4) politiske avgjørelsesorganer, og 5) full eller delvis autonomi.⁶⁸

Webers idealtyper fungerer ofte som basis for analysearbeid av byer, men Hansen har et eget sett med modifiserte idealtyper han mener bosetninger med høy befolkningstetthet bør inneha for å kvalifiseres som en by. Disse er; 1) en befolkning av en viss størrelse, 2) høy befolkningstetthet og permanente bosetninger, 3) arbeidsspesialisering og arbeidsinndeling, 4) at de tilegner seg en del av nødvendige varer i form av handel, og dermed ikke er fullstendig selvforsynt, 5) bosetningen har en mer institusjonalisert styreform enn det samfunn med lavere befolkningstetthet krever, og 6) bosetningen er det sosiale, økonomiske, religiøse og

⁶⁵ Høisæter 2013, s. 67.

⁶⁶ Små og mellomstore byer/bystater antas for å ha vært «face-to-face» samfunn, basert på at hele den voksne mannlige befolkningen kjente hverandre. I store byer/bystater med opp mot 100.000 innbyggere, har det vært umulig for hele den voksne mannlige befolkningen å kjenne hverandre. Slike «face-to-face» samfunn er av den grunn oftest forbundet med mindre bosetninger. Se Mogens Hansen 2000, s. 11.

⁶⁷ Mogens Hansen 2000, s. 12.

⁶⁸ Mogens Hansen 2000, s. 12.

militære sentrum til dets omkringliggende oppland.⁶⁹ En sammenslåing av disse idealtypene vil gi de nødvendige definisjonene til å distinktere en by fra en befolkningsrik bosetning.

Bystaten

Bystater i antikken omfattet både bykjernen og dets oppland. Bykjernen var avhengig av dets oppland for store deler av befolkningens ressursgrunnlag. «Central place»-modellen kan benyttes for å gi et overblikk over relasjonen mellom bykjerne og oppland. Modellen viser at varer, tjenester og ytelser har forskjellig rekkevidde i forhold til sentrum.⁷⁰ Bystatens «Central place», eller *Zentraltort*, er dens økonomiske, militære, religiøse og politiske sentrum, mens dens oppland står for dens råvarerressurser. Bønder boende innenfor bystatens beboelsesradius kunne dra ut til åkrene for å høste på morgenen, og komme tilbake til bykjernen med korn for salg på markedet i løpet av ettermiddagen. Denne prosessen foregikk innenfor byens rekkevidde som noenlunde kan avgrenses til 50 kilometer,⁷¹ eller omkring én dagsreise.⁷² Ved store befolkninger i en bykjerne er det viktigere å ha lover og regler som regulerer både sosial beteende, og hvordan samfunnets ressurser skal fordeles, enn i en landsby.⁷³ Med det utgangspunktet er det naturlig å anta at økonomisk overskudd og handelsforhold vil ha bedre grobunn i en by og bystat enn i en landsby.

Mogens Hansen ramser opp flere kriterier knyttet til hans oppfatning av en bystat. For å unngå en lengre utbrodering vil de mest vesentlige idealtypene for antikke bystater presenteres. 1) Bystaten har en høy grad av institusjonalisering, og er en svært sentralisert mikro-stat oftest bestående av én by inkludert dets oppland, 2) Det er typisk for bystaten å være innmuret, men dette er ikke et kriterium, 3) Populasjonen i en bystat er stratifisert, 4) En bystats territorium er hovedsakelig lite, og dens urbane sentrum kan, fra dens yttergrenser, oftest nås innen en dags gåtur eller mindre, 5) Etnisiteten til bystatens befolkning er ofte lik den til andre nærliggende bystater, men en bystats politiske identitet er i stor grad knyttet til å differensiere seg fra andre bystater, 6) Borgernes lojalitet er knyttet til bystaten, og selv om nabostatene er kulturelt og etnisk svært like, har det ikke hindret konflikt og erobring bystatene imellom, 7) En vesentlig del av bystatens befolkning er bosatt i bykjernen, mens resten er bosatt i opplandet, 8) Bystatens økonomi er i så stor grad preget av arbeidsinndeling og spesialisering, at populasjonen må basere seg på å tilfredsstille store deler av de daglige

⁶⁹ Mogens Hansen 2000, s. 12.

⁷⁰ Meyer 2012, s. 203.

⁷¹ Mogens Hansen avgrenser byens rekkevidde, eller dagsreisen, til 30 kilometer.

⁷² Se Meyer 2012, s. 204.

⁷³ Mogens Hansen 2000, s. 12.

varebehovene på bystatens marked.⁷⁴ Det mest avgjørende politiske kjennetegnet ved en bystat, er ikke selvstendighet, men selvstyre.⁷⁵ Bystater erobret av andre bystater eller imperium, bevarer sine unike styringsorgan og administrative institusjoner, på tross av selvstendighetstap.

Modellenes funksjon

Poenget med å trekke inn analytiske modeller til å definere former for utveksling og samfunnsstrukturer, er for å se sammenhengen mellom disse to aspektene. Stratifiserte samfunn er i besittelse av en høyere grad av økonomisk spesialisering sammenlignet med egalitære samfunn. Egalitære samfunn er i stor grad selvforsynt, og på den måten som regel i besittelse av en subsistensøkonomi, hvor produksjonen utelukkende er til eget forbruk.⁷⁶ Stratifiserte samfunn baserer seg på en markedsøkonomi, hvor markedet styrer eksport av overskuddsvarer og import av mangelvarer. Likevel trenger ikke den ene formen å erstatte den andre i alle deler av samfunnet. De to økonomiske formene kan eksistere parallelt med hverandre.⁷⁷ På den rikes jord har handel, håndverk og jordbruk som regel vært markedsorientert, mens driften på småbondens jord har vært beregnet eget konsum.⁷⁸ Markedsøkonomi fører ofte med seg generelle verdimålere i form av penger, fordi det gjør transaksjoner lettere, men dette er ikke en forutsetning. Markedsøkonomi er et system hvor deler av produksjonen er tilsiktet et marked, ikke et pengesystem.⁷⁹ På den måten er ikke markedsøkonomi avhengig av et etablert pengesystem, ettersom byttehandel også er tilsiktet et markedsbehov. Eksisterer det etablerte marked i et samfunn, er det grunn til å tro at samfunnsformen er mer kompleks enn den til et egalitært samfunn.

⁷⁴ Mogens Hansen 2000, s. 19.

⁷⁵ Mogens Hansen 2000, s. 19.

⁷⁶ Se Meyer 2012, s. 99-102.

⁷⁷ Meyer 2012, s. 100.

⁷⁸ Meyer 2012, s. 100.

⁷⁹ Meyer 2012, s. 100.

Kapittel 3: Historisk bakgrunn og geografisk ramme

For at leseren skal forstå deler av oppgavens diskusjon og analyse, er det nødvendig å gi en historisk oversikt over de to imperiene omkringliggende det østlige Sentral-Asia, samt en geografisk gjennomgang og beskrivelse av området. Kapittelet vil først gi en kort presentasjon av Han-riket og Kushanriket, før det østlige Sentral-Asias geografi presenteres.

3.1 Historisk bakgrunn

Han-riket - 202 f.v.t.-220 e.v.t.

I år 221 f.v.t. samlet Qin-dynastiet (221 – 206 f.v.t.) de syv kinesiske statene som hadde vært i konflikt med hverandre gjennom «The Warring States Period» (475 – 221 f.v.t.). Samlingen av statene markerte starten på den kinesiske keisertiden, som skulle vare til Qing-dynastiets fall i 1911. De 2000 årene med keisertid brytes opp i forskjellige dynastier, og i år 202 f.v.t. overtok Han-dynastiet (202 f.v.t.-220 e.v.t.) det himmelske mandat,⁸⁰ som garanterte dynastiets keisermakt. Han-dynastiet representerer to ulike tidsperioder; det tidlige (vestlige) Han-dynastiet (202 f.v.t. – 9 e.v.t.) med hoffet plassert i Chang'an, og det sene (østlige) Han-dynastiet (23 – 220 e.v.t.) med hoffet plassert i Luoyang. De 14 årene som bryter med Han-dynastiets kontinuitet, var regjeringstiden til Wang Mang og hans Xin-dynasti (9 – 23 e.v.t.).

Det tidlige Han-dynastiet var det mektigste av de to, hvor ekspansjon og konflikt med nomadegruppen Xiongnu, plassert i dagens Mongolia,⁸¹ preget perioden. Dynastiets konflikt med Xiongnu var indirekte årsak til oppdagelsen av det østlige Sentral-Asia og Tarimbekkenet, beskrevet i de kinesiske kildene som «de vestlige territoriene».⁸² Først i regjeringstiden til keiser Wudi (r. 140 – 87 f.v.t.) beskrives det i kilden *Hou Hanshu* at de vestlige territoriene var underlagt «Det Indre Kina»⁸³ som et protektorat, og styrt av en kinesisk «Colonel». Keiser Xuan (73 – 49 f.v.t.) endret tittelen «Colonel» til «Protector General» i år 59 f.v.t.⁸⁴ Embetets funksjon var den samme, hvor «Protector General» styrte og beskyttet statene og kongerikene i de vestlige territoriene, frem til styringstiden til Wang

⁸⁰ Det himmelske mandat var prinsippet benyttet av de kinesiske keiserne til å legitimere sin guddommelige rett til å regjere som «sønn av himmelen».

⁸¹ Se [Kart.3] for utbredelsen av Xiongnu-føderasjonen i år 1 e.v.t.

⁸² Fan Ye 88 (3). Hill påpeker at «de vestlige territoriene» avgrenses til å innebære territoriet nordvest i dagens Kina, da dette område var underlagt kinesisk kontroll; spesielt området i og omkring Tarimbekkenet. Motsetningen til de vestlige territoriene er «Det Indre Kina» eller «Det egentlige Kina». De vestlige territoriene ble ansett som et kinesisk protektorat, og ikke en del av det «egentlige» Kina. Se [Kart.1].

⁸³ «Det Indre Kina», eller «Det egentlige Kina», betegnes som områdene øst for de vestlige territoriene, og strakk seg fra Kinahavet i øst til Dunhuang i vest. Se [Kart.1].

⁸⁴ Fan Ye 88 (3).

Mang da kinesisk kontroll og forbindelse med de vestlige territoriene opphørte. Forbindelse mellom «Det Indre Kina» og de vestlige territoriene ble gjenopprettet av Ban Chao (32 – 102 e.v.t.), som ledet et kinesisk felttog med hensikt til å gjeninnlemme de vestlige territoriene som kinesisk protektorat i år 73. Den nye kinesiske kontrollen over de vestlige territoriene inkluderte hele Tarimbekkenet i år 91, men varte ikke mer enn 15 år. Det er de kinesiske litterære kildene som først beskrev det østlige Sentral-Asia, men arkeologiske kilder viser at eksistensen av gravplasser og bosetninger i området går tilbake til 2000 år f.v.t.

Kushanriket - ca. 30 – 375 e.v.t.

I over et århundre har Kushanrikets opphav vært et omdiskutert tema blant forskere. Teoriene knyttet til etableringen av Kushan-dynastiet, og hvem folket var, er mange. Den mest utbredte teorien tilknytter etableringen av Kushanriket til en nomadegruppe kineserne refererte til som Yuezhi. Yuezhi var bosatt i Gansu⁸⁵ frem til gruppens utdrivelse i regi av Xiongnu omkring år 162-130 f.v.t. Press fra Xiongnu førte til Yuezhis migrasjon til Ili-dalen, og en følgende migrasjon til Baktria etter konflikt med nomadegruppen Wusun. Yuezhi slo seg ned i Baktria, hvor de angivelig etablerte Kushanriket.⁸⁶ Det eksisterer en pågående debatt vedrørende Yuezhis opphav, og om de faktisk var etablert i Gansu som påpekt av de kinesiske kildene.⁸⁷ Uavhengig av hvem Yuezhi var og hvor de kom fra, er det av størst betydning at rikets første konge,⁸⁸ Kujula Kadphises (r. ca. 30 - 80 e.v.t.), ifølge epigrafisk, numismatisk og litterært kildemateriale, etablerte Kushanriket. Under hans regjeringstid ble premissene satt for assimilering og innlemmelse av et etnisk differensiert område. Det greske kongeriket Baktria, med sitt kjerneområde i dagens Afghanistan, etablert som følger av kampanjen til Alexander den Store, ble Kushanrikets eget kjerneområde.⁸⁹

De etterfølgende kongene av Kushanriket, Vima Takto (r. ca. 80 - 100 e.v.t.) og Vima Kadphises (r. ca. 100 - 127 e.v.t.) var begge store erobrere, og ifølge de kinesiske kildene

⁸⁵ Gansu er oversatt fra «Hexi», som betyr «West of the Yellow River», og refererer til den moderne provinsen som er en lang tynn stripe av fruktbar beitemark som strekker seg omkring 1.000 kilometer fra Helan Alashan-fjellene i øst, til Dunhuang i vest. «Gansukorridoren» benyttes også som begrep for Gansu og Hexi, og er hovedruten mellom Nord-Kina og de vestlige territoriene. Se Hill 2015, s. 109.

⁸⁶ Se Craig Benjamin, *The Yuezhi – Origin, Migration and the Conquest of Northern Bactria*, 2007

⁸⁷ Se Bipin Shah, *Kushan were not Yuezhi – Based on New Discoveries and Reinterpretation from Chinese Sources*, u.å.

⁸⁸ Numismatiske kilder viser at en prins eller klanleder (ifølge de kinesiske kildene eksisterte de fem forskjellige klaner av Yuezhi-folket, hvor Kujula Kadphises drepte de andre lederne og utgjorde seg selv til konge av Kushanriket) ved navn «Heraios» regjerte omtrent fra år 1-30 e.v.t., men det er uvisst om denne prinsen eller klanlederen kan betraktes som rikets første konge, eller om han var en av prinsene Kujula Kadphises skal ha drept for å konsolidere sin egen makt omkring år 30 e.v.t.

⁸⁹ Se [Kart.2] for oversikt over Kushanrikets interessesfære i tiden til de første kongene.

erobret Vima Takto Nord-India,⁹⁰ mens Vima Kadphises sannsynligvis erobret deler av Afghanistan og Pakistan basert på numismatisk materiale. Rikets ekspansjon kulminerte i løpet av regjeringstiden til den fjerde kongen, Kanishka I (127 – 150 e.v.t.). De første kongenes periode var preget av ekspansjon, innlemmelse og assimilering. Elementer som myntinspirasjon og skriftspråk fra Kushanriket nådde deler av det østlige Sentral-Asia, og spørsmålet det reiser er hvordan og hvorfor. Forskning har primært ansett kulturspredningen fra vest til det østlige Sentral-Asia enten som del av utveksling og kommunikasjon, eller som følger av utveksling, kommunikasjon og militærerobring.

3.2 Geografi og geografiske begrep

Geografisk ramme

Oppgavens geografiske ramme vil primært være forbeholdt Xinjiang-regionen, nord-vest i dagens Kina. Regionen har blitt referert til av vestlige forskere som blant annet Sinkiang, Turkestan, Kinesisk Turkestan, Indre Asia og Serindia.⁹¹ De mange begrepene viser til regionens kompleksitet, blant annet i form av betydelige grenseendringer over tid, samt en etnisk og kulturell differensiert befolkning. To av de mest benyttede begrepene blant forskere, som inkluderer Xinjiang, er i dag Indre Asia og Sentral-Asia. Disse to begrepene har relativt vide geografiske rammer, hvor Sentral-Asia kan inkludere alt mellom det vestlige Kina til det nord-østlige Iran, eller eventuelt «stan-landende».

Her vil begrepene Xinjiang, Tarimbekkenet og det østlige Sentral-Asia benyttes. Xinjiang inkluderer samme geografiske ramme som den moderne regionen omfatter, hvor den primære forskjellen fra de andre geografiske termene ligger i inkluderingen av høylandsområdene til Altai-fjellkjeden.⁹² Tarimbekkenet, som befinner seg innenfor Xinjiang, vil benyttes når det refereres til området innenfor Kunlun, Tianshan- og Pamirfjellkjedene, først og fremst i skildringen av statene som befant seg langs Taklamakanørkenens utkant.⁹³ Det østlige Sentral-Asia vil benyttes når det refereres til Tarimbekkenet og omegn, fra Gansukorridoren i øst til Ferghana i vest, og fra Kunlun-høylandet i sør til Tianshan-høylandet i nord. Tarimbekkenet er området hvor flesteparten av regionenes samfunn var plassert, og befinner seg innenfor både Xinjiang-regionen og det østlige Sentral-Asia. Begrepene «de vestlige territoriene», som benyttes av de kinesiske historieskriverne i henvisning av Tarimbekkenet

⁹⁰ Fan Ye 88 (30).

⁹¹ Wang 2004, s. 3.

⁹² Se [Kart.7] for den geografiske utbredelsen av dagens Xinjiang-region.

⁹³ Se [Kart.5] for den geografiske utbredelsen av Tarimbekkenet og områdets elver.

og omegn, og «Det Indre Kina», eller det «egentlige» Kina, som betegner Han-rikets kjerneområder, vil også benyttes.

Geografi og klima

Tarimbekkenet dekker et område på omkring 350.000 km² og er omringet av Tianshanfjellene i nord, Kunlunfjellene i sør, og Pamir- og Karakoramfjellene i vest. Bekkenet strekker seg omkring 1.000 kilometer fra øst til vest, og nærmere 400 kilometer fra sør til nord.

Taklamakanørkenen dekker omkring 337.600 km² av Tarimbekkenet, og har blitt beskrevet av oppdagelsesreisende som verdens mest ugjestmilde ørken.⁹⁴ Taklamakanørkenen er en sandørken, men har et omringende belte av grusørken langs ytterkantene.⁹⁵ Grusørkenbeltet isolerer fjellkjedenes føtter fra sandørkenen, og beskyttet blant annet nordlige oasebosetninger hvor elvene renner fra øst mot vest. Elvene i det sørlige Tarimbekkenet renner fra sør mot nord, så flere av oasebosetningene langs den sørlige ruten befant seg midt i sandørkenen.⁹⁶

Den årlige nedbørsmengden i Tarimbekkenet er såpass lav at elver som Tarim og Kongque, har fungert som bosetningenes hovedvannkilde.⁹⁷ Det er de omkringliggende fjellkjedene som leverer vann til Tarimelven og dens sideelver. Den leverte vannmengden kan variere stort fra år til år, som kan medføre endring i elvenes baner. Vegetasjon i Tarimbekkenet er å finne primært langs elvene, og disse strekkene med fruktbar jord er spesielt egnet for jordbruk.⁹⁸ De første dyrkede kornsortene i Tarimbekkenet var hvete, hirse og havre,⁹⁹ mens i tiden til Handynastiet var også ris og bønner utbredt.¹⁰⁰ I dag er dyrking av frukt spesielt utbredt i Tarimbekkenet, blant annet fikener, plommer, druer, pærer, aprikos, meloner, fersken og kirsebær.¹⁰¹ Tarimbekkenet er på mange måter preget av motsetninger. De høye fjellene har isolert bekkenet fra fuktig luft fra havet, og den årlige nedbørsmengden er generelt under 100 millimeter. Høye fjell, lite nedbør og en ørken som fyller store deler av bekkenet, har ikke hindret fremveksten av oasebosetninger med et betydelig dyrkning- og jordbrukspotensiale. Ved utbygging av irrigasjonskanaler fra elvene kunne enkelte bosetninger i Tarimbekkenet fra antikken¹⁰² overstige 80.000 individer.¹⁰³

⁹⁴ Se Hopkirk 1984, s. 8.

⁹⁵ Stein 1975, s. 94.

⁹⁶ Wang 2004, s. 4.

⁹⁷ Wang 2004, s. 4.

⁹⁸ Høisæter 2013, s. 22.

⁹⁹ Chen og Hiebert 1995, s. 283.

¹⁰⁰ Fan Ye 88 (15).

¹⁰¹ Høisæter 2013, s. 22-23.

¹⁰² Begrepet «antikken» innebærer perioden fra år 500 f.v.t. til 500 e.v.t., med mindre annet er spesifisert.

¹⁰³ Fan Ye 88 (17).

Infrastruktur

Taklamakanørkenen og de omkringliggende fjellkjedene har ført til en forholdsvis distinkt infrastruktur i Tarimbekkenet. Det er naturlig å tenke at de enorme fjellene i nord, sør og vest skjermet Tarimbekkenet fra områdene på andre siden, men det ser ikke ut til å ha vært tilfellet. De kulturelle fellestrekkene mellom kulturer på sør- og nordsiden av Tianshanfjellkjeden er svært like, som indikerer at det har eksistert utbredt kontakt på tvers av fjellene.¹⁰⁴ Den østlige inngangen til Tarimbekkenet tilbyr et mer «naturlig» inngangsparti enn innreise fra nord, sør eller vest. Området øst for Tarimbekkenet kalles Gansukorridoren, og går mellom Kunlunfjellkjeden i sør og Gobiørkenen i nord. Området består hovedsakelig av flat ødemark med vegetasjon primært forbeholdt Kunlunfjellkjedens føtter.

Den vestlige inngangen til Tarimbekkenet går langs juvene og dalene mellom Pamir- og Karakorumfjellene, og har vært en foretrukket karavanerute mellom det vestlige Tarimbekkenet, og Ferghana og Sogdiana i vest. I artikkelen «*On the Raod: Over the High Passes*» beskrev Frank Harold at det eksisterte syv hovedruter som koblet Tarimbekkenet med nord, vest og sør. Tre fra Nord-India; Karakoram, Gilgit og Chitral-rutene, to fra Afghanistan via Wakhan og Kyzyl Suu dalene, én fra Samarkand gjennom Ferghana og Terek-passet, og én rute fra steppene nord for Tianshan gjennom enten Bedel- eller Muzart-passet.¹⁰⁵ Hovedruten mellom Kina og India gikk, ifølge Harold, mellom Amritsar i Nord-India til Yarkand i det sørvestlige Tarimbekkenet. Ruten gikk via Ladakh gjennom Karakoram-passet, med estimert reisetid på 60 dager.¹⁰⁶

Det er ingen tegn som indikerer at det eksisterte en sørlig inngang til Tarimbekkenet. Kunlunfjellkjeden leder til Tibetplatået, med en gjennomsnittshøyde på 4500 meter, og har fungert som en naturlig barriere for passasje mellom Tarimbekkenet og Tibet. En nordlig inngang til Tarimbekkenet gjennom passasjer i Tianshanfjellkjeden har derimot vært utbredt, spesielt i dens vestlige og østlige ender. I øst kunne man krysse fjellkjeden nord for Turfan, som ledet gjennom «Dzungaria Porten», på grensen mellom Kina og Kasakhstan, og ga tilgang til steppebeltet. I vest kunne man reise fra Samarkand til Kashgar ved å følge Syr Darya-elven til Ferghana, og deretter dra gjennom Terek-passet til Tarimbekkenet.¹⁰⁷ De to siste rutene gjennom Tianshan til Tarimbekkenet, er via Bedel-passet i nærheten av Aksu, og

¹⁰⁴ Se Chen og Hiebert 1995, s. 281-290.

¹⁰⁵ Harold 2009, s. 76.

¹⁰⁶ Harold 2009, s. 76.

¹⁰⁷ Harold 2009, s. 79.

Muzart-passet mellom Aksu og Kucha. Tianshan er en høy fjellkjede, og Harold presiserer at passasjen må være svært krevende.¹⁰⁸ En artikkel av Michael Frchetti indikerer at passene som knyttet Tianshanhøylandet til lavlandet i Tarimbekkenet ble hyppig benyttet av nomader som drev husdyrhold.¹⁰⁹ Hans artikkel demonstrerer at vanskelighetene ved å reise på tvers av Tianshan sannsynligvis ikke var så omfattende som tidligere antatt, og trolig har forbindelsene mellom kulturene langs den nordlige utkanten av Taklamakanørkenen og nomadene fra steppesonen vært en særdeles viktig utvekslingsfartsåre for varer, teknologi og kultur.

3.3 Konklusjon

Med den historiske bakgrunnen på plass vil diskusjonen i de følgende analysekapitlene gå lettere. Kinesisk historie viser til flere dynastiske skifter som innebar endringer i forholdene til statene i det østlige Sentral-Asia, men også for utvekslingsnettverk i regionen, som vil diskuteres senere. Det svekkede sene Han-dynastiet gjorde det kanskje mulig for det voksende Kushanriket å øke sin innflytelse på statene i deler av Tarimbekkenet, som vil diskuteres i kapittel 7. Den geografiske presentasjonen av Tarimbekkenet og det østlige Sentral-Asia, viser at området er preget av motsetninger. Ørken og høye fjell slår følge med store oasebosetninger og fruktbare enklaver. De høye fjellkjedene har vært antatt at satt restriksjoner og begrensninger på utveksling mellom samfunn innad i Tarimbekkenet og omkringliggende områder, men det ser ikke ut til å ha vært tilfellet. Selv ikke Tianshanfjellkjeden virker å ha hindret et kulturelt fellesskap for kulturene sør og nord for fjellkjeden. Fjellpass i Karakoramfjellene gjorde utvekslingsmulighetene mellom det sørvestlige Tarimbekkenet og Nord-India tilgjengelig. Likevel var ikke passene og juvene som bandt sammen Tarimbekkenet med omkringliggende områder mange i antall, så kontroll og tilgang til dem må ha bidratt til enkelte kulturers vekst og velstand. Kulturenes geografiske beliggenhet og tilgang til viktige fartsårer har potensielt medført ulik utvikling av kulturene innad i Tarimbekkenet, og vil analyseres i neste kapittel.

¹⁰⁸ Harold 2009, s. 79.

¹⁰⁹ Se Frchetti mfl. 2017, s. 193-198.

Kapittel 4: Samfunn og utveksling i det østlige Sentral-Asia før Han-dynastiet

Dette kapittelet har som formål å finne ut hvilke drivkrefter som lå bak utviklingen av komplekse samfunnsstrukturer i Tarimbekkenet i tiden før Han-dynastiet. Utviklingen av bronsealderkulturene i Tarimbekkenet er viktig å analysere for å avgjøre om det eksisterte en sammenheng mellom utviklingen av komplekse samfunn og utvekslingsaktivitet i det østlige Sentral-Asia før Han-riket ekspanderte inn i regionen. Hvilke utvekslingsforhold eksisterte i det østlige Sentral-Asia i tiden før Han-dynastiet, og påvirket samfunnsutvikling i Tarimbekkenet disse utvekslingsforholdene?

Det tilgjengelige kildemateriale til forskning av bronsealder og tidlig jernalder i Xinjiang, er utelukkende arkeologisk. Utgravningene i Tarimbekkenet har primært avdekket graver og gravplasser, med et mindre fokus på bosetninger.¹¹⁰ En slik prioritering er trolig et produkt av det tørre klimaet innad i Tarimbekkenet, som har ført til eksepsjonelt gode preserveringskår for menneskekropper. Dette har medført et høyt forskningsfokus på tema vedrørende de gravlagte menneskenes opphav, identitet og samhandling med andre basert på produktene de var gravlagt med. Likevel kan også gravfunn fortelle om samfunnsstruktur og utvekslingsforhold. Først vil en redegjørelse av regionens topografi presenteres, deretter en kort gjennomgang av Xinjiang-kulturene fra den tidlige perioden (2000 – 1000 f.v.t.), før en mer inngående analyse blir gjort av Xinjiang-kulturene fra den sene perioden (1000 – 400 f.v.t.), og avslutningsvis Djoumboulak Koum.

Tarimbekkenets topografi og jordbrukspotensiale

Sovjetiske forskere anslo at de første oasekulturene i Tarimbekkenets ble grunnlagt omkring år 2000 f.v.t.¹¹¹ Slike menneskeskapte oaser tillater en relativt stor bosettelse på et område som i utgangspunktet ikke legger opp til jordbruk.¹¹² Et jordbruk totalt avhengig av smeltevann fra de omkringliggende fjellkjedene, omdirigert ved utbygging av irrigasjonskanaler.¹¹³ Det fruktbare landområde enkelte oasebyer hadde tilgang til har sannsynligvis vært ganske betydelig. Tomas Høisæter hevder at Khotan-oasen, liggende

¹¹⁰ Chen og Hiebert 1995, s. 245.

¹¹¹ Chen og Hiebert 1995, s. 245.

¹¹² Chen og Hiebert 1995, s. 245.

¹¹³ Denne formen for irrigasjon innebar utbygging av overjordiske irrigasjonskanaler. Irrigasjonskanaler i tiden før Han-dynastiet må ikke forveksles med den senere utbyggingen av *karez*-tunneler som eksisterte i Turfan, hvor det var grunnvann fra omkringliggende fjellkjeder som ble utnyttet fremfor divergering av elver.

mellom Karakash- og Yurungkash-elven, dekker et område på mer enn 540 kvadratkilometer med dyrkbar jord.¹¹⁴ Yarkand-oasen består av 3210 km² med dyrkbar jord langs Yarkand-elven, mens Kashgar-oasen har omtrent 3300 km² med dyrkbar jord tilgjengelig.¹¹⁵ Målingene er blitt gjort av de moderne oasene, og ved moderne irrigasjon- og jordbruksteknologi er det naturlig å anta at disse har et vesentlig større dyrkningsområde enn oasene fra antikken. Likevel demonstrerer målingene irrigasjonspotensiale ved å divergere vann fra elvene i Tarimbekkenet, så kulturene kunne sannsynligvis opprettholde store populasjoner.

Aurel Stein ga det samme inntrykket i sin beskrivelse av Khotan på begynnelsen av 1900-tallet. Oasen han møtte var forholdsvis liten, og basert på ruinene han utforsket, antok han at Khotan-oasen ville vært betydelig større med en tilstrekkelig befolkning for omfattende irrigasjonsutbygging.¹¹⁶ Stein påstod at bare en liten del av vannmengden elvene omkring Khotan leverte fra juni til august hvert år, kan ha blitt utnyttet av oasen. Basert på omfanget av ruinene 25 kilometer nord-øst for samtidens Khotan, antok Stein at antikkens Khotan måtte ha vært mye større.¹¹⁷ Størrelsen på oasekulturene er, ifølge Stein, avhengig av rikelig vanntilførsel, fruktbar jord, og tilstrekkelig arbeidskraft til utbygging av irrigasjonsanlegg.

4.1 Xinjiang-kulturene – den tidlige perioden

I artikkelen «*The late prehistory of Xinjiang*» fra 1995, etablerte Chen og Hiebert en oversikt over ti forskjellige bronsealderkulturer som eksisterte i Xinjiang fra ca. år 2000 – 400 før vår tidsregning.¹¹⁸ Ved hjelp av karbondatering tilknyttes seks kulturer den «tidlige perioden» (ca. 2000 – 1000 f.v.t.). Disse seks kulturene var å finne blant fire store bosetningsområder i Xinjiang. 1) Aidinghu og Yanbulake blant oasene i det østlige Xinjiang, 2) Gumugou langs Taklamakanørkenens sørøstlige utkant i Lop-Nor regionen, 3) Xintala og Haladun blant elvedalsregionene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant, og 4) Ke'ermuqi langs Altai-fjellkjedens føtter.¹¹⁹ Lenge var Xinjiang-kulturene ansett som en periferi mellom de store imperiene til øst og vest. Chen og Hiebert brøt med en slik forståelse, og argumenterte for at kulturene i Xinjiang ikke lengre kan anses som en periferi eller et transittområde mellom bedre kjente bronsealderkulturer i Kina og middelhavsregionen.¹²⁰

¹¹⁴ Høisæter 2013, s. 23.

¹¹⁵ Høisæter 2013, s. 23.

¹¹⁶ Stein 1975, s. 126.

¹¹⁷ Stein 1975, s. 126.

¹¹⁸ De ti unike kulturene kan også anses som egne utgravningsområder, som dermed indikerer 10 unike funnområder. Chen og Hiebert har i stedet begrenset funnområdene til 5 store områder, men andre forskere har definert tolv forskjellige kulturer representert av tolv forskjellige utgravningsområder. Romgard 2008, s. 13-16.

¹¹⁹ Se [Kart.8] for Xinjiang-kulturene fra den tidlige periodens plassering.

¹²⁰ Chen og Hiebert 1995, s. 245.

De tidlige Xinjiang-kulturene dyrket havre, hirse og hvete.¹²¹ Jordbruksredskapene var hovedsakelig av stein, som Chen og Hiebert antar demonstrerer eksistensen av lokal steinredskapsproduksjon. Både keramikkstil og gravtradisjon var forholdsvis lik blant kulturene fra den tidlige perioden, og spesielt blant kulturene i det østlige Xinjiang og de med tilgang til Tianshan-høylandet. Alle kulturene praktiserte dyreofringer, og gravlegging ble utført over bakken i form av enten en jord- eller steinhaug, eller en trestruktur markert med steingjerder eller steinsirkler.¹²² Jan Romgard mener gravtradisjonene fra den tidlige perioden er relatert til kulturenes forbindelse med, eller videreføring av, Andronovo kulturen (2300 – 1000 f.v.t.) plassert mellom det sørlige Ural og Sibir.¹²³ Strukturelle likhetstrekk med kulturer fra det vestlige Sentral-Asia, i form av benyttelse av murstein av gjørme, kan tyde på at bronsealder-menneskene som slo seg ned i Tarimbekkenet var fra, eller hadde kontakt med, det vestlige Sentral-Asia.¹²⁴ Kulturenes dyrking av hvete, som ikke eksisterte blant de kinesiske elvedalsbosetningene, tyder også på en slik forbindelse eller opphav.¹²⁵

Arkeologiske funn fra den tidlige perioden viser liten grad av interregional utveksling,¹²⁶ og lite tyder på at det eksisterte en utvekslingsforbindelse mellom Xinjiang-kulturene og områdene øst for Tarimbekkenet. Enkelte objekter av edelmetaller og stein har blitt funnet, blant annet en øring i gull og en øks av jade,¹²⁷ som indikerer regional utveksling ettersom både gull og jade eksisterte innenfor Xinjiang. Slike funn er derimot sjeldne, og fordelt på svært mange utgravninger. Felles design og teknologi i keramikkproduksjon mellom bosetningene i det østlige Xinjiang og kulturene i den nordlige utkanten av Taklamakanørkenen,¹²⁸ indikerer at det eksisterte et utvekslingstygdepunkt mellom bosetningene som befant seg langs samme rute.

Minimale tegn på interregional handelsaktivitet indikerer at samfunnene var relativt selvforsynt, mens handelen forholdt seg til gaveutveksling og byttehandel mellom kulturene

¹²¹ Gumugou drev utelukkende med husdyrhold på grunn av dårlig forekomst av dyrkbar jord. Likevel forteller funn av hveterester at Gumugou importerte korn, som indikerer at et eksistensgrunnlag utelukkende basert på husdyrhold sannsynligvis ikke var mulig i Xinjiang i den tidlige perioden. Se Yong og Binhua 1996, s. 205-206.

¹²² Chen og Hiebert 1995, s. 283.

¹²³ Romgard 2008, s. 29.

¹²⁴ Høisæter 2013, s. 70.

¹²⁵ Se Chen og Hiebert 1995, s. 286.

¹²⁶ I dette henseende innebærer regional utveksling en utvekslingsforbindelse innenfor Xinjiang mellom kulturene i regionen. Interregional utveksling innebærer utveksling mellom kulturer innenfor Xinjiang og omkringliggende områder utenfor Xinjiang, som kinesiske elvedalsbosetninger, det vestlige Sentral-Asia etc.

¹²⁷ Chen og Hiebert 1995, s. 267.

¹²⁸ Chen og Hiebert 1995, s. 283.

innad i Xinjiang. Funn av kauri-skjell og en ørering av gull med en agat-perle, tyder potensielt på interregional handel, men ettersom funnene er såpass få, må den ha vært irregulær. Det gis ikke inntrykk av at det eksisterte et utbredt markedsbehov for luksusvarer i den tidlige perioden, og viktige mineraler eksisterte lokalt, så et omfattende handelsnettverk til levering av mineraler for metallproduksjon, som i bronsealderens Middelhavsområde, eksisterte ikke i Xinjiang. På tross av å være avhengig av utbygging av irrigasjonskanaler til opprettholdelsen av et effektivt jordbruk, er det lite som tyder på at de tidlige kulturene var stratifiserte samfunn. Megalitter som Stonehenge viser at kollektiv mobilisering av samfunnets arbeidskraft var mulig uten en klart stratifisert samfunnsform,¹²⁹ dermed innehadde kulturene sannsynligvis en klan-lignende samfunnsstruktur, med tilstrekkelig organisasjonsgrad til utbygging av nødvendige irrigasjonskanaler.

4.2 Xinjiang-kulturene – den sene perioden

Ved hjelp av karbondatering knyttet Chen og Hiebert fire forskjellige kulturer til den «sene perioden» (ca. 1000-400 f.v.t.). Disse kulturene var å finne blant tre store bosetningsområder i Xinjiang. 1) Sidaogou blant oasene i det østlige Xinjiang, 2) Chawuhugoukou og Qunbake blant elvedalsregionene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant, og 3) Saka i dalen tilhørende Yili-elvens øvre delta i Tianshanfjellene.¹³⁰ Ved å inkludere byen Djoumboulak Koum, plassert langs Keriya-elven, utvides den behandlede perioden til ca. år 1000-100 f.v.t.¹³¹ Ettersom Saka befant seg utenfor selve Tarimbekkenet vil denne kulturen, av hensyn til plass, utelates fra analysen. Det eksisterer et rikt arkeologisk materiale fra den sene perioden sammenlignet med den tidlige. Dette materiale viser til en markant utvikling i forhold til interregional utveksling og økt samfunnsstratifisering. Endringene inkluderer et skifte i gravkulturpraksisen fra gravkollektiv til mindre graver med én til to individer, en vesentlig økning av gravgjenstander, hyppigere forekomst av langreiste gjenstander, og potensielt fremveksten av de første statsdannelsene i det østlige Sentral-Asia.¹³²

Sidaogou-kulturen

Sidaogou befant seg blant oasene i det østlige Xinjiang (datert til begynnelsen av 1000-tallet f.v.t.), og ser ut til å ha inkorporert de tidligere Yanbulake og Aidinghu-kulturene fra samme område.¹³³ Gravene fra Sidaogou var konstruksjonsmessig identisk de til Yanbulake, men

¹²⁹ Se Meyer 2012, s. 42.

¹³⁰ Chen og Hiebert 1995, s. 250.

¹³¹ Se [Kart.9] for Xinjiang-kulturene fra den sene perioden og Djoumboulak Koums plassering.

¹³² Høisæter 2017, s. 9.

¹³³ Chen og Hiebert 1995, s. 272.

betydelig større og med en mer omfattende besmykking. Keramikkfunn fra Sidaogou er sjeldnere og mindre distinkt enn hos kulturene fra den tidlige perioden, og bare en liten del av keramikkfunn var malt eller lakkert. Funn fra Sidaogou har vist til et bredt spekter av redskaper i stein, som kvernsteiner og jordbruksredskaper. Kammer, nåler og pilspisser av bein har blitt utgravd. Bronsefunn inkluderer knivblad, ringer og øreringer, i tillegg til en støpeform for en kniv som potensielt indikerer lokalproduksjon.¹³⁴

Sidaogou-kulturens regionale senter kan ha vært Lanzhouwanzi. Her er det blitt utgravd en usedvanlig rikholdig gjenstandssamling, og et stort to-roms underjordisk gravkammer. Kammeret var fleretasjes med tre meter tykke vegger, og med et teknet tak.¹³⁵ Gravkammeret inneholdt 17 individer, som inkluderte to eldre kvinner, to voksne menn, og resten barn. Kraniometriske analyser av de 17 individene indikerer mongolsk avstamning.¹³⁶ Sidaogou-kulturens gravplasser befinner seg i oasene, et fenomen som indikerer en fortsettelse av tilpasning til et jordbruksorientert samfunn, som først ble igangsatt av kulturene Sidaogou inkorporerte. Sidaogou representerer tydelig kontinuitet fra Yanbulake og Aidinghu-kulturene. Jordbruket ser ut til å være kulturens viktigste næringsgrunnlag, supplert av husdyrhold og jakt.¹³⁷ Redskapene de benyttet seg av var av stein, bein og bronse, men omfanget av stein- og beinredskaper ser ut til å nedprioriteres til fordel for redskaper av bronse i løpet av overgangen til den sene perioden.

Chawuhugoukou-kulturen

Chawuhugoukou befant seg langs Taklamakanørkenens nordlige utkant, omkring den østlige enden av Tianshanfjellkjedens føtter (datert til ca. 1000-500 f.v.t.). Kulturens plassering var nær den til de tidligere Xintala og Aidinghu-kulturene, men lite indikerer at kulturen var knyttet til tradisjonene fra oasene i det østlige Xinjiang. Chen og Hiebert påpeker at enkelte elementer viser til en viss kulturell forbindelse med Xintala, mens forskjellene fra Xintala først og fremst ligger i Chawuhugoukou sin nærhet til høylandet.¹³⁸ På tross av at Chen og Hiebert påstår at det eksisterte fellestrekk med Xintala, var det stor forskjell på kulturenes keramikktradisjon.¹³⁹ Keramikk fra Chawuhugoukou har derimot vist seg å være

¹³⁴ Chen og Hiebert 1995, s. 273.

¹³⁵ Chen og Hiebert 1995, s. 273.

¹³⁶ Chen og Hiebert 1995, s. 274.

¹³⁷ Yong og Binghua 1996, s. 215.

¹³⁸ Chen og Hiebert 1995, s. 274.

¹³⁹ Se Chen og Hiebert 1995, s. 284.

designmessig lik keramikktradisjon til folkegrupper i Sibir og dagens Kasakhstan,¹⁴⁰ som tyder på en forbindelse til steppesonen.

Chawuhugoukous gravtradisjon var lik den til nomadiske kulturer i Pazyryk og Issyk Kul, hvor benyttelse av kurgan¹⁴¹ var utbredt. Mer enn 1000 gravfunn er blitt registrert fra kulturen, og mange av disse har blitt utgravd. Gravplassene er felt bestående av flere kurganer omringet av steinsirkler.¹⁴² Opptil 30 individer er blitt funnet på samme plass, men dette ser ut til å ha vært på grunn av gjenbruk av enkelte graver. Alagou-gravene (en av Chawuhugoukous gravplasser) indikerer at nedgravninger av én til to individer med en langt rikere gjenstandssamling ble mer dominerende,¹⁴³ som i seg selv indikerer endring i samfunnets sosiale struktur. Beinrester fra dyr i utendørsgroper med nærhet til menneskegravene, indikerer dyreofringer. Ofringene har blitt utført på samme måte som det en finner i andre høylandsområder, og inkluderte blant annet beinrester fra hest. Karbondatering av beinrester anslår at hester gjorde seg gjeldende mellom år 1000 til 400 f.v.t.¹⁴⁴

Det unike aspektet med Chawuhugoukou er oppkomsten av jernredskaper, som indikerer starten på jernalderen i Tarimbekkenet, og funn av rideutstyr i form av hesteseler, bissel og trinsebitt.¹⁴⁵ Kulturen hadde en rikholdig metallsammensetning av redskaper og våpen i både bronse og jern. Bronse gjorde seg gjeldende i Tarimbekkenet omkring år 2000 f.v.t., men ble ikke ordentlig utbredt før ca. år 1000 f.v.t.¹⁴⁶ Pilspisser, spydspisser og kniver er funnet i bronse, i tillegg til ringer i bronse, jern og gull. På tross av at redskaper i bronse var mest utbredt i tiden til Chawuhugoukou, ble de gradvis utfaset til fordel for redskaper av jern fra og med år 1000 f.v.t.¹⁴⁷ De utgravde objektene indikerer et kulturelt fellesskap med både Turfan-regionen i det østlige Xinjiang, og det sørlige Sibir.¹⁴⁸ Skjelett fra gravene til Chawuhugoukou har vist å være av både kaukasisk og mongolsk avstamning, et element som understreker en Eurasisk forbindelse, fremfor en utelukkende europeisk, kaukasisk, eller mongolsk som ved Sidaogou-kulturen.¹⁴⁹ De første tegnene på en forbindelse mellom Tarimbekkenet og

¹⁴⁰ Romgard 2008, s. 24.

¹⁴¹ En kurgan er et gravmonument bestående av en gravhaug i stein eller jord med et gravkammer, hvor gravkammeret ofte er fylt med gjenstander. Kurganer har en lang historie fra steppesonen, og er vanligvis assosiert med nomadekulturer. Se Di Cosmo 2014, s. 20.

¹⁴² Chen og Hiebert 1995, s. 275.

¹⁴³ Yong og Binghua 1996, s. 209.

¹⁴⁴ Chen og Hiebert 1995, s. 275.

¹⁴⁵ Chen og Hiebert 1995, s. 275.

¹⁴⁶ Mei og Shell 1998, s. 581.

¹⁴⁷ Høisæter 2017, s. 10.

¹⁴⁸ Romgard 2008, s. 24.

¹⁴⁹ Romgard 2008, s. 24.

områdene i øst virker å ha gjort innpass i tiden til Chawuhugoukou-kulturen, demonstrert av gravfunn av både silke og lakkerte varer med antatt kinesisk opphav.¹⁵⁰

Qunbake-kulturen

Qunbake var plassert langs Taklamakanørkenens nordlige utkant, vest for Chawuhugoukou-kulturen (datert til ca. år 800-400 f.v.t.). Kulturens plassering var omtrent mellom de tidligere Haladun og Xintala-kulturene. Qunbake har klare fellestrekk til Haladun fra den tidlige perioden basert på gravtradisjon, men arkeologisk materiale viser til enda større likhet med Chawuhugoukou. Den kulturelle differensieringen mellom dem var primært tilknyttet keramikkdesign.¹⁵¹ På samme måte som Chawuhugoukou, benyttet også Qunbake kurganer, men skiller seg ved at de benyttet treverk som reisverk i stedet for stein.¹⁵² Gjenbruk av graver forekom også i Qunbake-kulturen, hvor opptil 42 individer er funnet i samme grav.¹⁵³

Omkringliggende groper fylt med beinrester fra dyr indikerer ofringer av hest, kamel, sau, geit og hund. Gravkamrene har vist til et stort spekter av mindre objekter som demonstrerer kulturens kombinerings av en pastoral- og jordbruksøkonomi; kvernsteiner, syler av bein og jern, og sigder av jern. Bronsespeil, bronseøreringer og bronsepenner ble funnet på menneskekroppene.¹⁵⁴ Våpen av jern og bronse har blitt utgravd, blant annet kniver, dolker og pilspisser av begge metallene.

4.3 Utvekslingens betydning for samfunnsutvikling

Det arkeologiske materiale viser til en enorm utvikling blant kulturene fra den tidlige til den sene perioden. Det store spørsmålet blir av den grunn; hvorfor oppstod disse endringene? En åpenbar kobling er forbindelsen mellom kinesiske stater i øst og kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant, indikert av funnene av kinesiske varer i Alagougravene tilhørende Chawuhugoukou-kulturen.¹⁵⁵ Innpass av kinesiske varer til Tarimbekkenet var ikke den eneste konsekvensen av forbindelsen, funn av jade fra det sørvestlige Tarimbekkenet ser ut til å ha nådd graver i Han-Kina omkring år 100 f.v.t.¹⁵⁶ Skriftlige kilder fra den kinesiske økonomen Guan Zhong (720-645 f.v.t.), beskriver at det allerede i «Høst og Vår-perioden» (771-476 f.v.t.) ble levert jade fra det sørøstlige Tarimbekkenet til de kinesiske

¹⁵⁰ Yong og Binghua 1996, s. 209.

¹⁵¹ Chen og Hiebert 1995, s. 278.

¹⁵² Chen og Hiebert 1995, s. 278.

¹⁵³ Chen og Hiebert 1995, s. 279.

¹⁵⁴ Chen og Hiebert 1995, s. 281.

¹⁵⁵ Yong og Binghua 1996, s. 209.

¹⁵⁶ Høisæter 2013, s. 54.

kongerikene ved hjelp av Yuezhi-folket som leverandør.¹⁵⁷ Kinesisk innflytelse nådde dermed Xinjiang-kulturene i løpet av den sene perioden, men det betyr ikke nødvendigvis at det eksisterte en direkte forbindelse mellom kinesiske bosetninger og kulturene i Tarimbekkenet.

Ettersom de tre presenterte kulturene fra den sene perioden bare kan tilknyttes gravplasser, uten et materiale som indikerer bosetning på linje med Djoumboulak Koum som vil behandles under, er det gjenstandsspekteret fra gravene som utgjør vår kjennskap til dem. Et økt antall redskaper i bronse og jern, flere prestisjegjenstander, og levninger som indikerer nye teknologier sammenlignet med den tidlige perioden, forteller at interregional utveksling blomstret i den sene perioden. Basert på det begrensede antallet utgravde prestisjegjenstander, var den dominerende samfunnsstrukturen i den tidlige perioden sannsynligvis en klanlignende struktur. Økt gravutsmykking er en typisk karakteristikk for fremveksten av høvdinger eller «big men». Generelt større gravanlegg med enkeltgraver, er også tegn på fremveksten av et høvdingdømme,¹⁵⁸ og utbredt blant kulturene fra den sene perioden.

Ved fremveksten av høvdingdømmet oppstod et nytt samfunnsstrukturelt prinsipp, den sosiale rangstigen.¹⁵⁹ Høvdingdømmet er ikke et classesamfunn, individets sosiale posisjon er direkte knyttet til dets grad av nærhet eller distanse til høvdingen. På den måten er den sosiale stratifisering begrenset sammenlignet med den til en stat, men høyere enn den til et egalitært samfunn. Høvdingens maktfundament er direkte knyttet til hans evne til å redistribuere samfunnets varer og ressurser,¹⁶⁰ dermed kan høvdingen og hans nærmeste tilhengere ha fremstått som en «elite» basert på et rikere gravmateriale. Endringene i gravmateriale og gravkompleks, indikerer et samfunnsstrukturelt skifte blant kulturene i overgangen fra den tidlige- til den sene perioden. Skifte gikk fra en primær egalitær samfunnsform til en mer stratifisert, med fremveksten av lokale høvdinger.

Stratifiserte samfunn, ifølge Sanders og Webster, bygger først og fremst på samfunnsmedlemmenes ulike tilgang til grunnleggende subsistensressurser, som land og vann.¹⁶¹ Ved å ha tilgang til viktige ressurser, og å kontrollere andres tilgang til disse ressursene, etablerte visse samfunnsgrupper et ressursmonopol. Høvdinger kunne inneha et ressursmonopol på viktige råvarer, og en slik kontroll kan ha vært direkte tilknyttet den økte

¹⁵⁷ Høisæter 2013, s. 75.

¹⁵⁸ Meyer 2012, s. 42.

¹⁵⁹ Sanders og Webster 1978, s. 269.

¹⁶⁰ Sanders og Webster 1978, s. 270.

¹⁶¹ Sanders og Webster 1978, s. 272.

stratifiseringen blant kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant. Problemet med denne teorien, er at disse kulturene ikke var i besittelse av ressurser åpenbart attraktive for stater og sivilisasjoner utenfor Tarimbekkenet. Jade, og til en viss grad lasurstein, er unntaket, men ressursen er forbeholdt det sørvestlige Tarimbekkenet. Jern, kobber og tinn var tilgjengelig for de kinesiske elvedalsbosetningene. Ull og hester eksisterte ikke i øst, men kunne leveres til kinesiske bosetninger av nomadene langs steppene i dagens Mongolia. Det som derimot kan ha vært det avgjørende monopolet høvdinger langs Taklamakanørkenens nordlige utkant var innehavere av, som førte til økt stratifisering, var et monopol på redistribuering av utenlandske handelsvarer til kulturene i Tarimbekkenet, og å videreformidle Tarimbekkenets ressurser av jade og lasurstein til kinesiske kongeriker. Et slikt monopol fremstår å være direkte tilknyttet kulturenes geografiske plassering.

Det eksisterte sannsynligvis ingen direkte forbindelse med Tarimbekkenet og «Det Indre Kina» i verken den tidlige eller sene perioden. Koblingen mellom regionene henger trolig sammen med økende pastoral tilpasning på steppene og fjelldalene nord for Tarimbekkenet i løpet av tidlig jernalder. Omkring år 500 f.v.t. endret utvekslingstygdepunktet mellom oase- og høylandsbosetningene seg fra det sørlige Sibir og Pamirfjellene, til Tianshanfjellkjeden og det østlige Kasakhstan.¹⁶² Denne endringen oppstod på bakgrunn av hesteridende nomaders fremvekst. Lenge før dette hadde det eksistert nomader i de samme områdene, men først ved introduksjon av rideteknologi kom muligheten til å være heltidspastoralister hvor behovet for faste bosetninger forsvant. Hesteridende nomader hadde et enormt bevegelsespotensiale, og steppesonen de levde i fungerte som en motorvei for vare- og teknologispredning.

Det var de hesteridende nomadene som gjorde at kulturene i Xinjiang med tilgang til høylandet utviklet seg til de mest avanserte samfunnene i Tarimbekkenet i løpet av den sene perioden. På samme måte som Susa i Elam kontrollerte rutene fra den iranske høysletten til lavlandet, og av den grunn etablerte en mer permanent politisk ledelse,¹⁶³ gjorde trolig de nordlige Tarim-kulturene det samme ved å kontrollere tilgangen til Tianshan-høylandet. Lokale ledere/høvdinger kunne sementere sitt eget maktfundament ved tilstrekkelig redistribuering til sine tilhengere av handelsmonopolet opparbeidet gjennom kontrollering av utvekslingsforbindelsene til steppesonen. Stabilisering av en høvdings maktfundament førte trolig til ytterligere samfunnsstratifisering gjennom ressurs-redistribuering til sine nærmeste tilhengere, og følgende fremvekst av en sosial elite.

¹⁶² Chen og Hiebert 1995, s. 286.

¹⁶³ Meyer 2012, s. 51.

Samfunnsutvikling i det østlige Sentral-Asia ser ut til å ha foregått parallelt med utviklingsløpet til regionens utvekslingsnettverk, og fellesnevneren for samfunnsutvikling var fremveksten av hesteridende nomader langs steppebeltet. De «nye» nomadene fungerte som en katalysator i forflyttelse av kinesiske varer, som er funnet mellom Sibir i øst til Volga i vest.¹⁶⁴ Manfred Raschke tilknytter fremveksten av hesteridende nomader en enorm sosio-økonomisk betydning, fordi disse nomadene var primærmellommenn i forflyttelsen av kinesiske varer langs hele det Eurasiske steppebeltet.¹⁶⁵ Nomadene introduserte Xinjiang for teknologi og ressurser fra øst, og på den måten var nomadene hoveddrivkraften bak utvekslingen som foregikk i det østlige Sentral-Asia i tidlig jernalder.

På tross av at varer forflyttet seg over enorme distanser og med høy intensitet sammenlignet med tidligere, var ikke handelsforbindelsene direkte. Ettersom nomadene var mellommenn i all vareforflytting, virker denne handelsformen å ha vært en form for interregional byttehandel, med mulighet til å forflytte seg over store distanser ved hjelp av nomadenes mobilitet. Samhandlingen mellom nomadene og Xinjiang-kulturene medbrakte det Høisæter kaller «Steppepakken». Pakken innebar at Karashar-oasen begynte å benytte seg av hester og rideteknologi, samtidig som jern og de nye gravtradisjonene nådde området det siste årtusenet før vår tidsregning.¹⁶⁶ De kulturelle, økonomiske og materielle endringene som følger av økt forbindelse med steppesonen var ikke forbeholdt Taklamakanørkenens nordlige utkant, men nådde etter hvert hele Tarimbekkenet.¹⁶⁷

4.4 Djoumboulak Koum

Djoumboulak Koum var plassert 41 kilometer nord for Karadong langs Keriya-elven, og dateres til omkring år 500 f.v.t.¹⁶⁸ Byens plassering er utenfor bosetningsområdene beskrevet av Chen og Hiebert, og ble først oppdaget av sino-franske arkeologer på midten av 1990-tallet. Det er ikke klart om Djoumboulak Koum bygger på tradisjonene til kulturer fra den tidlige perioden, eller om det eksisterer en forbindelse til kulturene fra den sene perioden. Tidsmessig overlapper byen omtrent 100 år med Chawuhugoukou og Qunbake-kulturene, men tilhørte et annet bosetningsområde, uten tilknytning til Tianshan-høylandet.

¹⁶⁴ Rudenko 1970, s. 115.

¹⁶⁵ Raschke 1978, s. 606.

¹⁶⁶ Høisæter 2017, s. 11.

¹⁶⁷ Høisæter 2017, s. 11.

¹⁶⁸ Debaine-Francfort mfl. 2010, s. 193.

Målinger har vist at byen hadde en størrelse på 10 hektar, og var sannsynligvis det regionale senteret til 94 forskjellige omliggende bosetninger langs en 40 km strekning av Keriya-elven.¹⁶⁹ Karbondatering av murene forteller at de er fra omkring år 200 f.v.t., som gjør Djoumboulak Koum den, til nå, eldste byen oppdaget i Xinjiang.¹⁷⁰ Byens massive festningsverk strekker seg 720 meter, og må ha krevd betydelige ressurser å ferdigstille, så vel som en enorm arbeidsstyrke.¹⁷¹ Av 20 graver, alle plassert utenfor bymurene, var bare tre fremdeles intakt. Ingen av gravene var massegraver eller gjenbruksgraver, men forbeholdt individuelle individer.¹⁷² I de tre gravene var de menneskelige levningene kledd i ulltekstiler, og C14 analyser indikerer at de ble begravd omkring år 100 f.v.t.¹⁷³

I Djoumboulak Koum har det blitt utgravd kvernsteiner i jade, spinnehjul av stein, kammer av tre, kobberrør, kniver av kobber, en øks av jern, pilspisser av bronse og jern, en kjegleformet spiss av jern, et beger av bly, et bredt spekter av tekstilarbeid fra duker og pledd til skjorteermer i stoffer som ull og lin, og bronsehårpynt svært lik funn fra Skytia og Saka-kulturen.¹⁷⁴ Det er også funnet perler av karneol, kauri-skjell, glassperler, en halvkuleformet dekorgjenstand i bronse med et dyremotiv lignende en gjenstand funnet i Alagou-gravene, et kinesisk bronsespeil, og et rødt fløyelsteppe som viser svært godt håndverk.¹⁷⁵ Flere av de utgravde gjenstandene har likhetstrekk til utgravde gjenstander fra kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant og kulturer tilhørende steppesonen. Karneol er utbredt i India og Sibir, som potensielt tyder på en forbindelse med ett eller begge områdene.

Beinrester fra geit, sau, ku, kamel, hest og hund er funnet. I tillegg er det funnet beinrester fra sau innenfor byens oppland, som Romgard hevder indikerer besittelsen av en avansert form for husdyrhold.¹⁷⁶ Irrigasjonskanaler ble utgravd gjennom hele byen, i tillegg til rester av hvete og hirse, kvernsteiner og beholdere til oppbevaring av korn.¹⁷⁷ Elementer som indikerer en kombinasjon av husdyrhold og jordbruk, og tyder på et differensiert ressursgrunnlag. Byens irrigasjonskanaler var forholdsvis små, ikke mer enn 50-150 cm bred.

Sammenkoblingen av små irrigasjonskanaler til større kanalsammensetninger tillot, ifølge Debaine-Francfort, klan-lignende samfunnsstrukturer å vanne store områder, uten behov for et

¹⁶⁹ Debaine-Francfort mfl. 2010, s. 197.

¹⁷⁰ Romgard 2008, s. 28.

¹⁷¹ Debaine-Francfort mfl. 2010, s. 194-195.

¹⁷² Debaine-Francfort og Idriss 2001, s. 138.

¹⁷³ Romgard 2008, s. 28.

¹⁷⁴ Debaine-Francfort og Idriss 2001, s. 159-213.

¹⁷⁵ Debaine-Francfort og Idriss 2001, s. 216.

¹⁷⁶ Romgard 2008, s. 28.

¹⁷⁷ Romgard 2008, s. 28.

statlig styrt system.¹⁷⁸ Reduksjon av vannressursene levert av Keriya-elven satt trolig en stopper for eksistensgrunnlaget til Djoumboulak Koum, og andre bosetninger langs Keriya. Regresjon av Keriya-elvens kurs og deltaer førte til en reduksjon av vannressurser, som tilgjengelig førte til redusert størrelse på oasene og et redusert biologisk mangfold.¹⁷⁹

Djoumboulak Koum - Tarimbekkenets første bystat?

Gjenstandsspekteret fra Djoumboulak Koum er både tallrikt og differensiert. Flere av funnene har fellestrekk med funn langs Taklamakanørkenens nordlige utkant og kulturer tilhørende steppesonen, på tross av at byen lå langt unna høylandsområdene. Produktene i jade, bronse, kobber, og jern er sannsynligvis oppnådd via regional handel, ettersom alle er utbredt i Tarimbekkenet. Andre funn indikerer at Djoumboulak Koum tok del i interregional handel, ettersom kauri-skjell, perler av karneol, glassperler, bronsespeil og fløyel verken eksisterte eller ble produsert i Xinjiang.¹⁸⁰ Kildematerialet viser at Djoumboulak Koum kontrollerte et stort område med dyrkbar jord, hadde et sofistikert dyrehold og det Sophie Desrosiers kaller en «raffinert tekstilkultur».¹⁸¹ Sannsynligvis var disse tre elementene knyttet til Djoumboulak Koums eksport. Husdyrhold vil ha fungert som råvareressurs til tekstilproduksjonen, og et effektivt irrigasjonssystem og produktivt jordbruk vil ha tillatt nødvendig arbeidsspesialisering til tekstilproduksjon. Mangfoldet av teknikker benyttet i produksjonen av tekstiler, og kvalitetsnivået for hver av dem, overrasket de franske arkeologene til det punkt at de ikke kunne forstå hvordan produksjonen hadde nådd et slikt nivå av raffinement.¹⁸² Av den grunn virker det naturlig at kvalitetstekstiler har vært en viktig eksportvare for Djoumboulak Koum.

Karneolperlene er kanskje det mest interessante funnet fra byen. De nærmeste områdene med tilgjengelig karneol var bosetninger i Indusdalen og i Sibir. Ettersom flere funn fra Djoumboulak Koum indikerer forbindelse til steppesonen, er det naturlig å anta at disse karneolperlene kom fra Sibir. Problemet er at lignende perler bare er funnet langs den sørlige ruten gjennom Tarimbekkenet, hovedsakelig omkring Khotan.¹⁸³ Forbindelser mellom Khotan og Nord-India var utbredt i Han-dynastiets periode, og den kulturelle innflytelsen fra Nord-India er tydelig på Khotans skriftspråk og myntproduksjon. Kanskje har varer fra Indusdalen

¹⁷⁸ Debaine-Francfort mfl. 2010, s. 196.

¹⁷⁹ Debaine-Francfort mfl. 2010, s. 199.

¹⁸⁰ Debaine-Francfort og Idriss 2001, s. 214-217.

¹⁸¹ Debaine-Francfort og Idriss 2001, s. 144.

¹⁸² Debaine-Francfort og Idriss 2001, s. 144.

¹⁸³ Debaine-Francfort og Idriss 2001, s. 214.

nådd Djoumboulak Koum gjennom det regionale handelsnettverket, som indikerer at byen ikke bare hadde forbindelser med kulturene langs den nordlige ruten, men også den sørlige.

Debaine-Francfort presiserte at Djoumboulak Koums irrigasjonsanlegg ikke forutsatte mer enn en klan-lignende samfunnsstruktur.¹⁸⁴ En klan er en egalitær samfunnsform, og som oftest forbundet med små befolkninger.¹⁸⁵ Klanssamfunn var trolig den dominerende samfunnsstrukturen blant de tidlige Xinjiang-kulturene basert på gravkollektiv og få prestisjegjenstander. Sammenlignet med de tidligere kulturene virker Djoumboulak Koum å ha vært betydelig større og mer kompleks, tatt festningsverkene og de individuelle gravene i betraktning. Debaine-Francforts antakelse om byens samfunnsstruktur virker å være feil, Djoumboulak Koum hadde en høyere grad av samfunnsstratifisering enn det til et klansamfunn. Utsmykkede enkeltgraver er en typisk indikasjon for overgang til et høvdingdømme, samt at festningsverket, som er uten like fra samme tidsperiode, må ha krevd en form for leder som kunne mobilisere den nødvendige arbeidskraften og ressursene utbyggingen må ha krevd. Potensielt i en form for høvding, stormann eller konge, eller den sentrale styringen og kontrollen til det som kan ha vært en tidlig form for statsdannelse.

Luksusvarene utgravd i Djoumboulak Koum indikerer at samfunnet var stratifisert. Det imponerende festningsverket og den sofistikerte tekstilproduksjonen indikerer høy grad av arbeidsspesialisering, og byen hadde sannsynligvis en form for markedøkonomi hvor markedet styrte eksport av overskuddsvarer i form av tekstilprodukter, og potensielt korn og husdyr. Funn av kinesiske bronsespeil, produkter fra steppene og potensielt karneol fra India, indikerer interregional utveksling. Regional utveksling er demonstrert av kvernsteinen av jade, og de mange objektene i jern, kobber og bronse. Djoumboulak Koum hadde ikke nærhet til høylandet og medfølgende tette bånd til steppesonen, men likevel opparbeidet byen utenlandske luksusvarer, og gjenstander av strategiske metaller som jern og bronse.

Djoumboulak Koum tyder på at geografisk plassering i forhold til høylandet og handelsressursmonopol ikke lengre var en forutsetning for samfunnsutvikling i tiden til Handynastiet. Det betyr ikke at det ikke var viktig, men det ser ikke ut til å ha vært like betydelig som det var i den tidlige og sene perioden. Djoumboulak Koums tekstilproduksjon, husdyrhold, irrigasjonsutbygging og effektive jordbruk førte til byens økte stratifisering gjennom de økte mulighetene for eksport av overskuddsvarer. Djoumboulak Koums regionale

¹⁸⁴ Debaine-Francfort mfl. 2010, s. 196.

¹⁸⁵ Sanders og Webster 1978, s. 268.

utveksling med kulturer innad i Tarimbekkenet var viktig for byens kontakt med utenforliggende områder. Tarimbekkenets lokale utvekslingsnettverk leverte varer av bronse, jern og kobber til Djoumboulak Koum, men det regionale utvekslingsnettverket var også avgjørende for interregional utveksling, ettersom byens forbindelse med kulturene i nord, og potensielt Khotan i sørøst, var leddet som knyttet byen med omverdenen. På samme måte som hesteridende nomader var mellommenn i handelen mellom kinesiske bosetninger og kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant, var de nordlige kulturene sannsynligvis mellommenn for handelen mellom Djoumboulak Koum og nomadene fra steppesonen som kunne transportere varene deres over Eurasia.

Det tydelig at Djoumboulak Koum kan plasseres innenfor bystatskonseptet til Mogens Hansen. Byen oversteg en størrelse på 10 km², som betraktes som minste geografiske ramme for å kunne kvalifiseres som en bystat.¹⁸⁶ Populasjonen befant seg sannsynligvis et sted mellom 1.000-100.000 individer, og de mange bosetningene omkring byen indikerer at de fleste bodde i dets oppland. Likevel indikerer bygningskonsentrasjonen og festningsverket at Djoumboulak Koums utgravningsområde må ha vært en urbanisert kjerne, og sannsynligvis fungerte som sosialt, økonomisk og politisk sentrum for byen. Funn av utenlandske varer, en betydelig populasjon og høy arbeidsspesialisering, indikerer en form for markedsøkonomi fremfor en ren subsistensøkonomi.¹⁸⁷ Ingen palass eller tilsvarende har blitt utgravd i Djoumboulak Koum, men sannsynligheten er likevel stor for at det eksisterte en tydelig lederfigur, med mulighet til å mobilisere arbeidskraft og ressurser til store byggeprosjekter. Tatt disse forutsetningene i betraktning, kan Djoumboulak Koum defineres som en bystat.

4.5 Konklusjon

Økning av utenlandske varer i gjenstandsspekteret fra gravfunn, og en utskiftning fra gravkollektiv til enkeltgraver, viser til et markant skifte i samfunnsstratifiseringen fra bronsealder til jernalder blant Xinjiang-kulturene. Kulturene gikk fra å være relativt udifferensiert med minimal interregional utveksling i bronsealder, til det som fremstår som stratifiserte høvdingdømmer i løpet av jernalderen. Utviklingen av samfunnene var knyttet til fremveksten av hesteridende pastoralister langs steppesonen nord for Tianshan, og disse nomadenes funksjon som katalysator for utveksling mellom kinesiske bosetninger og kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant. I den sene perioden var det kulturene med nærhet til høylandet som utviklet seg til de mest komplekse samfunnene i det østlige

¹⁸⁶ Se Mogens Hansen 2000, s. 17.

¹⁸⁷ Se Mogens Hansen 2000, s. 18.

Sentral-Asia på bakgrunn av forbindelsen med steppesonen, og følgende indirekte kontakt med kinesiske bosetninger. Geografisk plassering muliggjorde handelsmonopolet kulturene langs den nordlige ruten opparbeidet seg, som forutsatte samfunnsutviklingen deres.

Utviklingen fra egalitære samfunnsformer førte til klart etablerte markedsøkonomier, med tydelig behov for luksusvarer. Ved å kontrollere tilgangen til høylandet ble kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant rike, og ved å være i besittelse av viktige metaller for det regionale utvekslingsnettverket i Xinjiang, opparbeidet de nordlige kulturene seg jade, lasurstein og tekstiler fra kulturene uten tilgang til høylandet, og byttet disse ressursene videre til nomadene. Det regionale handelsnettverket var av den grunn fundamentet som gjorde det interregionale handelsnettverket mulig, og det var kulturene med tilknytning til høylandet som brakte «omverdenen» til resten av Tarimbekkenet.

Djouboulak Koum bryter med forståelsen av at geografisk plassering var en forutsetning for økt samfunnsutvikling. Byen var uten tilknytning til Tianshan-høylandet, men ved å være i besittelse av en velutviklet tekstilindustri attraktiv for både regionale og interregionale markeder, nådde bystaten omverdenen. Byen hadde ikke behov for nærhet til høylandet når de, som Khotan og Yarkand, var i besittelse av en verdifull ressurs. Tekstilene som ble produsert i byen kunne leveres til kulturer med tilgang til steppesonen, som redistribuerte varene videre til nomadene, i tillegg til å sørge for at utenlandske varer nådde Djouboulak Koum. Samfunnsutvikling i det østlige Sentral-Asia før Han-dynastiet var dermed knyttet til utvekslingsnettverk, hvor fremveksten av hesteridende nomader gjorde geografisk tilknytning til høylandet essensielt for samfunnsutvikling, mens det senere ble mulig for kulturene uten tilknytning til høylandet, men med attraktive ressurser, å dra nytte av det interregionale utvekslingsnettverket kulturene med tilknytning til høylandet var en del av. Det er tydelig at fremveksten av hesteridende nomader muliggjorde deltakelsen i et interregionalt handelsnettverk for kulturene i Xinjiang, som medførte fremveksten av komplekse samfunnsstrukturer. Interregional utveksling, muliggjort av en allerede etablert regional utveksling, førte til fremveksten av komplekse samfunnsstrukturer i Tarimbekkenet.

Kapittel 5: Samfunn og utvikling i Tarimbekkenet i tiden til Han-dynastiet

I forrige kapittel ble det benyttet arkeologiske kilder til å påvise utviklingen av komplekse samfunnsstrukturer i Tarimbekkenet før Han-dynastiet. I dette kapitlet vil de litterære kinesiske kildene *Hanshu* og *Hou Hanshu* fungerer som utgangspunkt for analysen av samfunnsstrukturene i Tarimbekkenets utvikling i tiden til Han-dynastiet. *Hanshu* ble primært forfattet av Ban Gu mellom år 36 og 121 e.v.t.,¹⁸⁸ mens *Hou Hanshu* ble forfattet av Fan Ye omkring år 440 e.v.t. *Hanshu* tar for seg tiden til det tidlige Han-dynastiet, mens *Hou Hanshu* tar for seg tiden til det sene Han-dynastiet. Ban Gu sitt kildemateriale antas å være fra de som tjenestegjorde som «Protector General», så materialet hans er fra mellom 59 f.v.t.¹⁸⁹ og 16 e.v.t.¹⁹⁰ Fan Ye sitt kildemateriale er fra Ban Yongs rapport til keiser An fra år 125 e.v.t.¹⁹¹ Det benyttede kildematerialet til de to historieskriverne har et tidsmessigmellomrom på omtrent 110-180 år, og utviklingen av statene i og omkring Tarimbekkenet presentert i de to verkene, har foregått innenfor dette tidsrommet.

Statene i Tarimbekkenet som blir presentert i begge kildene opplevde en betydelig utvikling fra tiden til det tidlige til det sene Han-dynastiet. Spesielt de store statene fra tiden til det tidlige Han-dynastiet, som Khotan, Kashgar og Karashahr, ble betydelig større og mer militarisert mot tiden til det sene Han-dynastiet.¹⁹² De største statene virker å ha formet det politiske landskapet i regionen, og det er de store statene som vil være i fokus her. Av hensyn til plass vil bare tre av de større konstellasjonene behandles.¹⁹³ Utover dette vil det bli forsøkt å gi en definisjon av statene i Tarimbekkenet, for å se om de med rette kan betraktes som bystater, som de hovedsakelig blir referert til som i forskningslitteratur.

5.1 Større konstellasjoner

Ifølge både Ban Gu og Fan Ye var de vestlige territoriene i tiden til keiser Wudi (r. 140 – 87 f.v.t.), kontrollert av det «egentlige» Kina, og talte på det tidspunktet 36 forskjellige stater. I løpet av regjeringstiden til keiser Ai (r. 6 f.v.t. – 1 e.v.t.) og keiser Ping (r. 1 – 5 e.v.t.) delte

¹⁸⁸ Loewe 1979, s. 8.

¹⁸⁹ Den første «Protector General» ble innsatt i år 59 f.v.t.

¹⁹⁰ Det siste året en «Protector General» var i aktiv tjeneste for det tidlige Han-dynastiet. Se Loewe 1979, s. 11.

¹⁹¹ Hill 2015, s. xvii.

¹⁹² Se [Kart.6] for plasseringen til de største kongerikene i Tarimbekkenet omkring år 200 e.v.t.

¹⁹³ Se [Kart.4], [Kart.10] og [Kart.11] for plasseringen til de største konstellasjonene i Tarimbekkenet.

de 36 statene seg opp i 55 stater ifølge Fan Ye,¹⁹⁴ og over 50 ifølge Ban Gu.¹⁹⁵ Ban Gu presenterer 36 stater innenfor Tarimbekkenet, mens Fan Ye presenterer 14.¹⁹⁶ På tross av at det presenteres 36 stater av Ban Gu i *Hanshu*, betyr det ikke nødvendigvis at det eksisterte 36 unike stater i Tarimbekkenet. Der er mulig mindre bosetninger tilhørte, eller var dominert av, større stater i regionen. Det fremstår naturlig at Kucha, med en befolkning på 81.317 individer og 21.076 våpenføre menn,¹⁹⁷ ville utøvd delvis eller fullstendig kontroll over nabostaten Quli, med en befolkning på 1.480 individer og 150 våpenføre menn.¹⁹⁸ Det samme gjelder andre stater med liten befolkning og få våpenføre menn, nærliggende stater med det motsatte.

Khotan

Khotan var den største oasen plassert langs den sørlige ruten i det sørvestlige Tarimbekkenet. Khotan befant seg mellom Yurungkash og Karakash-elvene, som medførte rik vanntilgang og et fruktbart jordsmonn,¹⁹⁹ og tillot opprettholdelsen av en stor populasjon ved utbygging av irrigasjonskanaler. Khotan hadde en strategisk plassering med Kunlunfjellkjeden i sør, Taklamakanørkenen i nord, og Niya mot øst. Langs reiseruten mot øst var oasisene få og med så store avstander imellom at militærobring av Khotan fra øst måtte ha krevd en svært organisert militæroperasjon.²⁰⁰ Tilgang til Khotan var lettest fra vest, hvor den neste store bosetningen langs den sørlige ruten var Yarkand. Ban Gu beskriver at Khotan var styrt av en konge 9.670 *li*²⁰¹ unna Chang'an, og i besittelse av «rikelig» med jade.²⁰² Ifølge Ban Gu bestod Khotan av 3.300 husholdninger, 19.300 individer og 2.400 våpenføre menn.

Ifølge Fan Ye var Khotan plassert 11.700 *li* unna Luoyang, og bestod av 32.000 husholdninger, 83.000 individer og mer enn 30.000 våpenføre menn.²⁰³ I «Jianwu-perioden» (25 – 56 e.v.t.) angrep og annekterte Xian, kongen av Yarkand, Khotan. Kongen av Khotan gjorde opprør i år 60, og beseiret Yarkand i år 61, hvor de deretter ble så mektig at de underla seg 13 forskjellige stater fra Kashgar i vest til Niya i øst, og var sammen med Shanshan det eneste store kongeriket langs den sørlige ruten.²⁰⁴ Khotan opplevde en enorm utvikling fra tiden til det tidlige til det sene Han-dynastiet, potensielt som følger av den strategiske

¹⁹⁴ Fan Ye 88 (3).

¹⁹⁵ Ban Gu 96A (71/1B).

¹⁹⁶ Hill 2015, s. iv-v.

¹⁹⁷ Ban Gu 96B (163/14A).

¹⁹⁸ Ban Gu 96B (164/10A).

¹⁹⁹ Stein 1979, s. 126.

²⁰⁰ Mallory og Mair 2000, s. 78.

²⁰¹ Én *li* tilsvarer i tiden til Han-dynastiet ca. 415,8 meter.

²⁰² Ban Gu 96A (97/17A).

²⁰³ Fan Ye 88 (17).

²⁰⁴ Fan Ye 88 (17).

plasseringen, vannressursene, fruktbar jord, tilgang og kontrollering av jade, og forbindelse til viktige fjellpass som knyttet sammen det vestlige Tarimbekkenet, Nord-India og Baktria.

Yarkand

Yarkand var plassert langs den sørlige ruten gjennom Tarimbekkenet, nordvest for Khotan. Den moderne Yarkand-oasen består av 3210 km² med dyrkbar jord langs Yarkand-elven, som ikke nødvendigvis innebærer at de hadde det samme dyrkningspotensiale i antikken, men sammenlignet med det moderne Khotans 540 km² med dyrkbar jord,²⁰⁵ er det naturlig å anta at området var fruktbart også i tidligere tider. Yarkand beskrives av Ban Gu i *Hanshu* som styrt av en konge og regjering plassert 9.860 *li* unna Chang'an. Yarkand bestod av 2.339 husholdninger, 16.373 individer og 3.049 våpenføre menn, og hadde tilgang til jern og jade.²⁰⁶

Hou Hanshu gir en utbrodert fortelling om Yarkand i tiden til kong Xian (r. 33 – 62 e.v.t.), som etablerte et hegemoni i store deler av Tarimbekkenet. Staten beskrives ikke med populasjonstall eller antall våpenføre menn av Fan Ye i *Hou Hanshu*. Likevel gir kong Xians hegemoni grunn til å tro at Yarkand var blant de mektigste statene i Tarimbekkenet i løpet av det første århundre e.v.t. Statens geografiske plassering fremstår som viktig, ettersom staten hadde nærhet til Kunlun- og Pamirpassene som koblet sammen det vestlige Tarimbekkenet med Nord-India og Ferghana. Yarkand har flere likhetstrekk med Khotan; rikelig tilgang til vann og fruktbar jord, tilgang til edelmetaller og nærhet til viktige fjellpass som knyttet staten med regioner utenfor Tarimbekkenet. På tross av fellestrekkene endte Yarkand opp som vasallstat av Khotan etterfulgt av Xians hegemoni, deretter, i tiden til keiser An (r. 106 – 125 e.v.t.), som vasall av Kashgar, som gjorde Kashgar til en rival av Khotan og Kucha om plassen som mektigste stat i Tarimbekkenet.²⁰⁷

Kucha

Langs den nordlige ruten, nordøst for Kashgar, var de tre største statene fra vest mot øst; Gumo, Kucha og Karashahr. Kucha var den største og mektigste av statene langs den nordlige ruten, plassert omtrent mellom Kashgar i vest og Lop-Nor i øst. I tillegg til å være den største staten langs den nordlige ruten, var Kucha staten med tetteste forbindelse til steppene nord for Tarimbekkenet.²⁰⁸ Ban Gu beskriver at Kucha sin konge og regjering var plassert 7.480 *li* fra

²⁰⁵ Høisæter 2013, s. 23.

²⁰⁶ Ban Gu 96A (139/41A).

²⁰⁷ Fan Ye 88 (43).

²⁰⁸ Mallory og Mair 2000, s. 72.

Chang'an, og bestående av 6.970 husholdninger, 81.317 individer og 21.076 våpenføre menn.²⁰⁹ Folket blir beskrevet at var i stand til å støpe jern, og at de hadde tilgang til bly.

Det er ikke en egen seksjon om Kucha i *Hou Hanshu*, så materiale som beskriver dem befinner seg i de andre kongerikenes seksjoner. Likevel beskrives Kucha som den mektigste staten i Tarimbekkenet sammen med Khotan. I Kashgars seksjon i *Hou Hanshu* står det at Kucha erobret Kashgar i år 73, som medførte at den kinesiske sentraladministrasjonen sendte Ban Chao på kampanje til å gjenerobre Kashgar.²¹⁰ Kashgar beskrives som i besittelse av 30.000 våpenføre menn på dette tidspunktet, så Kucha må ha kontrollert en betydelig våpenfør styrke. Kucha blir beskrevet som alliert med Xiongnu,²¹¹ og Mallory og Mair påpeker at Xiongnu var avhengig av Kucha sin tilgang og kontroll av strategiske metaller til sin egen produksjon av våpen og rustninger til krigsinnsatsen mot Han-Kina.²¹²

Tianshanfjellkjeden er rik på kobber, tinn, jern, kull og gull,²¹³ så kontroll og tilgang til disse ressursene må ha spilt en stor rolle i utviklingen av statene langs den nordlige ruten gjennom Tarimbekkenet, på samme måte som det spilte en avgjørende rolle for utviklingen av Chawuhugoukou- og Qunbake-kulturene langs samme strekning i tidlig jernalder. Utviklingen de tre større konstellasjonene opplevde på omkring 100-150 år var enorm, men de var ikke de alene i dette utviklingsmønsteret, andre stater viste også tegn på voldsom befolkningsvekst.

Demografiske forskjeller

Størrelsesforskjellene på statene i det østlige Sentral-Asia var stor, med Khotan som størst med 83.000 individer presentert i *Hou Hanshu*, og Danhuan som minst med 194 individer presentert i *Hanshu*. De fleste statene presentert av Ban Gu i *Hanshu* har en befolkning mellom 1.000 og 10.000 individer, mens de største teller mellom 10.000 og 80.000 individer. Av de 36 statene i *Hanshu* har syv en befolkning høyere enn 10.000 individer, mens fire teller mindre enn 1.000. Fire av kongerikene presentert i *Hou Hanshu* teller over 10.000 individer, mens ingen har under 1.000. Kashgar gikk fra 1.510 husholdninger i *Hanshu*, til 21.000 husholdninger i *Hou Hanshu*.²¹⁴ Karashahr fra 32.100 individer i *Hanshu*, til 52.000 individer i *Hou Hanshu*.²¹⁵ Statene beskrevet i både *Hanshu* og *Hou Hanshu*, øker alle demografisk.²¹⁶

²⁰⁹ Ban Gu 96B (163/14A).

²¹⁰ Fan Ye 88 (43).

²¹¹ Fan Ye 88 (41).

²¹² Mallory og Mair 2000, s. 74.

²¹³ Mallory og Mair 2000, s. 74.

²¹⁴ Fan Ye 88 (43).

²¹⁵ Fan Ye 88 (45).

²¹⁶ Alle statene er større i *Hou Hanshu* utenom kongeriket Turfan. Turfan er presentert i *Hanshu* med en befolkning på 6.050, og 4.000 i *Hou Hanshu*. Se Fan Ye 88 (49).

14 kongeriker beskrives i *Hou Hanshu* i motsetning til 36 stater i *Hanshu*, og grunnen kan ha en sammenheng med at enkelte kongeriker ble såpass mektig at de inkorporerte mindre nabostater. Fan Ye påpeker i *Hou Hanshu* at det ble flere kongeriker i de vestlige territoriene i tidsperioden mellom regjeringstiden til keiser Wudi og Wang Mang (r. 9 – 23 e.v.t.),²¹⁷ men ettersom Fan Ye benyttet Ban Yongs rapport til keiser An fra år 125 e.v.t. som primærkilde, er det sannsynligvis etter Wang Mangs regjeringstid de større kongerikene begynte å dominere de mindre, som Fan Ye indikerer ved å påpeke at Khotan i tiden til kong Guangde (r. ca. 60 – 88 e.v.t.) underla seg 13 forskjellige kongeriker.²¹⁸ Kildematerialet demonstrerer at det ble færre og større stater i Tarimbekkenet, spesielt etter år 60, men likevel ble enkelte store og mektige stater utelatt i *Hou Hanshu*. Verken Kucha eller Shanshan, kongeriket nærmest den kinesiske grensen med 14.100 individer, presenteres.²¹⁹ Det er uvisst hvorfor statene ble utelatt av Fan Ye, men det kan være relatert til manglende informasjon i Ban Yongs rapport, eller manglende ny informasjon siden produksjonen av *Hanshu*. Den generelle utviklingstendensen i det østlige Sentral-Asia er likevel klar, mindre stater ble inkorporert av større stater, eller utelatt fra Ban Yongs rapport eller *Hou Hanshu*, som innebærer en bortgang eller nedprioritering av mindre stater fra det tidlige til det sene Han-dynastiet.

5.2 Soldater og militarisering

Statene opplevde ikke bare en demografisk utvikling fra tiden til det tidlige til det sene Han-dynastiet, også en økt militarisering oppstod. Khotan hadde i tiden til det tidlige dynastiet en befolkning på 19.300 individer, og 2.400 våpenføre menn.²²⁰ Omkring 12% av befolkningen var våpenfør, og staten kunne stille hver åttende innbygger som soldat. I tiden til det sene Han-dynastiet bestod Khotan av 83.000 individer og mer enn 30.000 våpenføre menn.²²¹ Mer enn 36% av befolkningen var våpenfør, og staten kunne stille mer enn hver tredje innbygger som soldat.²²² Khotans økte militarisering er enorm, og viser at en betydelig samfunnsendring må ha funnet sted på de omkring 100-180 årene som skiller informasjonen i de to kinesiske verkene. Khotan var ikke unik i den sammenheng. Kashgar bestod av 18.647 individer, og 2.000 soldater i tiden til det tidlige Han-dynastiet,²²³ så omkring 11% av befolkningen var

²¹⁷ Fan Ye 88 (3).

²¹⁸ Fan Ye 88 (17).

²¹⁹ Ban Gu 96A (83/4A).

²²⁰ Ban Gu 96A (97/17A).

²²¹ Fan Ye 88 (17).

²²² Hver 2,76. person var våpenfør, ifølge tallene presentert i *Hou Hanshu*.

²²³ Ban Gu 96A (141/42A).

våpenfør. Karashahr bestod av 32.100 individer og 6.000 våpenføre menn,²²⁴ så omtrent 19% av befolkningen var våpenfør. I tiden til det sene Han-dynastiet kunne Kashgar stille 30.000 våpenføre menn, og Karashahr 20.000 av en befolkning på 52.000 individer.²²⁵

Statene presentert i både *Hanshu* og *Hou Hanshu* opplevde en gjennomgående militarisering. Det er uvisst om antallet våpenføre menn inkluderte slaver eller leiesoldater, men kildene gir ingen indikasjoner for det. Ifølge Sino-Kharosthi dokumenter funnet i Niya i Shanshan, skrevet omkring 235-325 e.v.t., var slaver i kongeriket av svært høy verdi [§2, §575, §591],²²⁶ så å benytte dem som soldater virker å ha vært et potensielt dyrt sjansespill. Ett dokument beskriver at en skribent ved navn Ramsotsa, kjøpte land fra slaver i Shanshan [§574].²²⁷ Hvis slaver kunne eie jord, virker det naturlig at de ville vært medregnet statens demografi om de skulle vært registrert som våpenføre menn. Dokumentene omhandler kongeriket Shanshan, så det er umulig å si om de samme forholdene eksisterte i de andre statene i Tarimbekkenet, men dokumentene tyder på at slaver både var dyre å kjøpe og hadde mulighet til å eie jord. Det er unaturlig at slaver kunne vært benyttet som soldater uten å være medregnet demografien, så forholdene mellom antall soldater kontra innbyggere er fremdeles svært ujevn. Demografisk vekst og økt militarisering i Tarimbekkenet kan ha vært knyttet til ulikhetene mellom det tidlige og det sene Han-dynastiet, en forskjell som vil analyseres i neste kapittel.

5.3 Problemer vedrørende kildenes informasjon

De kinesiske kildene gir et innblikk i politiske strukturer og det hierarkiske forholdet mellom statene i Tarimbekkenet, men kildenes informasjon fremstår til tider unøyaktig eller overdrevet. I *Hanshu* er antall husholdninger i forhold til antall mennesker i statene til tider svært ujevnt fordelt. Ytterpunktene er 2,5 mennesker per husstand, i Pei-lu, på det laveste²²⁸, og 12,3 mennesker per husstand, i Kashgar, på det høyeste.²²⁹ Ytterpunktene er varierende, hvor 2,5 mennesker i snitt per husstand i én stat fremstår veldig lite, og kan tyde på at informasjonen er unøyaktig. Turfan er den eneste staten presentert i begge kildene som opplevde en befolkningsnedgang i perioden de andre statene opplevde vekst. Hvorfor Turfan opplevde en reduksjon i befolkningen, er uvisst. Ban Gu beskriver at andelen våpenføre menn i Turfan var 1.865,²³⁰ mens Fan Ye anslår andelen våpenføre menn til 2.000 på tross av en

²²⁴ Ban Gu 96B (178/23B).

²²⁵ Fan Ye 88 (45).

²²⁶ <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> - Hentet 18.11.2016.

²²⁷ <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> - Hentet 18.11.2016.

²²⁸ Ban Gu 96B (179/15A).

²²⁹ Ban Gu 96A (141/42A).

²³⁰ Ban Gu 96B (183/17B).

befolkningsreduksjon på omtrent 1/3. En mannlig våpenfør befolkning på 2.000 av en totalbefolkning på 4.000 er naturligvis umulig hvis en regner en befolkning fordelt likt mellom kvinner og menn, og en høyere prosentandel barn enn det til et moderne samfunn på bakgrunn av høy mortalitet i førmoderne samfunn. Fan Ye forstod at tallene var unøyaktig, men skrev dem likevel. Fan Ye kopiert trolig sitt eget kildemateriale, og rapporten skrevet av Ban Yong har sannsynligvis vært et anslag. Materialet må tolkes på disse premissene. Leseren skal være kritisk til tallenes nøyaktighet, men utviklingstendensen virker å være til å stole på.

Antallet stater presentert i *Hanshu* har vært et omdiskutert tema. Victor Mair mener 36 ikke reflekterer det faktiske antallet stater i Tarimbekkenet. Mair hevder at å halvere tallet 72 ble ansett som magisk av kineserne, og grunnen til hvorfor 36 stater presenteres.²³¹ Yingshi Yü mener at tallet 36 er kontroversielt, og at japanske forskere presenterte en teori på 1960-tallet hvor 36 ikke var et ordentlig nummer i oldtidens Kina, men et pseudo-nummer med betydningen «tallrik».²³² Det er mulig at enkelte mindre stater i *Hanshu* var underlagt større nabostater, men det betyr ikke nødvendigvis at kinesiske rapporter betraktet antallet stater som færre. Eksakt konstatering av stater i Tarimbekkenet er problematisk, men basert på den detaljerte presentasjonen av statene i *Hanshu*, virker det sannsynlig at Ban Gu var i besittelse av dokumenter som beskrev dem, som ikke gir inntrykk av at enkelte stater var oppdiktet.

I *Hou Hanshu* beskrives Parterriket og Romerrikets populasjoner som «ekstremt tallrik»,²³³ i stedet for å gi et eksakt tall som gjort for statene i det østlige Sentral-Asia. Det er derfor tydelig at de kinesiske historieskriverne ikke ønsket å dikte opp tall, men forholdt seg til den informasjonen det tilgjengelige kildemateriale ga dem. Tallene som blir presentert i kildene fremstår dermed å være gjengivelser av historikernes kildemateriale, og ettersom forfatterne selv aldri reiste til de vestlige territoriene må det ha vært liten grunn for dem å redigere tallene de selv kanskje mistenkte for å være feil eller unøyaktig. Man skal være kritisk til tallene i kildematerialet, men forskjellene mellom *Hanshu* og *Hou Hanshu* er klar; området som helhet opplevde en vesentlig befolkningsvekst, økt militarisering i form av flere våpenføre menn per innbygger, og dannelsen av det som fremstår som mini-imperier basert på reduksjon i antallet stater presentert i *Hanshu* kontra antall stater presentert i *Hou Hanshu*.

²³¹ Mallory og Mair 2000, s. 67.

²³² Yü 1967, s. 133.

²³³ Fan Ye 88 (23-25).

5.4 Konklusjon - Tarimbekkenets utvikling fra det tidlige til det sene Han-dynastiet

Det foregikk en betydelig utvikling av statene i Tarimbekkenet fra tiden til det tidlige Han-dynastiet til det sene Han-dynastiet. Flere stater presenteres i *Hanshu*, og antallet stater økte fra 36 til 55 mot styringstiden til keiser Wang Mang i år 9 e.v.t.²³⁴ Presentasjonen av 14 stater i *Hou Hanshu* indikerer en generell reduksjon i antall stater, eller bevisst utelatelse av enkelte stater av Fan Ye, eller begge deler. Ettersom Kucha, den største staten i *Hanshu*, ikke presenteres i *Hou Hanshu*, men likevel påpekes er blant de mektigste, fremstår det som en bevisst utelatelse, eller en utelatelse på bakgrunn av manglende informasjon. Etterfulgt av Yarkands hegemoni omkring år 60 e.v.t., oppstod det større politiske konstellasjoner, hvor de største og mektigste statene ser ut til å ha inkorporert mindre omliggende stater,²³⁵ og dannet det som fremstår som mini-imperier.

Fremveksten og opprettholdelse av mini-imperier er, ifølge Mogens Hansen, typisk for bystatskulturer verden over.²³⁶ Etablering av slike imperier innebærer midlertidig tap av autonomi for de styrte så lenge erobringen varer, men betyr ikke nødvendigvis tap av selvstyre. Forholdet mellom en erobret part og en erobrer, kan anses som et hierarki hvor én stat dominerte andre, men tillot erobrede stater å bevare selvstyre. Det ser ikke ut til at statene i Tarimbekkenet som erobret nabostater praktiserte direkte annektering, hvor politiske beslutninger blir tatt av sentrum, eller erobrerens bystat.²³⁷ Det styrende maktsenteret virker bare i liten grad å ha grepet inn i den styrtes økonomi og politikk. Problemet med denne styringsformen er at den er labil,²³⁸ og flere erobrede stater i Tarimbekkenet snudde om på situasjonen etter få år, og slik ble den styrte den styrende av egne mini-imperier.²³⁹ På tross av at stater ble inkorporert i Khotan, Kucha og Yarkand betyr det dermed ikke at de tapte identitet eller styringsorganer. Muligheten til å opprettholde mini-imperier blant de største statene, indikerer at de hadde sentraliserte og velfungerende styringsorgan, selv i perioder med tap av selvstendighet. Ettersom det må ha krevd et minimum av politiske og administrative institusjoner i en stat for å kunne utøve kontroll over andre stater, er det tydelig at de større konstellasjonene behandlet her var komplekse samfunn.

²³⁴ Fan Ye 88 (3).

²³⁵ Se Fan Ye 88 (17).

²³⁶ Mogens Hansen 2000, s. 17.

²³⁷ Se Meyer 2012, s. 265.

²³⁸ Meyer 2012, s. 264.

²³⁹ Se Fan Ye 88 (43).

Utenom sentraliserte styringsorgan og andre politiske instanser, er det flere elementer som indikerer at statene i Tarimbekkenet kan anses som bystater. Høisæter antar at territoriet statene kontrollerte omtrent tilsvarte størrelsen på oasen de befant seg ved,²⁴⁰ som betyr at statenes rekkevidde passer i «Central place»-modellen, hvor en bystats oppland omtrent var en dagstur unna bykjernen.²⁴¹ I *Hanshu* presenteres det hvor statene, med dens konge og regjering, befant seg i forhold til Chang'an, og det er tydelig at det her refereres til et sentrum for staten som blir presentert.²⁴² Det er stor fleksibilitet når det kommer til demografiske kriterier til en bystat. Få bystater har under 1.000 eller over 100.000 individer, de aller fleste befinner seg et sted mellom disse ytterpunktene,²⁴³ som de fleste presenterte statene i Tarimbekkenet også gjorde. Basert på informasjonen fra de kinesiske historieskriverne, og kjennskap til opplandet de hadde tilgjengelig, kan man definere statene i det Tarimbekkenet som bystater. Enkelte idealtyper følges ikke opp i dette kapittelet, deriblant diskusjon omkring bystatenes økonomi, manglende grad av selvforsyning, etnisitet og politisk identitet, og befestning. Likevel er de viktigste definisjonsmomentene fulgt opp; i hvilken grad man kan snakke om en urbanisert kjerne med et oppland, om den urbaniserte kjernen var i besittelse av en sentralisert og institusjonalisert styresmakt,²⁴⁴ og om staten var selvstyrt.

Sammenslåing av stater og dannelse av mini-imperier er et essensielt ledd i forståelsen av forskjellene mellom de to kinesiske kildene. Den demografiske utviklingen statene opplevde på de 110-180 årene som skiller kildenes kildemateriale, er en for kort tidsperiode til at en slik demografisk vekst og økt militarisering kan ha vært mulig ved tradisjonell befolkningsvekst. Førmoderne samfunn kan ikke vokse med en slik hastighet, dermed virker det naturlig å anta at Fan Yes fremstilling av Tarimbekkenets større konstellasjoner, er et produkt av inkorporering av mindre stater blant de mektigste. På den måten har mindre staters populasjoner og antall våpenføre menn blitt lagt til de største statene, som forklarer hvorfor utviklingen fant sted på såpass kort tid. Med denne forklaringen som utgangspunkt, blir det sentrale spørsmålet; hva var det som forårsaket økt militarisering og erobring av mindre stater blant de mektigste, og fremveksten av mini-imperier i Tarimbekkenet? Dette spørsmålet vil behandles i de to neste kapitlene.

²⁴⁰ Høisæter 2013, s. 29.

²⁴¹ Se Meyer 2012, s. 204.

²⁴² Se Ban Gu 96B (163/14A).

²⁴³ Mogens Hansen 2000, s. 18.

²⁴⁴ Mogens Hansen 2000, s. 19.

Kapittel 6: Kinesisk ekspansjon og innflytelse fra øst

Østlig innflytelse på Xinjiang-kulturene gjorde seg først gjeldende i tidlig jernalder i form av kinesiske varers innpass til Tarimbekkenet ved hjelp av hesteridende nomader. De første kinesiske diplomatene ble sendt til Tarimbekkenet omkring år 130 f.v.t., og fra det tidspunktet ser det ut til at kinesisk innflytelse på statene i Tarimbekkenet nådde nye høyder.

I dette kapittelet skal det redegjøres for kinesisk innflytelse i det østlige Sentral-Asia etterfulgt av Zhang Qians reise til Baktria og Yuezhi-folket i år 138 f.v.t. De kinesiske kildene beskriver at Han-Kina kontrollerte de vestlige territoriene i tiden til keiser Wudi frem til «tronrøveren» Wang Mangs regjeringstid fra og med år 9 e.v.t.²⁴⁵ Han-dynastiet og Liu-familien gjenetablerte ikke kontroll over det «egentlige» Kina før i år 23 e.v.t., og indre konsolidering hindret det sene Han-dynastiet fra å gjenopprette av kontroll over de vestlige territoriene. Først i år 73 påbegynte gjenerobringen av statene i Tarimbekkenet, og i år 91 var statene på ny under kinesisk kontroll. Kinesisk hegemoni i Tarimbekkenet var relativt fluktuerende, så hvordan påvirket egentlig Han-Kina statene i det østlige Sentral-Asia?

For å forstå hvilken innvirkning Han-Kina hadde på statene i Tarimbekkenet, og utviklingen de opplevde mellom det tidlige og det sene Han-dynastiet som presentert i forrige kapittel, vil det være nødvendig å etablere en kronologisk oversikt over kinesisk forbindelse med statene i vest. Hvilke endringer Kina opplevde på bakgrunn av Wang Mangs brudd på Han-dynastiets kontinuitet vil være viktig å analysere for å forstå betydningen av det dynastiske skifte, og hvordan det kan ha påvirket Han-Kinas kontroll over statene i det østlige Sentral-Asia.

6.1 Nomadetrusselen i nord

Det første hundreåret før vår tidsregning var en avgjørende periode for statene i Tarimbekkenet. Det var i løpet av dette hundreåret kampen mellom stormaktene Xiongnu og Han-Kina om herredømme over de vestlige territoriene fant sted.²⁴⁶ Fremveksten av hesteridende nomader omkring år 500 f.v.t. hadde betydelige implikasjoner for utvekslingen som foregikk langs Eurasias steppebelte. Nomadenes rolle som vare- og teknologispredere var direkte knyttet til samfunnsutviklingen kulturene i Tarimbekkenet opplevde i tidlig jernalder, men fremveksten av hesteridende nomader var ikke utelukkende tilknyttet positive assosiasjoner. Behovet for å beskytte flokkdyrene sine fra rovdyr og andre nomader førte til

²⁴⁵ Fan Ye 88 (3).

²⁴⁶ Ma Yong og Sun Yutang 1996, s. 219.

behovet for, og fremveksten av, hesteridende soldater blant nomadekulturene.²⁴⁷ Umiddelbart etter Qin-dynastiets samling av de syv krigende statene i år 221 f.v.t., oppstod Xiongnu som en forent nomadegruppe i dagens Mongolia,²⁴⁸ og siden det hadde nomadegruppen Xiongnu vært den største trusselen til kinesisk keisermakt.²⁴⁹

Ifølge Raschke var det hesteridende nomader som forårsaket utbyggingen av festningsverk blant jordbrukskulturer. Den økte militariseringen Xinjiang-kulturene opplevde fra bronsealder til jernalder, indikert av oppblomstring av et stort antall våpen i jern blant kulturene i den sene perioden,²⁵⁰ er sannsynligvis tilknyttet fremveksten av hesteridende nomader. De «nye» nomadene gir inntrykk av å ha ført til høyere grad av militarisering blant kulturene med tilknytning til høylandet, og økt fokus på festningsverk og beskyttelse blant jordbrukskulturer, deriblant Han-Kina. Di Cosmo påpeker at flere forskere tilknytter samlingen av nomadene i dagens Mongolia, og opprettelsen av Xiongnu-føderasjonen, på bakgrunn av økt behov for effektivisering av plyndringen av naboer, ettersom militarisering økte blant både bosatte og nomader på samme tidspunkt.²⁵¹

Han-riket hadde større tilgang til ressurser og en vesentlig større befolkning enn Xiongnu, men nærmest hele den unge mannlige Xiongnu-befolkningen kunne mobiliseres.²⁵² Nomadenes mobilitet, ettersom alle soldatene kjempet fra hesteryggen, medførte en enorm fordel i konflikt med bosatte, hvor størsteparten av kampstyrken ofte var infanteri. Xiongnu var heltidspastoraliser, og mangel på faste bosetninger tillot folket å trekke seg dypt tilbake i steppesonen, langt utenfor rekkevidden til fiendtlige styrker. Disse kvalitetene gjorde Xiongnu til en farlig og flyktig motstander for det tidlige Han-riket, og kinesiske fordeler som å kunne stille flere soldater og ha enorme ressurser av korn og metaller i bakhånd, ble mindre betydningsfullt i konflikt med nomadene.

Kinesisk underdanighet

For å hindre konflikt med Xiongnu, inngikk Han-Kina en avtale om fred i år 198 f.v.t. kalt *ho-ch'in*,²⁵³ hvor fast tributt ble utbetalt til nomadene. Avtalen inkluderte en årlig utbetaling av et gitt kvanta silke, korn og andre matvarer.²⁵⁴ Tributtbetaling til Xiongnu førte til en jevn strøm

²⁴⁷ Raschke 1978, s. 607.

²⁴⁸ Di Cosmo 2002, s. 186.

²⁴⁹ Liu 2010, s. 3.

²⁵⁰ Se Chen og Hiebert 1995, s. 243-283.

²⁵¹ Di Cosmo 2002, s. 186.

²⁵² Sima Qian 110 (129).

²⁵³ Oversatt fra kinesisk til «fred og vennskap».

²⁵⁴ Raschke 1978, s. 614.

av kinesiske varer til store deler av Sentral-Asia, som produkt av nomadenes byttehandel. På samme måte som fremveksten av hesteridende nomader hadde ført til forflyttelse av kinesiske varer vestover, medførte kinesisk tributbetaling til nomadene det samme, men i større mengde og økt frekvens. Det var ingen organisert form for handel, Xiongnu byttet kinesiske varer mot varer andre nomader hadde i sin besittelse, og slik skiftet kinesiske varer eier flere ganger i forflyttelsesprosessen over Eurasia.

Én generasjon etter innføringen av *ho-ch'in* brøt Xiongnu avtalen, og utførte et plyndringstokt langt innenfor grensen til Han-riket og truet Chang'an. For å fjerne den umiddelbare trusselen, ble en ny avtale undertegnet. Avtalen innebar enda større årlige betalinger av silke, i tillegg til betaling av gull.²⁵⁵ Gjentakende overtredelser av fredsavtalen fra Xiongnu sin side, etterfulgt av større utbetalinger av tribut fra kinesisk side, medførte et uunngåelig brudd med *ho-ch'in*-politikken. Situasjonen varte til omkring år 133 f.v.t., deretter ble nomadetrusselen møtt med militær motstand. Overgangen fra underdanighet til konflikt fikk den kinesiske keiseren til å se etter nye strategier som kunne bedre sjansene deres i kampen mot Xiongnu, og det beste alternativet befant seg i vest.

Teorier omkring kinesisk underlegenhet

På tross av at Han-Kina fremstår i kildemateriale som den klart underlegne part militært, har forskere argumentert for at dette er en illusjon, og at det var prestisjen til Han-dynastiet, i frykt for et ydmykende tap, som var forklaringsfaktoren bak vegrende forsvarstiltak.²⁵⁶

McLaughlin tilknytter skiftende kinesisk politikk i forhold til krig og fred, til økonomiske kostnader. Han-riket «kjøpte» fred dersom det ble antatt at fred var billigere enn krig. I løpet av det første århundre etter vår tidsregning anslår McLaughlin de kinesiske utgiftene ved tributbetaling til omkringliggende nomader til et beløp tilsvarende 740 millioner «cash»²⁵⁷, eller konvertert til romersk valuta, 148 millioner *sestertii*.²⁵⁸ Årlige utgifter tilknyttet opprettholdelsen av en vernepliktig hær på 200.000 bønder skal ha kostet 1.440 millioner «cash», eller 288 millioner *sestertii*.²⁵⁹ Hvorvidt en kan stole på McLaughlins påstander omkring kostnader vedrørende militærutgifter og tributbetaling er én ting, men det fremstår sannsynlig at utgiftene ved tributbetaling har vært lavere enn den til opprettholdelsen av en

²⁵⁵ Sima Qian 110 (146).

²⁵⁶ Se Sophia-Karin Psarras «*Han and Xiongnu: A Reexamination of Cultural and Political Relations (I)*», 2003.

²⁵⁷ På bakgrunn av manglende moderne begrep for det de kinesiske historieskriverne refererer til når det er snakk om penger, benyttes ordet «cash» som engelsk begrep blant enkelte oversettere av kinesiske verk.

²⁵⁸ McLaughlin 2016, s. 207-208.

²⁵⁹ McLaughlin 2016, s. 218.

kampklar hær. Det må ha vært umulig for den kinesiske sentraladministrasjonen å eksakt anslå kostnader ved potensielle konflikter, men ved å kjenne til eksakte utgifter i form av tributtbetaling og cirka kostander ved opprettholdelsen av store hærer, kunne de trolig vurdere hvilke av de to alternativene som medførte laveste totale utgifter.

En kan anta at fred var både det tryggeste og mest kostnadseffektive valget for keiseren, som dermed gjør det politiske skifte fra fred til motstand interessant. Den mest åpenbare forklaringen for det politiske skiftet og bruddet med *ho-ch'in*-politikken, virker å være Xiongnu kontinuerlige overtredelse av fredsavtalen. Basert på *Shiji* ser det ut til at nomadene kunne presse mer og mer ressurser ut av Han-Kina,²⁶⁰ og sannsynligvis var økte utgifter bærekraftig for den kinesiske økonomien, men bare til et visst punkt. Kinesisk underdanighet kunne ikke vare for alltid, så Wudis skifte fra en fredspolitik til en motstandspolitik fremstår uunngåelig. Det var dermed ikke keiser Wudi som var drivkraften bak kinesisk motstand mot Xiongnu og etterfølgende alliansesøken mot vest som ofte påpekes i forskningslitteratur, hvor keiser Wudi tidvis fremstilles som «Silkeveiens far».²⁶¹

6.2 Åpningen mot vest

Omkring år 140 – 135 f.v.t. mottok det kinesiske hoffet rapporter om at Xiongnu hadde seiret over Yuezhi-folket i kamp, og høvdingens skalle hadde blitt omgjort til et drikkekar.²⁶² Yuezhis nederlag ga den alliansemuligheten keiseren hadde ventet på, og med Yuezhi på sin side ville aldri Xiongnu være i stand til å true Chang'an igjen. Et logistikk-problem satt derimot en midlertidig stopper for allianseinnngåelse. Xiongnus seier over Yuezhi hadde tvunget dem til å forlate sitt gamle hjemland i Gansukorridoren til fordel for Baktria i dagens Afghanistan. For å nå Baktria fra Chang'an i år 139 f.v.t., måtte Xiongnu-territorium krysses, så diplomatiske forbindelser mellom Han-Kina og områder vest for Gansu var problematisk. Keiseren utlyste en frivillig til å påta seg den diplomatiske reisen, og valget falt på embetsmannen, Zhang Qian.

Zhang Qian dro fra Chang'an med en gruppe på over 100 mann i år 138 f.v.t., men kort tid etter avreise ble de fanget av Xiongnu. Qian la aldri fra seg symbolet som markerte han som en utsending fra Han-dynastiet, så når muligheten bød seg etter ti års fangenskap, rømte han.²⁶³ Etter omkring 20 dagers reise vestover nådde han Ferghana, hvor han lovet at kongen

²⁶⁰ Se Sima Qian 110 (146).

²⁶¹ Se Liu 2010, og Boulnois 2004.

²⁶² Sima Qian 123 (231).

²⁶³ Sima Qian 123 (232).

av Dayuan skulle overøses i gaver fra Han-Kina om han hjalp Qian med reisen videre til Yuezhi. Kongen aksepterte tilbudet, og Qian ble eskortert til Baktria og Yuezhi-folket. Møtet med kongen av Yuezhi viste seg å være en skuffende affære. Det var den regjerende kongens far som hadde blitt drept og fått skallen sin omgjort til et drikkekar, men han ønsket ikke å hevne sin far eller dra tilbake til Gansu for å ta opp kampen mot Xiongnu.²⁶⁴ Baktria var rikt og fruktbart, og lite plaget av invaderende fiender. I kombinasjon med flere hundre kilometer distanse mellom dem og både Xiongnu og Han, var det liten grunn for Yuezhi å dra tilbake.

Zhang Qian returnerte til Chang'an uten allierte i år 125 f.v.t., men reisen var ikke totalt mislykket. På et marked i Baktria hadde Qian oppdaget kinesiske varer, og ettersom Qian angivelig var første kineser som noensinne hadde reist så langt vest, var dette et svært interessant funn. Sammen med nyhetene om kinesiske varer i Baktria mottok keiser og hoffet i Chang'an informasjon om stater og kongeriker langt utenfor sin egen kulturelle sfære. Informasjonen Zhang Qian meddelte kom til å forme kinesisk utenrikspolitikk i lang tid, og hans reise har sannsynligvis vært en av de viktigste pådriverne for fremveksten av Silkeveien. I informasjonen og beskrivelsene om land i vest lå nemlig muligheter, og disse mulighetene blir presentert i *Shiji*.

*«Thus the emperor learned of Dayuan, Daxia, Anxi, and the others, all great states rich in unusual products whose people cultivated the land and made their living in much the same way as the Chinese. All these states, he was told, were militarily weak and prized Han goods and wealth. He also learned that the north of them lived the Yuezhi and Kangju people who were strong in arms but who could be persuaded by gifts and the prospect of gain to acknowledge allegiance to the Han court. If it were only possible to win over these states by peaceful means, the emperor thought, he could then extend his domain 10.000 li ... and his might would become known to all the lands within the four seas».*²⁶⁵

Utdraget gir inntrykk av at keiser Wudi var en ambisiøs mann, med et tydelig ønske om kinesisk ekspansjon. Den kinesiske oppfatningen av de vestlige territoriene fremstår forholdsvis naiv, ettersom Zhang Qian umulig kan ha fått inntrykk av hvem som lett kunne beseires og bestikkes. Likevel må de første utsendingenes rapporter ha representert hele forståelseshorisonten av de vestlige territoriene for hoffet i Chang'an, og dermed må det ha

²⁶⁴ Sima Qian 123 (231).

²⁶⁵ Sima Qian 123 (236).

vært liten grunn for hoffet å betvile beskrivelsene. Kinesisk interesse for de vestlige territoriene økte som følger av Qians reise, og flere diplomater ble sendt til kongerikene og statene i vest de etterfølgende årene.²⁶⁶ Utdraget fra *Shiji* viser at Wudi ønsket territoriell utvidelse via fredelige midler, men fredelige og diplomatiske forsøk på utveksling og kommunikasjon med de vestlige territoriene, som vil bli diskutert i dette kapitlet, ble fort erstattet med militærmakt. Statene i vest var først og fremst interessert i kinesiskproduserte varer, og betydelig mindre interessert i de diplomatiske forbindelsene som fulgte med.

Betydningen av Zhang Qians reise

Zhang Qian åpnet veien vestover for Han-Kina, og gjorde samtidig områdene i de vestlige territoriene bevisst på Han-riket, på tross av at kinesiskproduserte varer allerede var godt kjent. Sima Qian påpeker at det var Zhang Qians rykte som tillot etterfølgende kinesiske diplomater høring i hoffene til kongene i de vestlige territoriene. Dette er interessant, for det gir et inntrykk av at herskerne i de vestlige territoriene ikke nødvendigvis var interessert i Han-Kina og deres utsendinger. Informasjonen gir derimot inntrykket av at det var varene fra Kina kongerikene i det østlige Sentral-Asia var interessert i, ikke diplomatiske forbindelser.²⁶⁷

Allerede før den kinesiske sentraladministrasjonen utsendte diplomater med gaver for å opprette relasjoner med kongerikene i vest, var kinesiske varer så godt integrert i det eksisterende handelsnettverket i det østlige Sentral-Asia at enkelte kongeriker ikke hadde behov for å motta kinesiske diplomater. Dayuan i Ferghana avviste Han-rikets utsendinger og lovnader om gaver i år 104 f.v.t., Sima Qian påpeker at kongeriket i Ferghana florerte av kinesiske varer fra før, så behovet for gode relasjoner til Han-Kina var unødvendig.²⁶⁸ Ignoranse ovenfor Han-riket var sannsynligvis gjennomgående i deler av det østlige Sentral-Asia. Kinesiske luksusvarer ble opparbeidet av eliten i kongerikene i vest, uavhengig av kinesiske diplomater, så kongerikene hadde ikke problemer med å avvise dem. Ettersom distansen mellom Han-riket og det østlige Sentral-Asia var stor, anså kongerikene i vest seg som trygge, på tross av hvordan de behandlet utsendingene deres.

Ny integrering av et gammelt nettverk?

Zhang Qians møte med kinesiske varer som befant seg over 2000 kilometer unna Chang'an, viser at nomadene nord og vest for Kina sannsynligvis fungerte som mellommenn for utvekslingen som foregikk i det østlige Sentral-Asia, som påpekt i kapittel fire. Han-riket var

²⁶⁶ Sima Qian 123 (231-233).

²⁶⁷ Se Sima Qian 123 (231-252).

²⁶⁸ Sima Qian 123 (245).

en del av utvekslingsnettverket uten at keiser eller sentraladministrasjon var klar over det, og den nye bevisstgjøringen medførte økt intensitet av varer sendt vestover, samt en ny institusjonell tilstedeværelse i det eksisterende nettverket. Denne institusjonelle tilstedeværelsen er representert gjennom gavene gitt til herskerne og eliten av kongerikene i det østlige Sentral-Asia. Det kinesiske byråkratiet hadde sannsynligvis stor, om ikke fullstendig, påvirkning på gaveutdelingen til de nylig møtte kongerikene i vest. De etterfølgende hendelsene ser ut til å være i korrelasjon med den økte intensiteten av kinesiske varer sendt vestover, nemlig konflikt mellom Han-riket og kongeriket Dayuan i Ferghana. På tross av den enorme distansen mellom områdene, beskyttet det ikke Dayuan mot den ekspansjonistiske politikken som representerte det tidlige Han-riket.

Integreringen av Kina i et eksisterende utvekslingsnettverket i Sentral-Asia, påpekes av Di Cosmo at skjedde i «Warring States Period».²⁶⁹ Før denne perioden leverte kinesiske stater produkter til nettverket, som ble forflyttet av nomader nord- og vestover fra Kina, men statene mottok ikke varer selv. Først i «Warring States Period» hadde kinesiske stater behov for produkter levert av nomadene, hovedsakelig som et resultat av økt konflikt dem imellom. Di Cosmo påpeker at økt konflikt tvang statene til å importere varer tilgjengelig for og behandlet av nomadene til krigføring.²⁷⁰ De importerte produktene var primært hester og pakkdyr, og utvekslingen foregikk langs grenseområdene i nord og vest.²⁷¹

Importen av steppeprodukter og dyr til de kinesiske statene i «Warring States Period» virker å gjenspeile situasjonen som oppstod i regjeringstiden til keiser Wudi. Kinesiske varer ble i tiden til det tidlige Han-riket flyttet vestover ved nomadenes hjelp, men et behov for utenlandskproduserte varer virker ikke å ha vært utbredt. Wudis fiende var nomadene, og deres taktiske overlegenhet ved bruk av hester som utklasset de kinesiske, medførte et stort behov for hester av bedre kvalitet i den kinesiske hæren fra og med hans regjeringstid.²⁷² Først da et enormt behov for hester og andre steppeprodukter tiltenkt krigsinnsatsen gjenoppstod, ser det ut til at kinesisk deltakelse både import og eksportmessig i det eksisterende handelsnettverket, også gjenoppstod.

²⁶⁹ Perioden etterfølgende «Vår og Høstperioden», som avsluttet i år 476 f.v.t. En tidsepoke hvor det eksisterte flere kinesiske stater, som var i gjennomgående konflikt med hverandre. «Warring States Period» ble avsluttet med samlingen av de kinesiske statene, og etableringen av Qin-dynastiet i år 221 f.v.t.

²⁷⁰ Di Cosmo 2014, s. 24.

²⁷¹ Di Cosmo 2014, s. 25.

²⁷² Grunnet dårlige avlskår for hester i Kina eksisterte det sannsynligvis alltid et behov for kvalitetshester fra nord og vest, men keiser Wudis politiske skifte om å gjøre motstand mot Xiongnu må ha ført til en ny dimensjon av dette behovet.

6.3 Kampanjen mot Dayuan – vendepunktet i vest

Statene i Tarimbekkenet blir beskrevet i *Shiji* som uten frykt for Han-Kina, ettersom riket lå så langt unna.²⁷³ Xiongnu lå nærmere Tarimbekkenet, så sendemenn fra *shanyu* ble behandlet på en helt annen måte enn de kinesiske. Dette forarget keiseren i Chang'an, og dråpen som fikk begeret til å renne over var en fornærmelse fra kongen av Dayuan.

Kinesisk involveringen i de vestlige territoriene tok for alvor av i år 104 f.v.t. Behovet for hester bedre kvalifisert for krigføring var drivkraften bak gjentatte diplomatiske reiser til Dayuan i håp om å bytte til seg hester mot kinesisk gull og silke. Kampanjene iverksatt mot Xiongnu hadde kostet Han-riket 100.000 hester mellom år 121 og 118 f.v.t.,²⁷⁴ så behovet for direkteimport av hester var betydelig. Kongen og nobiliteten i Dayuan så ikke på Han-Kina som en trussel, av den grunn drepte nobiliteten de kinesiske utsendingene og beslagla varene deres.²⁷⁵ Keiser Wudi svarte med å sende en hær på mellom 20.000 – 30.000 mann gjennom Tarimbekkenet for å hevne seg på Dayuan, og samtidig skaffe de «blodsvettende hestene» fra byen Ershi²⁷⁶. Den kinesiske hæren ble ledet av generalen Li Guangli (? – 88 f.v.t.). Veien gjennom Tarimbekkenet viste seg å være strevsom for den store hæren. Bystatene som befant seg på ruten til Dayuan nektet å levere forsyninger til kineserne, og murene som omringet dem beskyttet dem fra erobring, ettersom hæren ikke hadde nok ressurser til beleiring.

Den kinesiske hæren dro gjennom Taklamakanørkenen til de nådde Yucheng, den østligste byen i kongeriket Dayuan. På det tidspunktet var det noen få tusen utsultede og utslitte soldater igjen. Han-rikets hær ble lett beseiret, og Li Guangli måtte returnere til Chang'an.²⁷⁷ Den mislykkede kampanjen stoppet ikke Wudis ønske om å skaffe de blodsvettende hestene, så en ny hær ble rekruttert. Denne gangen bestående av omkring 60.000 mann, nok en gang ledet av Li Guangli. Forsyningsproblemet fra den forrige ekspedisjonen ble løst ved å sende med 100.000 okser, 30.000 hester, ti tusenvis av esler, muldyr og kameler, i tillegg til enorme mengder provisjon.²⁷⁸ Sima Qian beskriver at innsatsen som ble gjort for å anskaffe nok menn og ressurser til kampanjen mot Dayuan nærmest kastet imperiet inn i opprør, og demonstrerer hvor mye Han-riket var villig til å legge ned i anskaffelsen av hestene. Kampanjen var mislykket

²⁷³ Sima Qian 123 (245).

²⁷⁴ Boulnois 2004, s. 76.

²⁷⁵ Sima Qian 123 (245).

²⁷⁶ Hovedstaden i kongeriket Dayuan. Byen ble grunnlagt av Alexander den store i 329 f.v.t., og blir på engelsk kalt «Alexandria the Furthest».

²⁷⁷ Sima Qian 123 (247).

²⁷⁸ Sima Qian 123 (247).

blant Wudis rådgivere, de frarådet kampanjen ettersom Xiongnu, rett før Li Guangli returnerte, hadde beseiret en kinesisk hær på 20.000 mann.

Den nye ekspedisjonen ble igangsatt i år 101 f.v.t., og den gang hadde Li Guangli lært av den foregående ekspedisjonens feil. Når hæren nådde byen Luntou i Tarimbekkenet, som nektet å avse ressurser til kineserne, ble innbyggerne massakrert. I *Shiji* blir det beskrevet at ingen bystater vest for Luntou turte å stå imot den kinesiske hæren etter det.²⁷⁹ Etterfulgt av massakreringen i Luntou nådde hæren Dayuans hovedstad, Ershi. Etter 40 dager med beleiring brøt de ned byens ytre forsvarsverk, og byens innbyggere måtte flykte bak de indre murene. Nobiliteten i Dayuan forstod alvorret i situasjonen, og henrettet sin egen konge. Kongens hode ble sendt til Li Guangli, sammen med et tilbud om fritt valg blant de beste hestene Ershi hadde å tilby. Tilbudet ble akseptert, og fra det tidspunktet var ikke Han-Kina lengre et land med en så stor distanse fra de vestlige territoriene at de ikke trengtes å tas hensyn til. De var blitt en stormakt i regionen, både fryktet og respektert blant statene i de vestlige territoriene. *Shiji* hevder at det fra det tidspunktet ble sendt prinser fra herskerne i Tarimbekkenet til hoffet i Chang'an, men at disse prinsene i realiteten var gisler. Å sende arvinger som gisler til hoffet i Chang'an og Luoyang, var en praksis som i ettertiden ble utbredt blant kongerikene i Tarimbekkenet.²⁸⁰ Herskerne fra kongerikene som sendte prinser til Chang'an hadde, som underlagt av Han-dynastiet, plikt til å avse militære styrker i tilfelle krig, og plikt til å beskytte handel og kommunikasjon gående gjennom sin stat.²⁸¹ Den kinesiske kontrollen over de vestlige territoriene etterfulgt av seieren over Dayuan i år 101 f.v.t., skulle vare helt til keiser Wang Mangs regjeringstid i år 9 e.v.t.

Seierens betydning

I *Shiji* beskrives behovet for hester og Han-rikets prestisje som årsak bak den andre kampanjen, men det virker usannsynlig å investere så store ressurser for å skaffe noen hundre avlshester. Kinas rennommé var sannsynligvis avgjørende. Enkelte forskere hevder at nomadene i nord definitivt var det tidlige Han-rikets viktigste anliggende både utenrikspolitisk og forsvarsstrategisk.²⁸² I *Shiji* presenteres Xiongnu som rikets farligste fiende og største trussel, som demonstreres i fremstillingen av ministrene til Wudis rådgivning vedrørende felttoget mot Dayuan.²⁸³ Likevel virker det som at frykten for tap av anseelse

²⁷⁹ Sima Qian 123 (248).

²⁸⁰ Høisæter 2013, s. 80.

²⁸¹ Ma Yong og Sun Yutang 1996, s. 227-247.

²⁸² Se Yü 1967, s. 2-3.

²⁸³ Se Sima Qian 123 (247).

blant de nylig oppdagede kongerikene i det østlige Sentral-Asia i dette tilfellet sto høyest på keiserens agenda. Et militært nederlag mot en miniatyrstat i periferien kunne ikke aksepteres. Hvis nederlaget hadde blitt akseptert, er sannsynligheten stor for at de andre kongerikene i vest hadde fulgt i Dayuans fotspor, og ignorert dynastiets utsendinger. På den måten ville de imperialistiske mulighetene i vest vært tapt, i tillegg til at sjansene i å anskaffe en direkte kilde til de blodsvettende hestene ville forsvunnet.

Den lærde Liu Xiang (79 – 8 f.v.t.) kritiserte Li Guangli for å ha kastet bort 50.000 soldater, hundrevis av millioner «cash» i utgifter, og for å ha undergått fire år med slit og sosial uro, som resulterte i 30 fine hester.²⁸⁴ Den historiske betydningen av kampanjen mot Dayuan har derimot vist seg å være av større gevinst enn det Liu Xiang påpekte. De blodsvettende hestenes betydning kan blant annet observeres i hofflitteratur og keiserlig ikonografi.²⁸⁵ Selv den dag i dag benyttes hestemotivet på kinesiske turistpamfletter og reklame, som indikerer den enorme betydningen hester av god kvalitet hadde for det tidlige Han-dynastiet.

Hestene som overlevde returen til Chang'an ble avlet videre, og førte til en utskiftning av de kinesiske hestene. De sterke hestene fra Dayuan tillot kinesiske ryttere å utruste seg med beskyttelse av stål fremfor lær,²⁸⁶ som ga en enorm fordel i de etterfølgende konfliktene med Xiongnu. Seieren over Dayuan, og massakreringen av Luntou, markerte et vendepunkt for den kinesiske tilstedeværelsen i de vestlige territoriene. De ble tatt på alvor av statene i vest, og opprettet mer eller mindre absolutt kontroll over bystatene i Tarimbekkenet.²⁸⁷ For å forstå det reelle omfanget av kinesisk kontroll og innflytelse over de vestlige territoriene på dette tidspunktet, kan ikke de kinesiske kildene være det eneste materiale som benyttes. Analyser av arkeologisk kildemateriale til å supplere de kinesiske historieverkene er essensielt for å kunne gi et nyansert bilde av den kinesiske påvirkningen på kongerikene og bystatene.

6.4 Kinesisk kontroll og maktkonsolidering

De mest tydelige tegnene på kinesisk kontroll over det østlige Sentral-Asia, er restene av kinesiske militærinstallasjoner i regionen. Utbygging av både garnisoner og utposter påpekes i de litterære kildene, og i *Hanshu* presiseres det at forsvarsverk og soldatgarnisoner ble etablert som følger av konflikten med Dayuan.²⁸⁸ Ban Gu påpeker at utposter ble reist fra

²⁸⁴ Mallory og Mair 2000, s. 61.

²⁸⁵ McLaughlin 2016, s. 59.

²⁸⁶ Boulnois 2004, s. 77.

²⁸⁷ Høisæter 2013, s. 80.

²⁸⁸ Se Ban Gu 96A (76/2B).

Dunhuang i øst til Lop-Nor i vest. Arkeologiske funn har vist rester av utposter og vaktårn i det østlige Tarimbekkenet, primært omkring Dunhuang. Dunhuang var den vestligste utposten i det «egentlige» Kina, og de omkringliggende festningsverkene fungerte sannsynligvis som en barriere mellom territoriene i vest og inngangen til kinesiske kjerneområder. Det har ikke vært mulig å datere festningsverkene, men omkringliggende daterte kinesiske dokumenter har også blitt funnet.²⁸⁹ De utgravde dokumentene omkring Dunhuang talte over 900, funnet mellom 1907 og 1915.²⁹⁰ Størsteparten kom fra Han-dynastiet, med dateringer mellom 103 f.v.t. og 137 e.v.t. De aller fleste dokumentene er datert mellom 60-57 f.v.t., som indikerer at forbindelsen med administrasjonen i Chang'an potensielt var hyppigst i tiden til det tidlige Han-dynastiet. Kinesiske dokumenter fra det Aurel Stein refererte til som vaktårn T.VI.b,²⁹¹ var registre og loggbøker benyttet til å holde oversikt over inntekter og utgifter. Blant annet ble det funnet oversikt over de månedlige utgiftene i form av lønninger til soldater, priser på kjøp av tekstiler, og kjøp av klær og produkter fra «en mann fra Guanghan».²⁹²

Det arkeologiske materiale som demonstrerer kinesisk innflytelse og kontroll i Tarimbekkenet blir sjeldnere desto lengre vest i Tarimbekkenet en kommer. Det er ikke festningsverk lengre vest enn Loulan i kongeriket Shanshan. Festningen i Loulan antas at er fra tiden til det tidlige Han-dynastiet, ettersom Ban Gu beskriver at en jordbrukskoloni ble opprettet i regi av Han-riket i år 77 f.v.t., ledet av én major og 40 offiserer, som skulle akkumulere og oppbevare kornforsyninger for Shanshan og bistå militært for å bevare fred.²⁹³ I Loulan og Niya er det funnet over 700 dokumenter fra ekspedisjoner mellom 1901 og 1931, hvor størsteparten var funnet omkring Loulan. Det eldste dokumentet funnet i Loulan, er fra år 252 e.v.t. mens det nyeste er fra år 331.²⁹⁴ Dokumentene fra Loulan og Niya tar primært for seg administreringen av de kinesiske garnisonene i området, med et mindretall personlig korrespondanse. Noen dokumenter beskriver garnisonenes utgifter, på samme måte som festningsverkene omkring Dunhuang. Det unike med dokumentene fra Loulan er at de bare tar for seg forholdene og hendelsene i kinesiske garnisoner, uten å nevne forbindelse eller kontakt med den nærliggende lokalbefolkningen som dokumentene fra Dunhuang.²⁹⁵ Likevel var ikke de kinesiske garnisonene isolert, ettersom dokumenter nevner kjøp av ikke-kinesiske varer, men

²⁸⁹ Høisæter 2013, s. 82.

²⁹⁰ Wang 2004, s. 54.

²⁹¹ Se Wang 2004, s. 54.

²⁹² Wang 2004, s. 55.

²⁹³ Ban Gu 96A (92/6B).

²⁹⁴ Wang 2004, s. 56.

²⁹⁵ Wang 2004, s. 57.

også at kinesiske varer ble kjøpt av garnisonene fra lokalbefolkningen, som indikerer at kinesiske varer var tilgjengelig for bosetningene utenfor de kinesiske garnisonene.

Kinesiske mynter fra Loulan og Lop-Nor

Omkring Loulan og Lop-Nor i kongeriket Shanshan i det sørøstlige Tarimbekkenet ble det funnet 530 kinesiske *wuzhu*-mynter av Stein, hvor størsteparten var overflatefunn og det største enkeltfunnet var på 211 mynter i utmerket tilstand.²⁹⁶ Høyst sannsynlig var det største funnet fra en bevegende karavane. Funnmønsteret svaiet side til side, som gangen til en kamel, med en bredde på ca. 1 meter langs en strekning på 27 meter. På den ene enden av strekningen ble det funnet en samling pilspisser i bronse, nærmest identisk til kinesiske pilspisser funnet blant Dunhuang-festningene.²⁹⁷ Funn av det som fremstår som usirkulerte mynter og kinesiske våpen, antyder at karavanen sannsynligvis kom fra øst, og bar med seg lønninger, våpen og forsyninger til kinesiske soldater stasjonert i Loulan.

Wuzhu-myntene var fra tiden til keiser Shaodi (86 – 73 f.v.t.) og keiser Aidi (6 – 1 f.v.t.). Myntsamlingen gir inntrykk av å ha vært utenfor ordinær sirkulasjon, og Helen Wang påpeker at myntene sannsynligvis ble fraktet til de vestlige territoriene umiddelbart etter produksjon, som indikerer kinesisk aktivitet i det østlige Sentral-Asia i tiden til det tidlige Han-dynastiet.²⁹⁸ Den tradisjonelle oppfatningen blant forskere på feltet har vært at kinesiske *wuzhu*-mynter ikke ankom Tarimbekkenet før i tiden til det sene Han-dynastiet, blant annet på grunn av dateringene til dokumentene fra Niya og Loulan. Myntene fra Steins funn, i tillegg til Ban Gus utredning om etableringen av kinesiske garnisoner i Loulan i år 77 f.v.t., gir derimot inntrykk av at kinesiske mynter og våpen nådde Tarimbekkenet i tiden til det tidlige Han-dynastiet. Den kinesiske kontrollen mellom Dunhuang og Shanshan virker å ha vært sterk allerede i tiden til keiser Shaodi, bare et par tiår etter seieren over Dayuan.

Det er funnet *wuzhu*-mynter andre steder i Tarimbekkenet, men ingen enkeltfunn har vært fra en så konsentrert tidsperiode som funnet i nærheten av Loulan. Det er betydelig vanskeligere å diskutere omfanget av kinesisk kontroll til definerte tidsperioder når produksjonen av kildematerialet spriker med flere hundre år, som gjør funnet i Loulan unikt. *Wuzhu*-mynter var i sirkulasjon lenge, og funnene av dem er svært mange, som har gjort identifisering og tolkning av materialet vanskelig.²⁹⁹ På tross av at *wuzhu*-myntene i Tarimbekkenet ikke

²⁹⁶ Wang 2004, s. 25.

²⁹⁷ Wang 2004, s. 26.

²⁹⁸ Wang 2004, s. 26.

²⁹⁹ Wang 2004, s. 27.

nødvendigvis kan fortelle mye om omfanget av kinesisk kontroll, indikerer de derimot at benyttelse av kinesiske mynter ble utbredt i det østlige Sentral-Asia først ved kinesisk ekspansjon mot vest, og seier over Dayuan. Spesielt i urbaniserte områder og i nærheten av dokumenterte kinesiske garnisoner har funnene av *wuzhu*-mynter vært utbredt.³⁰⁰

Kontroll basert på de kinesiske historieskriverne

Kinesiske festningsverk strakk seg ikke lengre vest enn til Loulan, og problemet med tolkning av det numismatiske materialet vest for Loulan har blitt diskutert. Derfor er det, mer eller mindre, bare de litterære kildene som indikerer utbredelse og omfanget av kinesisk kontroll vest for kongeriket Shanshan i tiden til Han-dynastiet.

Embetet med best beskrivelse i *Hanshu* er «Protector General of the Western Regions», som ble etablert i år 59 f.v.t. Ansvarsområde til «Protector General» var blant annet å observere statene i de vestlige territoriene og rapportere aktivitetene og hendelsene deres til den kinesiske sentraladministrasjonen.³⁰¹ Etableringen av embetet skal ha vært en institusjonell innovasjon av Han-riket, og markert en ny og mer sofistikert etappe i utviklingen av Han-politikk og administrasjon.³⁰² Etterfulgt av kinesisk ekspansjon inn i de vestlige territoriene var det behov for å koordinere og regulere kontakt mellom kongerikene i vest og den kinesiske sentraladministrasjonen, i tillegg til å tilrettelegge lokale forhold slik at bevegelse av reisende (både diplomater og handelsmenn) og varer kunne bevege seg trygt langs den nordlige og sørlige ruten gjennom Tarimbekkenet.³⁰³ Innehaveren av tittelen var i prinsippet figuren som opprettholdt det kinesiske hegemoniet i regionen, og gjorde det blant annet ved militærmakt ved flere anledninger.³⁰⁴ «Protector General» var stasjonert i byen Wulei langs den nordlige ruten, men hadde hele Tarimbekkenet som operasjonsområde.

«Protector General» sine underordnede var «*Wuju* Colonels», som var ansvarlig for kinesiske militærkolonier i Jushi og Gaozhang langs den nordlige ruten.³⁰⁵ Disse «Colonels» kontrollerte selvforsynte jordbruks-militærkolonier, bemannet av kinesiske soldater. Soldatene var disponible, og fungerte trolig som en slags lokal reservestyrke om «Protector General» skulle ha behov for det. Lokale militærkolonier kunne levere forsterkninger til

³⁰⁰ Wang 2004, s. 27.

³⁰¹ Høisæter 2013, s. 84.

³⁰² Hill 2015, s. 62.

³⁰³ Loewe 1979, s. 64.

³⁰⁴ Se Ban Gu 96A (79/8B).

³⁰⁵ Hill 2015, s. 62.

«Protector General» ved umiddelbart behov, i motsetning til forsterkninger fra Dunhuang som sannsynligvis alltid var mulig å samle ved behov, men plassert betydelig lengre unna Wulei.

Et eksempel som demonstrerer hvilken kontroll Han-riket utøvde over statene i Tarimbekkenet, er da kongen av Yarkand døde uten en klar arving i tiden til keiser Xuan (r. 74 – 49 f.v.t.). Kongen hadde vært glad i prinsessen av Wusun sin sønn, Wannien, så Wannien ble ønsket som konge av folket i Yarkand etter kongens død. Wannien godtok tronen, men viste seg å være en ond og undertrykkende konge. Oppførselen hans medførte at den tidligere kongen av Yarkands bror, Hutuzheng, henrettet Wannien.³⁰⁶ Hutuzheng drepte også en utsending fra Han-riket, og konspirerte med andre stater om å samle seg mot Han. Den kinesiske generalen Feng Fengshih var på oppdrag i Tarimbekkenet, og benyttet muligheten til å samle stryker fra forskjellige stater og avsette Hutuzheng, som han gjorde i år 65 f.v.t.³⁰⁷ Det er flere slike eksempler i *Hanshu*, men tendensen viser at kinesisk militær og politisk tilstedeværelse i det østlige Sentral-Asia sannsynligvis opprettholdt kontroll, og fungerte som en slags maktbalanse hvor enkelte stater ikke ble for mektig eller klarte å løsrive seg fra kinesisk overmakt. Ved flere anledninger presenteres det i *Hanshu* og *Hou Hanshu* at kineserne dro nytte av soldatrekruttering fra bystatene i de vestlige territoriene for å opprettholde maktbalansen og kinesisk herredømme. Tiden til det tidlige Han-dynastiet står i kontrast til det sene dynastiet. Kinesisk kontroll hindret dannelse av mini-imperier blant statene, mens når kinesisk kontroll forsvant i takt med Wang Mangs regjeringstid, ble det fritt frem for imperiedannelse for de mektigste statene i Tarimbekkenet.

6.5 Fra kinesisk kolonisering og kontroll til dynastisk skifte og nedgang

Luce Boulnois og McLaughlin tilknytter begge den kinesiske ekspansjonen vestover til en kinesisk kolonisering av de vestlige territoriene.^{308/309} Koloniseringen ble utført som en del av «utkastelsen» av Xiongnu fra de vestlige territoriene. Det tidlige Han-riket forsøkte å kutte Xiongnus tilgang til ressursene og handelsnettverket som eksisterte i det østlige Sentral-Asia. Etablering av garnisoner og tilstrømming av kinesiske bosettere skulle både beskytte og stadfeste enerådende kinesisk hegemoni i regionen. Bosettelsespolitikken startet mellom år 123 og 119 f.v.t., som innledet med utdrivelsen av Xiongnu fra Gansukorridoren. Grensebyen Dunhuang ble etablert som den vestligste utposten i Han-riket, og Yumenguan, ca. 50

³⁰⁶ Ban Gu 96A (140/20A).

³⁰⁷ Ban Gu 96A (141/41B).

³⁰⁸ McLaughlin 2016, s. 52.

³⁰⁹ Boulnois 2004, s. 89.

kilometer nordvest for Dunhuang, ble den kinesiske murs vestligste endepunkt.³¹⁰ Ifølge Sima Qian kostet koloniseringen, som medførte en innlemmelse av en betydelig Xiongnu-minoritet i de nye områdene, enorme summer. Den økonomiske situasjonen til dynastiet var såpass alvorlig at byråkratiet ikke hadde tilstrekkelig overskudd til å betale de soldatene som stod bak innlemmelsen av de nye territoriene. Kostnadene førte til oppofrelser for innbyggere av alle sosiale lag, inkludert keiseren. Sima Qian hevder at keiseren ikke fikk tak i fire hester av lik farge til å trekke den keiserlige vognen, og at han måtte bla opp av egen lomme for å subsidiere kledning til de nye Xiongnu-undersåttene.³¹¹

De eksakte kostnadene og oppofrelsene den vestlige ekspansjonen kostet Han-riket er umulig å anslå nøyaktig. Sima Qians fremstilling av situasjonen er dramatisk, hvor keiseren kanskje er personen som betaler mest for de nye territoriene, ved å ikke få tak i matchende hester til å trekke den keiserlige vognen. Spørsmålet som reises av berettelsene i *Shiji*, er om den kinesiske ekspansjonen var lønnsom. Utgiftene i form av opprettelsen av et stort byråkrati med de vestlige territoriene som operasjonsområde, samt utgiftene ved de mange garnisonene, rekruttering og lønning av soldater, utbygging av vaktårn, utvidelse av den kinesiske mur, og beskyttelse av handelsrutene mot vest, må ha vært en enorm økonomisk bølge for den kinesiske sentraladministrasjonen. Mer eller mindre kontinuerlig konflikt mellom Han-Kina og nomadene i nord om hegemoni over statene i det østlige Sentral-Asia, samt statenes utallige opprør mot kinesisk herredømme må ha vært svært kostbart for riket både økonomisk og militært. De enorme kostnadene som medfulgte den etablerte kinesiske kontrollen over de vestlige territoriene i tiden til det tidlige Han-dynastiet, er sannsynligvis en av årsakene til den politiske endringen vedrørende forbindelsen med de vestlige territoriene i tiden til det sene Han-dynastiet. Det sene Han-riket var ikke i stand til å opprettholde kontroll i de vestlige territoriene, som vil diskuteres i neste kapittel. Her vil det presenteres noen av forskjellene omkring omfanget av byråkratiet og militæret til det tidlige og det sene Han-dynastiet.

Kinesisk byråkrati og soldater

Kinesiske soldater i det tidlige Han-dynastiet bestod hovedsakelig av vernepliktige unge bønder. Verneplikten innebar ett års trening, og ett års militærtjeneste før en kunne tilbakevende til sivilsamfunnet.³¹² Soldatenes militære utstyr ble levert av staten, og lønnen ble betalt i mynter av metall, eller standardiserte ruller av silke. Verneplikten medførte at en

³¹⁰ Di Cosmo 2006, s. 16.

³¹¹ Sima Qian 30 (68).

³¹² McLaughlin 2016, s. 33.

stor del av den kinesiske befolkningen hadde militærerfaring, og dermed lett kunne brukes til gjenrekruttering om det skulle være behov. Antallet eks-soldater som kunne gjenrekrutteres til tjeneste i krisesituasjoner, talte hundredetusener. McLaughlin påpeker at det tidlige Han-riket kunne stille så mange som 300.000 soldater i krigstid, mens det sene Han-riket ikke var i besittelse av mer enn 40.000 soldater, hvor majoriteten var permanent stasjonert omkring Luoyang og enkelte nøkkelstasjoner i Nord-Kina.³¹³ I tillegg til egne soldater, benyttet også det sene Han-riket seg av steppenomader som kavalerister. Yingshi Yü hevder taktikkendringen var et ledd i starten på en mer konservativ og defensiv politikk, fremfor den tidligere ekspansjonistiske politikken til det tidlige Han-riket.³¹⁴ Ved å plassere et mindretall profesjonelle soldater på defensive nøkkelstasjoner, og benytte steppenomader som kavalerister, tillot det sene Han-riket å beskytte grenseområdene uten store militære utgifter.

Endring i politisk orientering som førte til en defensiv strategi, var sannsynligvis i tråd med den militære- og økonomiske nedgangen riket opplevde etterfulgt av Xin-dynastiets brudd på Han-dynastiets kontinuitet. En svekkelse av nomadene og et redusert trusselbilde for kinesiske interesser, må ha redusert det sene Han-rikets behov for opprettholdelse av stasjonerte soldater i de vestlige territoriene, men statene og kongerikene i de vestlige territoriene var blitt en egen trussel i tiden til det sene Han-dynastiet. Det ble i tiden til det sene Han-dynastiet mulig for bystatene og kongerikene i det østlige Sentral-Asia å utfordre det kinesiske hegemoniet i regionen, og ved flere anledninger angrep og annekterte kongerikene mindre stater som demonstrert i forrige kapittel. Det politiske og økonomiske skifte innført ved inntredelsen av det sene Han-dynastiet, som fokuserte på konsolidering av kjerneområder og forsvar langs de nordlige grenseområdene, medførte lite overskudd av ressurser og interesse for det østlige Sentral-Asia.

Ved å stasjonere soldater, bygge ut forsvarsverk, og opprettholde et byråkrati med mulighet til å slå ned opprør og utøve politisk og militær kontroll, bevarte kinesisk tilstedeværelse fred i det østlige Sentral-Asia. Han-Kina var den absolutte overmakt i tiden til det tidlige Han-dynastiet, men i overgangen til det sene Han-dynastiet forsvant nødvendige ressurser og militærmakt til å opprettholde kontroll. Kontroll i tiden til det sene Han-dynastiet var derfor fluktuerende på det beste, med Ban Chao og Ban Yongs kampanjer som de mest vellykkede kinesiske operasjonene i vest. Deres kampanjer varte bare midlertidig, og like etter kinesisk kontroll var opprettet forsvant den på ny ved at kongerikene i Tarimbekkenet gjorde opprør.

³¹³ McLaughlin 2016, s. 33.

³¹⁴ Yü 1967, s. 14.

Dette vil diskuteres i neste kapittel, men hva med utveksling og økonomiske forhold som følger av kinesisk innflytelse og periodevis dominans siden Zhang Qians reise til Baktria? Hvordan påvirket kinesiske soldater og kontroll de vestlige territoriene økonomisk?

Stasjonerte soldaters økonomiske betydning

Valerie Hansen beskriver statene langs Taklamakanørkenens utkant som semi-autonome, hvor herskerne enten opererte på egne vegne, eller på vegne av Han-dynastiet.³¹⁵ Herskerne antas å ha hatt sterk kontroll over handelen, og kjøp av varer og tjenester. Av den grunn var handelsforholdene i høy grad regulert når handelsmenn ankom kongerikene i det østlige Sentral-Asia. Hansen legger vekt på at dette spesielt var tilfellet når kinesiske soldater var plassert i Tarimbekkenet i tiden til Han- og Tang-dynastiene. Hvorav disse soldatenes lønninger i enten mynter, korn eller silke, innebar kjøp og salg av varer på lokale markeder. Soldatenes tilstedeværelse førte til blomstring av handelen, mens når disse soldatene ble returnert til Chang'an eller Luoyang ved indre opprør, sank handelsaktiviteten betraktelig.³¹⁶ Hansen tilknytter de kinesiske soldatene mer eller mindre all æren for opprettholdelsen av handelsaktivitet i det østlige Sentral-Asia, og dermed fremstår Silkeveisøkonomien å ha vært avhengig kinesisk militærtilstedeværelse.

Hansens teori vedrørende det kinesiske byråkratiets kontroll og innflytelse på statene i Tarimbekkenet, og kontrollens betydning for utveksling i det østlige Sentral-Asia, er på mange måter direkte motstridende til hva numismatiske funn i Tarimbekkenet viser. Materialet Hansen benytter seg av til å påvise sin teori, er arkeologiske kilder fra Aurel Steins ekspedisjoner i Tarimbekkenet på begynnelsen av 1900-tallet, arkeologiske kilder fra kinesiske utgravinger i nyere tid, samt kinesiske og Kharosthi-dokumenter funnet i Niya og Loulan. Et av de viktigste bevisene Hansen legger frem som indikerer lav handelsaktivitet langs Silkeveien, er Kharosthi-dokumentene.

Av de nærmere 1000 Kharosthi-dokumentene, er det bare ett dokument som nevner ordet «handelsmann».³¹⁷ Dokumentene demonstrerer at det eksisterte streng kontroll over handelsaktivitet som foregikk langs den nordlige og sørlige ruten gjennom Tarimbekkenet. Hansen påpeker at dette satt store begrensninger på handel, som medførte lav aktivitet, små kvanta, og reiser over korte distanser. Ifølge Hansen var det massiv forflyttelse av kapital fra sentraladministrasjonen i Han-Kina til de vestlige territoriene, i form av betaling til kinesiske

³¹⁵ Hansen 2012, s. 8.

³¹⁶ Hansen 2012, s. 9.

³¹⁷ Hansen 2012, s. 237.

soldater, som var årsaksforklaringen til Silkeveiens blomstring.³¹⁸ Når soldatene forsvant, kollapset nærmest Silkeveisøkonomien. Basert på kinesiske dokumenter funnet i Tarimbekkenet, kan det se ut til at Hansen har et poeng når det gjelder de kinesiske soldatene, men både handelsmenn og mynter ser ut til å være helt avgjørende i betydningen av Silkeveisøkonomien i tiden til det tidlige Han-dynastiet, som vil studeres nærmere.

6.6 Utvikling av handelen i det østlige Sentral-Asia

Den kinesiske innflytelsen på det østlige Sentral-Asia virker først og fremst å ha vært innenfor den økonomiske sfæren, og spesielt i form av å ha introdusert området for kinesiske *wuzhu*, som ble utbredt i flere av bystatene, i tillegg til å ha fungert som inspirasjon til lokal myntproduksjon.³¹⁹ Det er usikkert når mynter først kom til det østlige Sentral-Asia, men Wang påpeker at de eldste myntene som er funnet, er lik de som ble produsert i Sentral-Kina. I hvilken grad mynter ble importert fra Sentral-Kina, eller i hvilken grad kinesiske mynter ble lokalprodusert i det østlige Sentral-Asia, er ukjent. Det er derimot funnet kinesiske mynter i Tarimbekkenet med en spesiell rødlig bronse sammenlignet med myntene produsert i Sentral-Kina, som kan være en karakteristikk for lokalproduksjon.³²⁰

Den første mynttypen som nådde det østlige Sentral-Asia skal ha vært kinesiske *banliang*-mynter, produsert i Qin-staten omkring 300 f.v.t., og videreført og produsert av Han-dynastiet helt frem til år 118 f.v.t.³²¹ Av *Banliang*-myntene som er funnet, er alle utenom én fra tiden til Han-dynastiet. *Wuzhu*-myntene kom til det østlige Sentral-Asia i tiden til det tidlige Han-dynastiet og ble produsert helt frem til år 621, og var den dominerende kinesiske mynten i 700 år.³²² De fleste *wuzhu*-myntene antas å ha nådd Tarimbekkenet i løpet av tiden til det sene Han-dynastiet, med enkelte unntak som funnet i Loulan diskutert tidligere. Det største opphopningsfunnet av *wuzhu* i Tarimbekkenet ble gjort av Paul Pelliot i Subashi, i nærheten av Kucha, og var på mer enn 2.000 mynter.³²³ Steins kolleksjon er på 1.230 mynter fra mer enn 60 forskjellige plasser, hvor Lop-Nor og Loulan var de største funnområdene med henholdsvis 323 og 214 mynter. Det totale antallet *wuzhu*-mynter funnet i det østlige Sentral-Asia er uvisst, men det er flere titallstusen.³²⁴ Det høye antallet kinesiske mynter funnet indikerer betydningen myntene må ha hatt for det østlige Sentral-Asias lokaløkonomi, som en

³¹⁸ Hansen 2012, s. 237.

³¹⁹ Se Wang 2004, s. 24-44.

³²⁰ Wang 2004, s. 24.

³²¹ Wang 2004, s. 24.

³²² Wang 2004, s. 24.

³²³ Wang 2004, s. 24.

³²⁴ Wang 2004, s. 25.

svært viktig form for valuta. En kanskje like viktig rolle kinesiske mynter spilte for økonomien i området, var rollen som inspirasjonskilde til egenproduserte mynter.

Funn av over 10.000 lokalproduserte mynter basert på *wuzhu* i urbaniserte områder i Kucha-regionen, indikerer at det ble produsert mynter i kongeriket Quici før tiden til Tang-dynastiet.³²⁵ Quici-myntene er primært funnet i og omkring Kucha, som sannsynligvis betyr at myntene primært var benyttet av kongeriket Quici, men det gjort enkeltfunn så langt sør som Khotan, som kan innebære bredere sirkulasjonsmønster.³²⁶ Quici-myntene er mer eller mindre kopier av *wuzhu*-myntene, som tyder på at kinesisk valuta hadde gjort seg gjeldene i god tid før lokalproduksjonen av en ny mynttype startet. Å basere den nye mynten på kinesisk valuta demonstrerer tilliten til kinesiske mynter blant brukere og stater i det østlige Sentral-Asia, og hvor viktig de må ha vært for den lokale økonomien.

Utenom mynter introduserte kinesisk involvering i det østlige Sentral-Asia en ny form for utveksling, langdistansehandelen. Han-rikets konflikt med Dayuan startet som følger av henrettelse av kinesiske sendemenn og beslag av varene deres. De kinesiske sendemennene var utsendt av den kinesiske sentraladministrasjonen for å skaffe de blodsvettende hestene, som kinesiske sendemenn hadde observert i byen Ershi fra tidligere operasjoner, og beskrevet for keiser Wudi.³²⁷ Kinesiske sendemenn opererte i det henseende som handelsmenn på vegne av Han-dynastiet, og denne situasjonen fremstår ikke som en typisk gaveutveksling, men som en «statlig styrt» form for langdistansehandel. Før handelen med Dayuan, hadde kinesiske diplomater medbrakt kinesiske luksusvarer til nobiliteten i kongerikene i Tarimbekkenet for å sementere vennskap og sosiale relasjoner, som også hadde blitt gjort med Dayuan før den kinesiske delegasjonen ble henrettet og konflikten mellom partene ble utløst. Av den grunn fremstår forspillet til den kinesiske konflikten med Dayuan, som det østlige Sentral-Asias første møte med en statlig regulert langdistansehandel. Utbredelsen av denne handelsformen der derimot problematisk å fastsette. Hendelsen med Dayuan innledet det tidlige Han-dynastiets kontroll over hele de vestlige territoriene, og et institusjonelt handelsbehov var sannsynligvis ikke like betydningsfullt når det kinesiske byråkratiet utøvde hegemoni over regionen. De etterfølgende forbindelsene med kongerikene i vest var trolig som forbindelsene før konflikten med Dayuan, gaveutveksling for å sementere sosiale relasjoner.

³²⁵ Wang 2004, s. 39.

³²⁶ Wang 2004, s. 41.

³²⁷ Se Sima Qian 123 (245-250).

De tidligere diskuterte kinesiske dokumentene funnet omkring Loulan, Lop-Nor og Dunhuang gir et innblikk i typiske transaksjoner i tiden til det tidlige Han-dynastiet, og det som fremstår som en «småskala» handelsform.³²⁸ Handelsbildet som presenteres av dokumentene viser at transaksjoner var hyppig, men i små kvanta. Handelen fremstår som å være utført ved hjelp av mellommenn, som er representert ved den «tradisjonelle» formen for langdistansehandel, hvor mer eller mindre uavhengige handelsmenn stod for vareforflyttelse.

6.7 Konklusjon

Konflikten mellom Xiongnu og Han-riket økte betydningen av å kontrollere tilgangen til de vestlige territoriene. Kontrollen virker å ha vært betydelig for Xiongnu i form av å sikre seg ressurser til konflikten med Han-Kina, og for Han-Kina for å stoppe Xiongnus ressurstilgang og sikre egen tilgang til hester av høy kvalitet tiltenkt krigføring. Konflikten førte til etableringen av kinesisk hegemoni i Tarimbekkenet, som kan observeres både gjennom det litterære og arkeologiske kildematerialet. I tiden til Han-dynastiet var statene i det østlige Tarimbekkenet allerede stratifiserte og komplekse samfunn, med de nødvendige kriteriene for å kunne defineres som bystater, styrt av en konge eller leder. Samfunnene må ha vært i besittelse av en høy grad av arbeidsspesialisering, som kan observeres gjennom behovet for utbygging av irrigasjonsnettverk og festningsverk, behovet for tolker i møte med kinesiske sendemenn, smeder og metallarbeidere til produksjon av redskaper og våpen etc.³²⁹ Området hadde vært utviklet ved hjelp av impulser og stimuli fra utenforliggende stater og sivilisasjoner siden bronsealderen, så hva tilførte egentlig den kinesiske ekspansjonen og østlig innflyttelse til statene og kongerikene i det østlige Sentral-Asia?

Tilstedeværelsen av et mektig imperium og dets militærvesen ser ut til å ha «pasifisert» statene i det østlige Sentral-Asia, og hindret regionale hegemoni blant de mektigste kongerikene i tiden til det tidlige Han-dynastiet. Ved flere anledninger beskriver *Hanshu* at lokale opprør måtte slås ned, primært ved opprettelsen av lokale hærer under kinesisk ledelse, men disse militære konfliktene virker å være sjeldne og relativt ubetydelig i omfang. Først i tiden til det sene Han-dynastiet, dokumentert i *Hou Hanshu*, var konfliktene og opprørene i det østlige Sentral-Asia av en slik betydning at kinesisk kontroll tidvis ikke klarte å stabilisere situasjonen. I den tidlige perioden var det kinesiske hegemoniet stabilt så lenge en «Protector General» tjenestegjorde, og de kinesiske militærgarnisonene var bemannet. I forrige kapittel

³²⁸ Se Wang 2004, s. 59-64. Her er tabeller som viser transaksjonene mellom kinesiske garnisoner og handelsmenn, i tillegg demonstrerer tabellene de ulike varenes verdi og kvanta.

³²⁹ Høisæter 2013, s. 93.

ble økt militarisering blant statene i det østlige Sentral-Asia fra det tidlige til det sene Han-dynastiet redegjort for, og forklaringen på utviklingen virker å være relatert til kinesisk kontroll. Det var mindre behov for soldater i tiden til det tidlige Han-dynastiet, mens «kaoset» som oppstod i tiden til det sene Han-dynastiet, ved uttrekk av kinesisk byråkrati og militærvesen, førte til økt behov for forsvar og våpenføre menn. Eksempler vedrørende økt konflikt i tiden til det sene Han-dynastiet skal kommes tilbake til, men økt militarisering av statene i Tarimbekkenet virker å henge sammen med redusert kinesisk kontroll.

Den mest betydelige innvirkningen det midlertidige kinesiske hegemoniet hadde for det østlige Sentral-Asia, er definitivt de økonomiske betydningene i form av spredningen av kinesiske mynter til regionen, innføring av elementer som promoterte langdistansehandel, og, til en viss grad, tilstedeværelsen av kinesiske soldater. Det kinesiske byråkratiet stasjonert i Tarimbekkenet hadde ansvar for tilretteleggelse og beskyttelse for person- og vareforflyttelse langs hovedfartsårene gjennom Tarimbekkenet, den sørlige og nordlige ruten, som påpekt av Hill³³⁰ og Hansen.³³¹ Dette la sannsynligvis til rette for en av hovedhensiktene med den innledende kinesiske ekspansjonen mot vest, nemlig fri flyt av kinesiske varer, og en handel hvor det kinesiske byråkratiet og sentraladministrasjon til en viss grad dikterte handelsvirksomhet etter politisk agenda. Å gjøre stater og nomader i nord og vest avhengig av kinesiske produkter fremstår i *Shiji* som et middel til å gjøre dem avhengig av Han-riket, og tvinge stater inn i allianse med keiseren.³³² Ved å tilrettelegge for vare- og tjenesteforflyttelse ville det være lettere for Han-riket å utføre dette politiske oppdraget, men på tross av at det er nevnt i kildene, er det lite som tilsier at det forekom avhengighetsforhold mellom Han-riket og statene i det østlige Sentral-Asia. Den største betydningen tilretteleggelse og beskyttelse av handel hadde, var at det la til rette for den «tradisjonelle» langdistansehandelen hvor uavhengige handelsmenn kunne operere fritt i regionen på grunn av etablering av voldsmonopol, og etableringen av et pengesystem med et utbredt geografisk funksjonsområde.

Kinesiske *wuzhu*-mynter ble benyttet i transaksjoner i det østlige Sentral-Asia lenge etter kinesisk hegemoni forsvant, og fungerte senere som inspirasjonskilde til Quici-myntene produsert i Kucha. Premissene tilrettelagt av kinesisk kontroll og hegemoni, førte til fremveksten av langdistansehandel, mens lokal byttehandel hadde tidligere vært dominerende

³³⁰ Se Hill 2015, s. 62.

³³¹ Se Hansen 2012, s. 8.

³³² Se Sima Qian 123 (236).

før kinesisk ekspansjon. Kinesiske soldater ble betalt med silke og korn da de ikke ble betalt med mynter,³³³ og både silke og mynter virker å ha blitt viktig for promotering av økt handelsintensitet, ettersom begge pengeenhetene hadde en standardisert verdi. Ved tilstedeværelsen av et kinesisk byråkrati, og hvor kongene i Tarimbekkenet fikk som ansvarsområde å beskytte og tilrettelegge for vareforflytting langs stiene, veiene og fjellpassene, må handelen ha nådd en ny dimensjon sammenlignet med handelsnettverket i det østlige Sentral-Asia i bronsealder og tidlig jernalder. Økt frekvens i handelen førte til økte skatteinntekter for bystatene langs rutene gående gjennom Tarimbekkenet, og utviklingen av lokaløkonomien var sannsynligvis svært viktig for den demografiske og militære utviklingen statene opplevde fra det tidlige til det sene Han-dynastiet.

Det sene Han-dynastiet prioriterte indre konsolidering og stabilisering fremfor ekspansjon og ivaretagelse av de vestlige territoriene som kinesisk protektorat. Det kinesiske byråkratiet og militærvesen ble tilbakekalt til hovedstaden i regjeringstiden til Wang Mang, og det kinesiske hegemoniet i det østlige Sentral-Asia opphørte fullstendig etter få år. Det sene Han-dynastiet hadde ikke ressurser til å gjenerobre de vestlige territoriene før i år 73, og det kinesiske fraværet åpnet for dannelse av regionale mini-imperier blant de mektigste kongerikene i Tarimbekkenet. Da kinesisk hegemoni forsvant, forsvant også «freden» som hadde preget de nærmere 100 årene det kinesiske hegemoniet vedvarte.

³³³ Se Hansen 2012, s. 8-9.

Kapittel 7: Regional utvikling og innflytelse fra vest

Kinesisk ekspansjon og innflytelse i Tarimbekkenet er tydelig demonstrert av både arkeologisk og litterært kildemateriale. Konsekvensene av økt fokus på vare- og tjenesteforflytelse av det kinesiske byråkratiet, og herskerne av statene i Tarimbekkenets opprettholdelse og tilrettelegging for handel, virker å ha økt utvekslingsfrekvensen i det østlige Sentral-Asias handelsnettverk. Numismatikk er kanskje materialet som best demonstrerer betydningen av den kinesiske ekspansjonen, ettersom kinesisk valuta både ble implementert og benyttet av statene i Tarimbekkenet, og med tiden kopiert og benyttet som mal til lokal myntproduksjon. Kinesisk hegemoni spilte en betydelig rolle for samfunnsutvikling og utveksling i det østlige Sentral-Asia, men hva skjedde etter det kinesiske hegemoniet opphørte, og byråkratiet og militæret ble trukket tilbake til Chang'an? Kan maktvakuemet som oppstod som følger av den kinesiske tilbaketrekningen ha lagt premissene for politisk involvering i det vestlige Tarimbekkenet av Kushanriket? I kapittelet vil påvirkning på statene i det østlige Sentral-Asia fra vest analyseres, men først vil det være nødvendig å se hva som skjedde internt i Tarimbekkenet etterfulgt av kinesisk tilbaketrekning, for å forstå konsekvensene av det kinesiske fraværet.

7.1 Kinesisk tilbaketrekning – nye muligheter for lokale ledere

Tidsperioden som markerer innledningen for det første kinesiske fraværet fra de vestlige territoriene siden seieren over Dayuan, er kroningen av «tronrøveren» Wang Mang i år 9 e.v.t. Wang Mang overtok tronen fra den sittende Liu familien, og dannet Xin-dynastiet, hvor han var dets første og siste keiser. Hans overtagelse av tronen markerte et vendepunkt i kommunikasjonen med statene i Tarimbekkenet. Ifølge informasjonen presentert i *Hou Hanshu* degraderte og endret han på kongene og herskerne i de 55 kongerikene.³³⁴ Wang Mangs overdrevne maktbruk resulterte i opprør, og de vestlige territoriene kuttet all kontakt med riket i øst. Mishandlingen av kongerikene i Tarimbekkenet førte til at flere valgte å føye seg under Xiongnus herredømme. Ikke før i år 73 e.v.t., under keiser Ming (28 – 75 e.v.t.), gjenoppstod forbindelsene mellom Han-riket og de vestlige territoriene. Over 60 år gikk uten politiske forbindelser. Disse 60 årene var det første langvarige kinesiske fraværet siden ekspansjonen 170 år tidligere. Hvilke politiske og økonomiske konsekvenser fikk det kinesiske fraværet for statene og utvekslingsnettverket i det østlige Sentral-Asia?

³³⁴ Fan Ye 88 (3).

Etterfulgt av kaoset som oppstod internt i Kina etter utnevnelsen av det nye Xin-dynastiet, tok Xiongnu initiativet og invaderte de vestlige territoriene. Flere av kongerikene i Tarimbekkenet skiftet troskap fra Kina til Xiongnu, men ikke Yan (r. ca. 50 f.v.t. – 18 e.v.t.), kongen av Yarkand.³³⁵ Det kinesiske byråkratiet var ikke i stand til å opprettholde kontroll over kongerikene i vest, og kunne ikke beskytte dem mot nomadene i nord. Etter å ha vokst opp i Chang'an i tiden til keiser Yuan (r. 48 – 33 f.v.t.), lærte Yan sønnene sine å aldri snu ryggen til Han-dynastiet, som hans sønn Kang (r. ? – 33 e.v.t.) ikke glemte da han overtok sin fars trone. Kang ledet flere av nabokongedømmene til motstand mot Xiongnu, og beskyttet den tidligere kinesiske «Protector General»³³⁶ og hans familie.³³⁷ For å ha støttet Han ble Kang tildelt tittelen: «King of Chinese Suoju, Performer of Heroic Deeds Who Cherishes Virtue [and] Commandant-in-Chief of the Western Regions».³³⁸ Fan Ye poengterer at de 55 kongedømmene i de vestlige territoriene ble klientkongedømmer av Han-Kina etterfulgt av titteltildelingen. Det demonstrerer hvordan situasjonen i Tarimbekkenet hadde endret seg på relativt kort tid. Det kinesiske byråkratiet gikk fra å dominere de vestlige territoriene etter seieren over Dayuan, men var i starten av det første århundre etter vår tidsregning blitt avhengig av en selvstendig konge til å opprettholde illusjonen om kinesisk herredømme.

Kangs regjeringstid var kortvarig, og hans yngre bror Xian (r. 33 – 62 e.v.t.) overtok etter hans død. Xians første gjøremål var å erobre kongedømmene Keriya og Karghalik.³³⁹ I år 41 spurte utsendinger fra Yarkand keiseren i Chang'an om at tittelen «Protector General» tildeles Xian, som keiseren godkjente. Utsendingene bar med seg seglet som indikerte at Xian var «Protector General of the Western Regions», men Pei Zun, administratoren³⁴⁰ av Dunhuang³⁴¹, mente at utlendinger ikke kunne ha slik autoritet. Da utsendingene nådde Dunhuang ble de bedt om å returnere seglet, og heller få med seglet som indikerte at bæreren var «Great Han General». Utsendingene nektet å overlevere seglet, så det ble tatt med makt.³⁴²

³³⁵ Fan Ye 88 (33).

³³⁶ Som diskutert i kapittel 5 ble tittelen opprettet i 59 f.v.t., og innehaveren fungerte som en slags overordnet for det kinesiske byråkratiet/diplomatiet som eksisterte i de vestlige territoriene. Etter år 23 e.v.t. mistet tittelen i stor grad sin betydning, samtidig som kinesisk kontroll over området gradvis reduserte.

³³⁷ Fan Ye 88 (35).

³³⁸ Fan Ye 88 (35).

³³⁹ Fan Ye 88 (35).

³⁴⁰ Ifølge de Crespigny var kjernen i lokalstyrene under Han-dynastiet, «kommanderiet». Øverste leder for dette kommanderiet var administratoren. De to andre medlemmene av kommanderiet var administratorens assistent (kalt Chief Clerk i grensebyene) og en kommandant som fungerte som øverste militære leder. Disse tre tjenestemennene ble alle utvalgt av sentralstyret i Chang'an og Luoyang, mens deres ansatte var utvalgte fra lokalstyret. Se de Crespigny 2007.

³⁴¹ Dunhuang var en kinesisk grenseby nord-øst i Gansukorridoren, sør-øst for Taklamakanørkenen. Byen lengst vest i det «egentlige» Kina, på grensen til de vestlige territoriene.

³⁴² Fan Ye 88 (35).

Xian gjorde deretter opprør og utnevnte seg selv til «Great Protector General», og sendte brev til de 55 kongedømmene i de vestlige territoriene om sin nye opphevede stilling. Den kinesiske sentraladministrasjonen hadde ikke mulighet til å stoppe Xian, så i løpet av en periode på ti år annekterte Yarkand flere av kongerikene i Tarimbekkenet. I år 60 e.v.t gjorde Khotan opprør. Xian sendte arvingen sin til å slå ned opprøret, men han måtte trekke seg tilbake.

Tilbaketrekningen markerte vendepunktet i Xians herredømme, han klarte ikke lenger å opprettholde kontroll over de annekterte områdene, og ble fastlåst i Yarkand. I år 61 ble Yarkand erobret av Khotan. Kong Guangde av Khotan klarte å lure Xian utenfor bymurene og kidnappe han, og etter ett års fangenskap ble Xian drept. Slik opphørte hegemoniet, men først etter Guangde myrdet Xian, involverte Xiongnu seg i det politiske landskapet i Tarimbekkenet. Xiongnu beleiret Khotan med 30.000 mann, og krevde at Xians sønn skulle bli overlevert og utnevnt til konge av Yarkand.³⁴³ Ifølge Fan Ye underkastet Guangde seg Xiongnu, og betalte dem tributt og sendte arvingen som gissel.³⁴⁴

7.2 En ny tilværelse i det østlige Sentral-Asia?

Maktvakuumet som oppstod etterfulgt av den kinesiske tilbaketrekningen virker å ha vært faktoren som muliggjorde Xians dominans. Fan Ye hevder at Xiongnu, sammen med Kucha og andre kongeriker, forsøkte å erobre Yarkand, men mislyktes.³⁴⁵ Hendelsen blir ikke tilknyttet årstall, men er plassert mellom to andre hendelser som tilknytted årstallene 60 og 61 e.v.t., som gjør det naturlig å anta at det skjedde omkring disse årene. Hvorfor klarte ikke Xiongnu å erobre Yarkand med flere allierte kongeriker? Fan Ye forklarer at trusselen Xiongnu representerte var en av grunnene til hvorfor Han-dynastiet ikke kunne avse ressurser til sin egen gjenerobringen av Tarimbekkenet. Hvis nomadene var så mektig at de uskadeliggjorde Han-riket, virker det innlysende at de ville klart å erobre et av kongerikene i Tarimbekkenet, selv det mektigste. De kinesiske kildene presenterer saken fra én side, så det er ingen kjennskap til relasjonen mellom de vestlige territoriene og Xiongnu. Hvordan Xiongnus militære situasjon i realiteten var på dette tidspunktet er ukjent, men de beskrives i *Hou Hanshu* som allierte med Kucha, som i *Hanshu* var den største staten i Tarimbekkenet, og dermed sannsynlig en av de mektigste.

I *Hou Hanshu* gis det ikke tall på befolkningsstørrelsen til Yarkand, eller hvor mange soldater de kunne stille til krig, men det nevnes at Xians sønn var i besittelse av en hær på 20.000

³⁴³ Fan Ye 88 (41).

³⁴⁴ Fan Ye 88 (41).

³⁴⁵ Fan Ye 88 (41).

mann i forsøk på å slå ned opprøret i Khotan i år 60.³⁴⁶ Hæren beskrives at var en sammensetning av soldater fra flere kongeriker. Antakelig bestod hæren bare av en del av Yarkands egne våpenføre menn, så å gi et estimat av Yarkands militære slagkraft med de litterære kildene som eneste grunnlag, er problematisk. I år 61 var Khotan angivelig den største bystaten i Tarimbekkenet, med 83.000 mennesker og 30.000 våpenføre menn.³⁴⁷ Det er ingen grunn til å tro at ikke styrkeforholdene mellom de to bystatene var jevnt fordelt, eventuelt med en fordel til Khotan. Kongen av Khotan og hans allierte beseiret Xian og Yarkand i år 61, men det virker, ut i fra størrelsene på bystatene i Tarimbekkenet, at dette kunne blitt gjort mye tidligere om de hadde slått seg sammen. En kan argumentere for at en allianse kongerikene imellom må ha vært vanskelig. Ma Yong og Sun Yutang påpeker at avstandene og infrastrukturen innad i Tarimbekkenet gjorde kommunikasjon mellom kongerikene innviklet,³⁴⁸ men det virker ikke nødvendigvis å ha vært tilfellet.

Dårlig infrastruktur og manglende allianser

Ifølge Yong og Yutang hadde ikke kongerikene i Tarimbekkenet mulighet til å yte effektiv motstand mot Xiongnu og Han-Kina på grunn av distansene mellom dem.³⁴⁹ Distansene hindret statene fra å gå sammen til én politisk enhet. Sammen kunne de vært sterke, mens alliansefraværet førte til ineffektiv motstand mot overlegne militære motstandere. Avstandene mellom statene i Tarimbekkenet var store, men Kharosthi-dokumenter fra Niya forteller at kontakt mellom kongeriket Shanshan og Khotan, begge lokalisert langs den sørlige ruten gjennom Tarimbekkenet, forekom. Kontakten bestod av gaveutveksling og diplomatiske forbindelser [§214].³⁵⁰ Av den grunn er det naturlig å anta at kommunikasjon, i det minste mellom statene liggende langs samme rute, var fullt mulig. Om forbindelser mellom stater var mulig,³⁵¹ virker det lite sannsynlig at dårlig infrastruktur ville hindret allianseinnngåelser. I forrige kapittel ble det diskutert hvordan kongene i Tarimbekkenet var pliktig å kontrollere handelen gående gjennom sin stat, og tilrettelegge for flyt av varer, handelsmenn og diplomater. God infrastruktur er en forutsetning for flyt av varer og mennesker, så kommunikasjon mellom stater langs samme rute kan ikke ha vært unormalt problematisk.

³⁴⁶ Fan Ye 88 (39).

³⁴⁷ Fan Ye 88 (17).

³⁴⁸ Ma Yong og Sun Yutang 1996, s. 220.

³⁴⁹ Ma Yong og Sun Yutang 1996, s. 220.

³⁵⁰ <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> - Hentet 09.01.2017.

³⁵¹ Forbindelseshyppighet er et annet spørsmål. Kildematerialet får det til å fremstå som om kontakt mellom statene ikke var noe utenom det vanlige, men hvor jevnlig kontakten var er usikkert.

Statenes egne agendaer og ønsker omkring hvilke politiske aktører som skulle dominere Tarimbekkenet, er umulig å kjenne til basert på materiale fra de kinesiske historieskriverne. Likevel kan det antas at statenes ulike politiske interesser har spilt en rolle for manglende motstandsytelse under Xians hegemoni. Med en regjeringstid på 29 år hvor kontroll over store deler av Tarimbekkenet ble utøvd, er det naturlig å tro at enkelte kongeriker og bystater var genuine allierte av Xian. Hvis de tyranniske forholdene beskrevet i *Hou Hanshu* var reelle, virker det usannsynlig at hans herredømme over regionen kunne vedvart såpass lenge

Det er viktig å forholde seg kritisk til fremstillingen av Xian i *Hou Hanshu*. Det er fremstillingen av en mann som «forrådde» den kinesiske keiseren, så et portrett av Xian som en kjeltring er åpenbar fra en kinesisk synsvinkel. Hans suksess i erobring og kontrollering av store deler av Tarimbekkenet, gjør sannsynligheten stor for at flere av statene i Tarimbekkenet var sympatisk ovenfor Xians sak. Han kontrollerte mer eller mindre hele området i nærmere ti år, og var konge av Yarkand i 29 år. Yarkand var ikke den største, og dermed angivelig ikke den mektigste staten i Tarimbekkenet, derfor virker det sannsynlig at Xian hadde genuine allierte blant de andre statene. Hans nedgang kan like gjerne ha vært på grunnlag av andre staters ønske om imperiedannelse, inspirert av Yarkand og Xians imponerende hegemoni, enn at det var for å gjøre slutt på hans påståtte tyranni.

Hvorfor utnyttet ikke nomadene den kaotiske situasjonen?

Et interessant spørsmål er hvorfor ikke Xiongnu involverte seg i konflikten tidligere. Xians hegemoni i Tarimbekkenet angikk i stor grad deres interessesfære, hvor Mallory og Mair påpeker at de tilgjengelige råvarene i Tianshanfjellene omkring Kucha var særdeles viktig til produksjon av piler, sverd, lanser og rustning for nomadene.³⁵² Kucha blir spesifikt nevnt at ble angrepet av Yarkand, men de blir også nevnt at var allierte med Xiongnu, og angrep Yarkand omkring år 60-61 e.v.t. Hvis Kucha var annektert av Yarkand kan det umulig ha gått lang tid før Xiongnu ble involvert. De litterære kildenes ensidige presentasjon gjør forholdet mellom de vestlige territoriene og Xiongnu vanskelig å analysere. Likevel har konflikten mellom Han-dynastiet og nomadeføderasjonen vist at å kontrollere deler av Tarimbekkenet var svært viktig av strategiske årsaker, spesielt for Xiongnu. Tilgang til jern fra Boshan-fjellet nord for Kucha, i tillegg til korn og andre råvarer fra Tianshan, må ha vært essensielt for nomadenes krigsinnsats. Ressursene som blir beskrevet som viktige for Xiongnu i litteratur og kildemateriale befinner seg hovedsakelig langs det nordlige Tarimbekkenet.³⁵³

³⁵² Mallory og Mair 2000, s. 73-74.

³⁵³ Se Mallory og Mair 2000, s. 72-77.

Det er ulike meninger omkring betydningen av Tarimbekkenet som råvareleverandør til nomadene i forskningslitteraturen. Ifølge McLaughlin var Xiongnus kontroll over Gansukorridoren avgjørende for tilgangen til ressursene som befant seg i Sentral-Asia.³⁵⁴ Nomadenes kontroll over Gansu varte til år 121 f.v.t., deretter ble kinesisk kontroll opprettet. Den kinesiske kontrollen stoppet ikke Xiongnu fra å nå ressurser i Tarimbekkenet, så kontroll over Gansu virker ikke å ha vært avgjørende for Xiongnus ressurstillgang, som McLaughlin hevder. Grunnlaget til hvorfor den nordlige ruten, og spesielt Kucha og omegn, fremstår som særdeles viktig for Xiongnu, er på grunn av statens nærhet til Tianshan-høylandet.

På samme måte som kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant i tidlig jernalder hadde forbindelser med steppennomader, må Xiongnu ha hatt forbindelse med statene langs den nordlige ruten i tiden til Han-dynastiet. Det er ingen grunn til å anta at utveksling på tvers av Tianshanfjellkjeden skulle ha redusert. I tillegg ville det ikke vært nødvendig for Xiongnu å kontrollere Kucha eller andre stater langs den nordlige ruten, om de kunne opparbeide seg området ressurser via handel. Det er lite som tilsier at utvekslingsforbindelsene på tvers av Tianshanfjellkjeden ble påvirket av Xians hegemoni i Tarimbekkenet, dermed virker det naturlig at Xiongnu ikke ville hatt behov for å involvere seg i konflikten om utvekslingsforholdene mellom steppesonen og det nordlige Tarimbekkenet forble statisk. Først i år 60 indikerer Fan Ye at Xiongnu ble involvert, og da på grunn av Khotans erobring av Yarkand. Hvorfor Xiongnu slo til først da Yarkand var beseiret er vanskelig å si, men det kan ha vært fordi Xians hegemoni hadde ført enkelte stater rett i hendene på Xiongnu som indikert av Fan Ye. Behovet for en stor «beskytter», som i tiden til det tidlige Han-dynastiet, forsvant trolig for flere av statene sammen med Yarkands hegemoni, som kan ha ført til Xiongnus driv for å reetablere egen kontroll over deler av Tarimbekkenet.

7.3 Kaos, kontinuitet eller fremgang?

Yarkands fall markerte ikke slutten på konflikt blant statene i Tarimbekkenet. Khotan, Shanshan og Turfan tok kontroll over omkringliggende stater, og utvidet sine territorier. Kong Guangde (r. ca. 60 – 88 e.v.t.) av Khotan, underla seg 13 forskjellige kongedømmer,³⁵⁵ så langt nord-vest som Kashgar. Khotan og Shanshan var under Guangdes regjeringstid de to dominerende kongerikene langs den sørlige ruten. Perioden med interne stridigheter og erobring av mindre kulturer blant de mektigste varte til år 91 e.v.t. da Ban Chao (32 – 102

³⁵⁴ McLaughlin 2016, s. 42.

³⁵⁵ Fan Ye 88 (17).

e.v.t.) pasifiserte de vestlige territoriene.³⁵⁶ Gjenerobringen av de vestlige territoriene startet i år 73, da keiser Ming sendte generalene sine på en kampanje mot Xiongnu i nord, hvor de etablerte jordbruksgarnisoner i erobrede områder. Fornyet kommunikasjon med de vestlige territoriene fulgte som følger av etableringen av de kinesiske garnisonene.

Mellom år 73 og 91 kjempet både Han-Kina og de største statene i Tarimbekkenet om kontroll over området, men Ban Chao erobret kongerikene én etter én. Xiongnu virker, etterfulgt av den nye kinesiske ekspansjonen, å være helt nøytralisert på det tidspunktet. Karashahr var den siste bystaten som ble innlemmet i det kinesiske protektoratet i år 91 e.v.t. Dermed overleverte over 50 kongedømmer gisler til Ban Chao, som representerte deres underkastelse til Han-dynastiet.³⁵⁷ Gjenerobringen av de vestlige territoriene medførte ikke samme kontroll over kongerikene som seieren over Dayuan hadde gjort nesten 200 år tidligere. Allerede i år 105 e.v.t., etter keiser Xiaohes død, gjorde de vestlige territoriene opprør. De vestlige territoriene ble gjenerobret av Ban Chaos sønn, Ban Yong (? – ca. 128 e.v.t.) i år 127, men den kinesiske kontrollen over området vedvarte heller ikke over lengre tid etter hans felttog. Etterfulgt av Wang Mangs regjeringstid klarte aldri det kinesiske byråkratiet å opprettholde den samme kontrollen over statene i de vestlige territoriene. Forskjellen fra det «tidlige» vestlige riket, til det «sene» østlige riket, er betydelig. Det etterfølgende riket med sitt hovedsete i Luoyang nådde aldri opp til sin forgjenger, verken militært eller økonomisk.

Det sene Han-rikets nedgang eksisterte parallelt med de største statene i Tarimbekkenets fremgang. Når Han-rikets kontroll forsvant fra regionen, var det fritt frem for de mektigste statene å annektere de mindre. Det er høyst sannsynlig erobring og innlemming av stater som førte til reduksjon i antall stater presentert av Fan Ye i *Hou Hanshu* sammenlignet med antall stater i *Hanshu*. Den demografiske veksten var trolig et produkt av sammenslåing av stater til store kongeriker og mini-imperier som i tilfellet til Yarkand, Khotan, Kucha og Shanshan. Den økte militariseringen blant statene, demonstrert i kapittel 5, var et produkt av skiftende politiske forhold i det østlige Sentral-Asia som følger av det kinesiske fraværet. Da kinesisk hegemoni opphørte, opphørte den kinesiske freden, og dermed økte behovet for beskyttelse og våpenføre menn blant statene i Tarimbekkenet.

På tross av at konflikter økte i både omfang og frekvens etterfulgt av kinesisk tilbaketrekning, ser det ikke ut til at utvekslingsforhold ble nevneverdig påvirket. De økonomiske insentivene

³⁵⁶ Fan Ye 88 (5).

³⁵⁷ Fan Ye 88 (5).

iverksatt av det kinesiske byråkratiet, om å ivareta handelsveier og beskytte og promotere vare- og tjenesteforflyttelse innenfor de lokale herskernes egne stater, og utbredelsen av generelle verdimålere i form av kinesisk silke og *wuzhu*-mynter til ytterligere promotering av langdistansehandel, ble sannsynligvis videreført av statene i Tarimbekkenet. Skatteinntektene ved introduksjon av langdistansehandelen må ha spilt en stor rolle for den økonomiske slagkraften til statene, så å forsømme handelsruter og promotering av vare- og tjenesteforflyttelse var trolig lite aktuelt, selv uten et kinesisk byråkrati og militærvesen til å bistå med ivaretagelsen og promoteringen. Det er liten grunn til å tro at kaoset som fulgte ved kinesiske tilbaketrekning førte til en reduksjon eller et skifte i utvekslingsforholdene i det østlige Sentral-Asia. Sannsynligvis var en «status quo» i det østlige Sentral-Asias handelsnettverk foretrukket blant alle involverte parter. Denne vedlikeholdelsen gjelder først og fremst økonomiske forhold i regionen, så det samme trenger ikke å gjelde politiske forhold. Fraværet av kinesiske tilstedeværelse i Tarimbekkenet, kan ha åpnet for muligheten til det voksende Kushanriket å øke sin egen innflytelse i området.

7.4 Kushanriket – En ny aktør i spillet om innflytelse i Tarimbekkenet

De politiske konsekvensene av den kinesiske tilbaketrekningen førte til økt stridighet innad i Tarimbekkenet. De mektigste kongerikene erobret og annekterte de mindre, frem til Ban Chaos gjenopprettelse av et samlet kinesisk protektorat i år 91 e.v.t. Stridigheter og befolkningsutvikling var ikke det eneste som skjedde av politisk betydning i perioden på omkring 70 år uten kinesisk kontroll. De litterære kildene beskriver at Kushanriket involverte seg i det vestlige Tarimbekkenet, men ikke før et forsøk på å opprette diplomatiske forbindelser med Han-dynastiet. I kapittel 40 i *Hou Hanshu*, biografien om Ban Chao, skriver Fan Ye at kongen av Kushanriket sendte en sendemann for å spørre om hånden til en kinesisk prinsesse i ekteskap.³⁵⁸ Sendemannen hadde med seg tributt som skulle betales til den kinesiske keiseren, men Ban Chao returnerte sendemannen. Det var en gest kongen av Kushanriket ikke tok spesielt lett på, og som resultat av fornærmelsen sendte Kushanriket en hær på 70.000 mann inn i Tarimbekkenet, ledet av en visekonge ved navnet Xie, i år 90 e.v.t. Hærens formål blir forklart at var å angripe Ban Chao stasjonert i de vestlige territoriene.³⁵⁹ Ban Chaos visste at en slik hær ville være avhengig av matvarer fra der de befant seg, og nøkkelen til å beseire en tallmessig overlegen hær med forsyningsproblemer, var «den brente jords taktikk». I tillegg til å forstyrre hærens tilgjengelighet til mat og ressurser, klarte

³⁵⁸ Fan Ye 40 (232-233).

³⁵⁹ Fan Ye 40 (233).

kineserne å hindre alle de kushanske sendemennene fra å nå bystatene i Tarimbekkenet, og på den måten stoppe dem fra å erverve sårt tiltrengte allierte. De kinesiske tiltakene nektet Kushanriket et fotfeste innenfor Tarimbekkenet, og Kushanriket skal ha blitt så imponert over Ban Chao, ifølge Fan Ye, at de hvert år etter nederlaget betalte tributt til Han-dynastiet.³⁶⁰

Oppsummeringen av Kushanrikets forsøk på å etablere et fotfeste innenfor de vestlige territoriene, er store deler av beskrivelsen om dem i skriftlige kinesiske kilder, utenom den selvstendige seksjonen om dem i kapittel 88 og noen strofer i andre seksjoner. Fan Ye påstår at Kushanriket betalte tributt til Han-riket, men det skjedde nok aldri. Han-dynastiets svekkede posisjon i Tarimbekkenet etterfulgt av Ban Chaos død i år 102, omkring samme tidspunkt som Kushanriket ekspanderte sitt rike inn dagens Afghanistan, Pakistan og Nord-India, gjør det svært tvilsomt. Avstanden mellom rikene, samt at den enes vekst og fremgang skjedde på samme tid som den andres nedgang, får forholdene presentert i kapittel 40 til å fremstå lite troverdig. Det som derimot kan fungere som troverdig materiale i analysearbeid om Yuezhi og Kushanriket, er numismatikk og epigrafikk.

Forskning og kildematerialet

I forskningslitteraturen har Kushanrikets ekspansjon og innflytelse i det vestlige Tarimbekkenet vært et omdiskutert tema. Forskningslitteratur fra 1960-tallet, representert av Edwin Pulleyblank og John Brough, la frem en teori om vellykket kushansk erobring i deler av Tarimbekkenet.^{361/362} Teorien var hovedsakelig tilknyttet spredning av Buddhisme inn i regionen, samt spredning av Kharosthi³⁶³ og kushansk mynttradisjon. Denne teorien var tett knyttet til Kanishka Is regjeringstid, hvor begge forskerne anså han som konge i løpet av tidsperioden deler av Tarimbekkenet skal ha blitt erobret. På 1960-tallet visste man ikke når Kanishka var konge, så alt mellom år 90 til 250 e.v.t ble argumentert for. Nyere forskning, først foreslått av Harry Falk i 2001, la frem nytt bevismateriale for at Kanishka Is regjeringstid startet i år 127 e.v.t., basert på Rabatak-inskripsjonen.³⁶⁴ Rabatak-inskripsjonen ble først funnet i 1993 og har, etter oversettelsens publisering av Sims-Williams og Joe Cribb i 1996, gitt betraktelig mer informasjon om det tidlige Kushanrikets dynasti og utbredelse. På tross av at det ikke eksisterer en fullstendig konsensus når det gjelder Kanishkas regjeringstid,

³⁶⁰ Fan Ye 40 (233).

³⁶¹ Se Pulleyblank 1968. s. 247-258.

³⁶² Se Brough 1965, s. 582-612.

³⁶³ Skriftspråket benyttet i Gandhara, deler av dagens Pakistan og Afghanistan, til å skrive prakrit og sanskrit.

³⁶⁴ Falk 2001, s. 121-136.

har de fleste forskere akseptert innsettelsesåret 127 e.v.t. som det mest sannsynlige, ettersom Rabatak-inskripsjonen til nå er det sikreste materialet som beskriver Kanishkas regjeringstid.

Siden publiseringen av oversettelsen av Rabatak-inskripsjonen har forskningsfronten på Kushanriket og dets innflytelse østover moderert seg, hvor buddhistiske munkere og flyktninger presset østover av Parterriket, Sasanideriket og Kushanrikets erobringer, har fått større oppmerksomhet. Enkelte forskere antar at munkene og flyktningene er årsaken bak spredningen av buddhisme og Kharosthi til Tarimbekkenet. Særlig numismatisk materiale gir inntrykk av at Kushanriket hadde tette kulturelle og økonomiske forbindelser med det vestlige Tarimbekkenet, og spesielt Khotan. Inspirasjon til Tarimbekkenet fra vest kan observeres i det benyttede språket, den praktiserende religionen og mynter i sirkulasjon blant enkelte kongeriker. En gjennomgang av Sino-Kharosthi myntene, og betydningen disse myntene har hatt for å påvise et mulig utvekslings- og kommunikasjonsnettverk mellom det vestlige Tarimbekkenet, Baktria og Nord-India, vil her bli gjort. For at diskusjonen omkring det numismatiske kildemateriale skal kunne forstås, må først en presentasjon av Kushanrikets kronologi og mynttradisjon gjøres rede for.

Kushanrikets kronologi

I sin artikkel «*The Mint Cities of the Kushan Empire*» presenterte Robert Bracey Kushanrikets kongelige kronologi, basert på Rabatak-inskripsjonen, med Kujula Kadphises som den første kongen med en regjeringstid omkring midten av det første hundreåret, etterfulgt av hans sønn Vima Takto (r. slutten av det første århundre e.v.t.), deretter Vima Kadphises (r. begynnelsen av det andre århundre e.v.t.), etterfulgt av Kanishka I (ca. 127 – 150 e.v.t.).³⁶⁵ Grunnen til at ikke regjeringstiden til de tre første kongene konkret tidfestes, er fordi Rabatak-inskripsjonen forteller at dette var Kanishkas oldefar, bestefar og far,³⁶⁶ uten å datere når de kom til makten eller hvor lenge de regjerte. De fire første kongene av Kushanriket var alle erobrere, og erobringstendensen kulminerte i løpet av Kanishkas regjeringstid, som for ettertiden er ansett som rikets største og viktigste konge. Kanishkas opphevede posisjon sammenlignet med de andre herskerne av Kushanriket, er knyttet til hans fremstilling i buddhistisk litteratur. Kanishka var sentral for spredningen og promotering av buddhisme.

I forskningslitteratur har det pågått en debatt om hvorfor rikets utbredelse var så omfattende under tiden til Kanishka. Brough påpeker at en svekkelse av både Han-dynastiet og Parterriket

³⁶⁵ Bracey 2012, s. 117.

³⁶⁶ Sims-Williams 2012, s. 78.

på samme tidspunkt var én av forklaringene.³⁶⁷ Denne teorien passer med mangel på informasjon i *Hou Hanshu* fra samme tidspunkt. Kanishka, som har vist seg å være veldig betydningsfull gjennom det arkeologiske kildemateriale, blir ikke nevnt i de litterære kildene. Enkelte forskere har antatt at Kanishka var Vima Takto, som presentert i *Hou Hanshu*, ettersom han ble beskrevet som en erobrere og kanskje regjerte som konge under visekonge Xies kampanje i Tarimbekkenet. Da oversettelsen av Rabatak-inskripsjonen ble publisert, mistet teorien mer eller mindre hold, ettersom inskripsjonen viste at Vima Takto var sønnen til Kujula Kadphises, og en selvstendig konge av Kushanriket.

For å kunne bruke det numismatiske materiale som et element i diskusjonen omkring vestlige innflytelse på Tarimbekkenet, og påvise eksistensen av et handels- og kommunikasjonsnettverk mellom Kushanriket og det vestlige Tarimbekkenet, må en kjenne til kronologien til de første kongene av Kushanriket. Kongene er essensielle å kjenne til for å kunne snakke om myntene som ble produsert under deres regjeringstid, og kjennskap til myntene de produserte er i seg selv essensielt å kjenne til for å for å kunne snakke om innflytelsen de hadde på Sino-Kharosthi myntene fra Khotan.

7.5 Kushanrikets mynttradisjon

De første kongene av Kushanriket begynte å produsere mynter omkring år 50 e.v.t. Produksjonen oppstod sannsynligvis som et resultat av inspirasjon fra den eksisterende myntkulturen i Baktria³⁶⁸, først etablert av grekerne. Kushansk myntproduksjon var en videreføring, både teknisk og designmessig, av myntene produsert av Indo-Grekerne (180 f.v.t. – 10 e.v.t.), Indo-Skyterne (ca. 75 f.v.t. – 75 e.v.t.) og Indo-Parterne (ca. 32 – 110 e.v.t.), med en historie på over 300 år.³⁶⁹ Den greske mynttradisjonen hadde, etter Alexanders kampanje i Sentral-Asia, inspirert Indo-Grekerne, Indo-Skytterne og Indo-Parternes egne myntdesign. Med noen få unntak bestod myntdesignet av herskerens avbildning omgitt av greske inskripsjoner på framsiden, og religiøse avbildninger omgitt av inskripsjoner i prakrit, skrevet i Kharosthi, på baksiden.³⁷⁰ Kushanrikets første konge, Kujula Kadphises, tidligste mynter var direkte kopier av myntene som allerede eksisterte i Baktria, ofte endret bare ved at navnet til de foregående kongene ble erstattet med hans eget.³⁷¹

³⁶⁷ Brough 1965, s. 588.

³⁶⁸ Kongeriket Baktria omfattet deler av moderne Usbekistan, Tadsjikistan, Afghanistan og Pakistan. Overlapp mellom de ulike folkeslagene forekom ettersom de kontrollerte ulike deler av Baktria, mens Kushanriket erobret hele området frem til Kanishka Is regjeringstid i 127 e.v.t.

³⁶⁹ Jongeward og Cribb 2014, s. 5.

³⁷⁰ Jongeward og Cribb 2014, s. 5.

³⁷¹ Jongeward og Cribb 2014, s. 5.

Vima Taktos mynter

Vima Taktos mynter var lenge årsak til diskusjon innenfor forskningsfeltet. Myntene og navnet hans ble forbundet med hans sønn Vima Kadphises, eller hans barnebarn, Kanishka. Rabatak-inskripsjonen oppklarte usikkerheten. Årsaken bak tvetydighetene var at bare enkelte mynter var tilknyttet navnet hans, mens resten var navnløs.³⁷² Jongeward og Cribb påstår at Kujula Kadphises sannsynligvis startet produksjon av mynter uten navnet på myntinnehaveren som en standard for sitt eget pengesystem, og at det ble videreført av Vima Takto. Den slutningen trekkes på bakgrunn av det omfattende arbeidet det måtte ha krevd å samle inn eksisterende mynter i Baktria, bare for å bytte tidligere kongers navn med sitt eget.

Det mest markante skille fra sin fars mynttradisjon var at Vima Takto benyttet tittelen «kongens konge» på sine mynter. En tittel benyttet av perserkongene på samme tidspunkt. Overgangen til bruk av denne tittelen på de produserte myntene kan være i korrelasjon med erobring av Indo-Parterne under hans regjeringstid. Indo-Parter kongene, alle ved navnet Gondophares, benyttet seg av tittelen kongenes konge fra år 19 e.v.t. da kong Gondophares erklærte seg selvstendig fra Parterriket og kong Artabanus III.³⁷³ Tittelen blir òg brukt om Vima Takto på Dasht-e Nawur inskripsjonen, sammen med tittelen «Soter Megas»³⁷⁴, en tittel brukt av Kanishka I.³⁷⁵ «Soter Megas» kan være en tittel forbundet med kongens Buddhistiske favorisering. Ifølge *Hou Hanshu* var det Kujula Kadphises som erobret Kabuldalen, som var en del av Indo-Parternes territorium frem til rundt år 100 e.v.t. Denne erobringen kan ha vært tilknyttet Vima Taktos bruk av tittelen kongens konge, ettersom hans far erobret området var det under kontroll gjennom hele hans regjeringstid, så hans implementering av denne tittelen til sin egen tittelbruk fremstår naturlig. Sannsynligvis var erobringen av Kabul en hendelse som skjedde i slutten av Kujula Kadphises regjeringstid, ettersom tittelen ikke er funnet på myntene han produserte. Om tittelen kongenes konge ble assimilert inn i tittelbruken til Vima Takto på bakgrunn av sin fars erobring av Kabul, viser det en klar sammenheng mellom hva myntmaterialet og *Hou Hanshu* forteller i forhold til Kujulas erobring.

³⁷² Jongeward og Cribb 2014, s. 5.

³⁷³ <https://global.britannica.com/place/ancient-Iran/The-Hellenistic-and-Parthian-periods#ref315556> – Hentet 31.10.2016.

³⁷⁴ Oversatt fra gresk til «Den Store Frelser». Indo-grekere benyttet ofte tittelen «Soter», «Frelser», på sine mynter.

³⁷⁵ Sims-Williams 2012, s. 77.

Vima Kadphises mynter

Vima Kadphises skilte seg designmessig fra sine to forgjengere. På en bronsemyntserie introduserte han en avbildning av en stående konge, kledd i en tradisjonell nomadedrakt, tilbedende et alter.³⁷⁶ Innføring av denne endringen ble en tradisjon for de etterfølgende kongene av Kushanriket, og designet var det primære kongebildet brukt på Kanishkas mynter. I løpet av regjeringstiden til Vima Kadphises ble sølvmynter utfaset til fordel for gullmynter. Sølvmyntproduksjon hadde vært en del av den eksisterende tradisjonen i Baktria etablert av grekerne. Hvorfor Vima Kadphises gikk bort fra den tradisjonen er usikkert, men det kan være forbundet med tilgjengelig sølv kontra tilgjengelig gull. Michael Mitchiner hevder at Vima Kadphises stoppet å produsere sølvmynter fordi sølvgruvene i Hindukushfjellkjeden begynte å gå tom. Dette var gruvene grekerne hadde benyttet til sin myntproduksjon de foregående 300 årene.³⁷⁷ Selv før Yuezhis erobring av Baktria var sølvressursene nærmest utarmet, og rundt år 15 f.v.t. stoppet antakelig de greske teknikerne å utvinne sølv. Handelsnettverk gående fra nord til sør gjennom Sentral-Asia var faktoren som muliggjorde Kushanrikets myntproduksjon. Gull ble importert, ifølge Mitchiner, fra Altai-fjellkjeden til bruk i den nye myntproduksjonen. Når riket var på sitt mektigste, skal også gull fra Burma ha supplert gullet fra Altai, avhengig av produksjonsintensiteten til de enkelte kongene.³⁷⁸

Kanishka Is mynter

Kanishka fortsatte i sin fars fotspor, og gjorde ytterligere endringer fra de originale baktriske myntene produsert før Yuezhis erobring. Vima Kadphises mynter benyttet både gresk og Kharosthi som skriftspråk, med inskripsjoner på begge sider som identifiserte han som konge. Kanishka gikk bort fra Kharosthi og gresk som inskripsjonsspråk, språket han benyttet seg av var baktrisk, skrevet i greske bokstaver. Framsiden på myntene viste et kongebilde hvor inskripsjonene definerte ham som konge, mens en inskripsjon som navnga et gudebilde preget baksiden.³⁷⁹ Gudebildet kan ha oppstått som følger av inspirasjon fra Romerrikets mynter, som Kushanriket kom i kontakt med etter erobring av Nord-India.

Kanishkas overgang fra gresk til baktrisk som inskripsjonsspråk har blitt tolket av forskere som en politisk avgjørelse preget av ønsket om å etablere tilhørighet til en iransk identitet, og en «anti-gresk» holdning.³⁸⁰ På tross av at Kharosthi ble erstattet med baktrisk

³⁷⁶ Jongeward og Cribb 2014, s. 6.

³⁷⁷ Mitchiner 2012, s. 87-119.

³⁷⁸ Mitchiner 2012, s. 94.

³⁷⁹ Wang 2004, s. 33.

³⁸⁰ Jongeward og Cribb 2014, s. 6.

inskripsjonsspråk, blir ikke den avgjørelsen tolket som å være av politisk betydning. Det anses for å være en rent praktisk avgjørelse. Ettersom myntene skulle sirkulere i hele imperiet, som hadde ekspandert ut fra sine kjerneområder i Gandhara og Punjab-regionene,³⁸¹ var behovet for et inskripsjonsspråk tilpasset størsteparten av befolkningen innenfor rikets grenser drivkraften bak utskiftningen. Myntene Kushanriket produserte, både når det gjelder avbildning og inskripsjonsspråk, var tett knyttet ekspansjon og assimilering av nye territorier. Kanishkas forsøk på å etablere en iransk identitet kom sannsynligvis som følger av Kushanrikets erobring av Indo-Parterne på 100-tallet e.v.t. Det samme gjelder innføring av diverse gudebilder, blant annet av Buddha, som følger av større kontakt med Nord-India.

Kushanriket hadde skriftspråk, som kan observeres gjennom inskripsjoner og mynter, men tiden har ikke vist at riket produserte noen stor historieskriver, som har ført til en mangel på omfattende litterære verk fra deres kultur. Bare litterært materiale nedtegnet av andre sivilisasjoner beskriver dem, og dette materiale er svært tynt. I tillegg til «den andre»-aspektet dette medfører, er det vanskelig å si noe konkret om blant annet utbredelsen og styresettet til riket. Det arkeologiske materiale er derfor avgjørende for den kunnskapen som eksisterer om Kushanriket og kongene deres i dag, og det numismatiske materialet er blant det viktigste.

7.6 Sino-Kharosthi myntene

Sino-Kharosthi myntene fra Khotan refererer til en serie av mynter produsert av kongene av Khotan omkring år 30 til 150 e.v.t.³⁸² Majoriteten av myntene i samlingen er fra Aurel Steins kolleksjon. Stein fant ingen av myntene selv, men kjøpte samtlige 179 i og omkring Khotan. De fleste myntene ble kjøpt i Khotan (42) og Yotkan (78), mens de resterende var sporadisk fra Khotans omegn. Steins kolleksjon er den største i antall, men det eksisterer flere. Det totale antallet mynter fra ulike samlinger,³⁸³ er nærmere 450. Joe Cribb har i sin analyse av Sino-Kharosthi myntene identifisert 13 ulike grupper, produsert av seks ulike konger av Khotan.³⁸⁴ Gruppene kategoriseres etter størrelse, type, inskripsjon, symbol og design. Cribb påpeker at kongene sannsynligvis var selvstendige, og at produksjonen av myntene dermed kan ha oppstått som følger av Khotans uavhengighet fra Han-riket, og potensielt Kushanriket.

³⁸¹ Gandhara og Punjab var de eneste områdene i Kushanriket som benyttet seg av Kharosthi som skriftspråk.

³⁸² Wang 2004, s. 37.

³⁸³ Utenom Steins kolleksjon, er også kolleksjonen til Hoernle (152), Petrovsky (11), Oldenburg (2), Otani (11), Mannerheim (76) og Huang Wenbi (1) av betydning i analysearbeid av Sino-Kharosthi myntene. Wang påpeker at Cribb bare benyttet seg av kolleksjonen til Stein, Hoernle, Petrovsky og Oldenburg i sin analyse, og at de andre nevnte (m.fl.) skulle ha blitt inkludert. Utelatelsen fikk derimot ikke konsekvenser for resultatet av analysen.

³⁸⁴ Cribb 1984, s. 130-136.

Sino-Kharosthi myntene er runde og slått i bronse. Det gjennomgående designet på seriene viser en hest eller kamel på fremsiden, vendt mot høyre, omringet av en inskripsjon på prakrit skrevet i Kharosthi, som henviser til den kongen av Khotan som produserte mynten.³⁸⁵ På baksiden er en kinesisk inskripsjon som identifiserer hvert eksemplar som en mynt av et metall, og av en gitt vekt. Myntens vekt står enten som 24 *zhu*³⁸⁶, eller 6 *zhu*. Overført til gram gir dette vektene 15,5 og 3,9 gram. Cribb påpeker at tetradrakmen fra Baktria og én kinesisk *liang*, i det første århundre etter vår tidsregning, var identisk i vekt (15,5 gram). De første Sino-Kharosthi myntene må ha brukt drakmen (3,9 gram) og tetradrakmen (15,5 gram) fra Baktria som modeller for sine egne myntstørrelser.³⁸⁷ Drakmene og tetradrakmene fra Baktria var basert på den attiske³⁸⁸ vektstandarden, men ble på begynnelsen av det første hundreåret etter vår tidsregning redusert til 3,9 gram drakmer, og 15,5 gram tetradrakmer.³⁸⁹

Reduksjonen av den attiske vektstandarden var det første elementet som viste at det var Kushanrikets mynttradisjon som hadde størst innflytelse på myntene produsert i Khotan. De første myntene fra Baktria som implementerte den reduserte vektstandarden var sølvmyntene produsert av Indo-Grekerne. Det var Yuezhi som introduserte bronsemynter med lik vektstandard som de greske sølvdrakmene og tetradrakmene,³⁹⁰ så Khotans inspirasjon var trolig knyttet Kushanriket, og ikke deres greske forgjengere. Sino-Kharosthi myntenens tospråklige element, samt sammenlignbar vektstandard både med myntene brukt i Kushanriket og måleenhetene benyttet av kineserne, gjør dette numismatiske materiale unikt.

Myntfunn fra Kushanriket og Han-Kina i Khotan, indikerer bystatens kjennskap til begge mynttradisjonene. Antallet *wuzhu*-mynter funnet i Khotan overskygger antallet drakmer og tetradrakmer fra Kushanriket.³⁹¹ Årsaken er sannsynligvis knyttet til Han-dynastiets kontroll over Tarimbekkenet og Khotan fra omkring år 100 f.v.t – 170 e.v.t., som førte til at *wuzhu* ble dominerende myntenhet i bystaten. Helen Wang påpeker at *wuzhu*-systemet i det tidlige Han-dynastiet var i kaos omkring år 1 e.v.t., og at klippede og devaluerte mynter var utbredt.³⁹² Det sene Han-dynastiet gjenopprettet ikke *wuzhu*-systemet før i år 40 e.v.t., og da var allerede

³⁸⁵ Wang 2004, s. 37.

³⁸⁶ En kinesisk enhet for vekt. På engelsk oversatt til «grain». En kinesisk *liang*, på engelsk oversatt til «ounce», tilsvarer 24 *zhu*. Én *liang* = 24 *zhu* = 15,5g i tiden til Han-dynastiet (ca. 200 f.v.t. – 200 e.v.t.).

³⁸⁷ Cribb 1984, s. 150-151.

³⁸⁸ Vektstandarden benyttet i Athen, hvor vekten på en standarddrakme var 4,3 gram.

³⁸⁹ Cribb 1984, s. 150.

³⁹⁰ Angivelig Kujula Kadphises forgjenge, kong, eller prins, Heraios..

³⁹¹ Bare 25 mynter fra Kushanriket er funnet i Khotan. Én mynt fra Kujula Kadphises og 24 mynter fra Kanishka produsert i Kashmir. I tillegg er det funnet én mynt fra Indo-Skyter kongen Azes II. Hans mynter, ifølge Cribb, sirkulerte sannsynligvis innenfor Kushanriket frem til Vima Taktos regjeringstid.

³⁹² Wang 2004, s. 37.

produksjonen av Sino-Kharosthi myntene startet. At produksjonen av Sino-Kharosthi myntene var et resultat av en kollaps i det kinesiske pengesystemet, er både en interessant og sannsynlig teori, ettersom Kucha produserte egne Quici-mynter kan *wuzhu*-systemets kollaps ha ført til fremveksten av lokalproduksjon blant enkelte stater i Tarimbekkenet. Kollapsen av det kinesiske myntsystemet kan være relatert til hvorfor Khotan hadde behov for en ny mynttradisjon de kunne benytte som utgangspunkt til sin produksjon. Hvis troverdigheten til kinesisk *wuzhu* sank samtidig med systemets kollaps, var sannsynligvis behovet stort for en troverdig myntenhet å benytte som utgangspunkt til sin egen produksjon, og drakmene og tetradrakmene fra Kushanriket kan ha fylt den rollen.

Den unike lokalproduksjon

Produksjonen av Sino-Kharosthi myntene, og Quici-myntene fra Kucha, kan være et resultat av bystatens posisjon langs Silkeveien, hvor viktige fartsårer både inn og ut av Tarimbekkenet gikk. Behovet for fungerende pengesystem var sannsynligvis høyere i bystater som Khotan og Kucha enn i flere av de andre bystatene, men vi vet at for eksempel Kashgar også var betydningsfull for handelen mellom øst og vest, ettersom både den nordlige og sørlige ruten gjennom Tarimbekkenet gikk via bystaten. Det eksisterer derimot ikke et kildemateriale som viser til myntproduksjon fra Kashgar.

All pengeforflytting var ikke mynt på denne tiden, så at store pengestrømmer ikke nødvendigvis har etterlatt seg spor for ettertiden må tas i betraktning. Inndragelse og nedsmelting av mynt kan være en årsaksforklaring bak manglende myntproduksjon andre steder, så vel som manglende tilgang til metall. Kutt i kjente metallstrømmer fra antatte tilgjengelige områder (som utarming av sølvressursene i Hindukush-fjellkjeden), kan fungere som årsak til manglende myntproduksjon. Hvorvidt de andre statene i Tarimbekkenet innehadde den nødvendige samfunnsmessige organiseringsgraden myntproduksjon krever, er også uvisst. Årsaksforklaringene for manglende myntproduksjon blant de andre statene i Tarimbekkenet er mange, hvor det verken er lette eller klare svar. Det er fullt mulig at Kharosthi-myntene ble produsert som følger av en kollaps av det kinesiske pengesystemet, og at myntene fra Khotan og Kucha potensielt er de eneste gjenlevende eksemplene fra denne perioden, eller at disse var de eneste statene i det østlige Sentral-Asia med tilstrekkelig statlig organiseringsgrad som muliggjorde myntproduksjon.

7.7 Kvalitative og kvantitative trekk

Inskripsjon

Sino-Kharosthi myntene fremstår som hybrider av *wuzhu* fra Kina og drakmer fra Baktria, men de skiller seg også fra dem begge på enkelte områder. De kinesiske inskripsjonene som tyder myntenes vekt og metall, er et eksempel på dette. Verken drakmene eller tetradrakmene i Kushanriket viste den informasjonen, deres mynter bestod av bildelementer og inskripsjon som navnga/titulerte den avbildede kongen og guddommen på mynten. Wang påpeker at inskripsjonen på kinesisk myntdesign beskrev vekten av mynten, som på *wuzhu*-myntene var fem *zhu*.³⁹³ Verdien av kinesiske mynter ble, ifølge Wang, målt i antall enheter og hadde ingenting med vekten å gjøre. På den måten representerte én *wuzhu*-mynt en verdi av én.³⁹⁴

Den kinesiske inskripsjonen på Sino-Kharosthi myntene fungerte på en helt annen måte enn inskripsjonen på *wuzhu*-myntene. Vekten som ble beskrevet på Sino-Kharosthi myntene var avgjørende for myntens verdi. Dens hensikt var å sidestille Sino-Kharosthi myntene med drakmene og tetradrakmene produsert i Kushanriket, så verdien av de to områdenes mynter skulle være lik. *Wuzhu*-myntenes varemerke var hullet i midten av mynten. Sino-Kharosthi myntene ble ikke produsert med hull, men det er gjort funn av Sino-Kharosthi mynter hvor det er blitt slått hull i ettertid. Sannsynligvis har dette blitt gjort av brukere som ønsket å omgjøre Sino-Kharosthi myntene sine til *wuzhu*-mynter. Niv Noresh hevder at Sino-Kharosthi myntene bevisst var produsert for å lett kunne konverteres til *wuzhu*, og myntfunn har vist funn av både tetradrakmer og *wuzhu* sammen med hybridmynten fra Khotan.³⁹⁵ Cribb påpeker at Sino-Kharosthi mynter er funnet sammen med mynter fra Han-riket og Kushanriket, som kan bety at de sirkulerte sammen.³⁹⁶

Avbildning

Et av de mest interessante elementene med Sino-Kharosthi myntene, er unnlattelsen av kongelige selvportrett til fordel for dyreavbildninger av kamel og hest. Kongelige avbildninger var tradisjonen for kongene av Kushanriket, men aldri for keiserne av Handynastiet. Både kamel og hest var utbredt i området omkring Khotan det første hundreåret etter vår tidsregning, og ifølge Cribb kom inspirasjonen bak dyreavbildningene fra mynter produsert i Nord-India.³⁹⁷ Myntinspirasjonen fra Nord-India er sannsynligvis et produkt av

³⁹³ Wang 2004, s. 37.

³⁹⁴ Wang 2004, s. 37.

³⁹⁵ Noresh 2013, s. 37.

³⁹⁶ Cribb 1985, s. 141.

³⁹⁷ Cribb 1984, s. 142.

forbindelsene med de to områdene. Kushanriket erobret Nord-India omkring samme tid som Sino-Kharosthi myntene ble produsert i Khotan, som kan være relatert til den kulturelle forbindelsen mellom områdene.

De mange handels- og kommunikasjonsrutene gående sørover gjennom Hindukushpasset, Khyberpasset, og Khunjerabpasset til Gilgit i dagens Pakistan, forbandt Nord-India og Kashmir med det sørvestlige Tarimbekkenet. Områdenes forbindelser spilte trolig en avgjørende rolle for de illustrasjonene som vises på Sino-Kharosthi myntene, ikke bare gjennom den antatte inspirasjonen fra Nord-India, men på grunn av handelsnettverket som eksisterte sørvest for Khotan. Utelatelse av kongelige avbildninger på myntene fungerer som bevis for betydningen handel spilte for Khotan. Hvis ikke hest og kamel hadde vært uvurderlige dyr for kongen som myntgarantist, og bystaten som politisk og økonomisk enhet, ville de aldri vært avbildet på myntene. Sino-Kharosthi myntene forteller, på tross av kinesiskdominerende økonomiske krefter i regionen demonstrert av det overveldende antallet *wuzhu*-mynter, at myntene produsert i Baktria og Nord-India var den viktigste påvirkningsfaktoren for Khotans egen myntproduksjon. Sannsynligvis på bakgrunn av den kulturelle og politiske tilknytningen deres, demonstrert av de mange handelsrutene og fjellpassene som bant dem sammen, og den korte geografiske avstanden mellom dem.

Titulering

Titulering på Sino-Kharosthi myntene kom fra vest. På samme måte som Parterriket, Indo-Parterne og Kushanriket før dem, benyttet kongene av Khotan tittelen «kongenes konge». Denne tittelen spredte seg enda lengre øst i Tarimbekkenet, og ble benyttet av kongene av Shanshan fra 200-tallet e.v.t.³⁹⁸ Det interessante med Khotan, er at ikke alle kongene benyttet tittelen på sine mynter. Kronologien til de kongene som benyttet tittelen er sammenhengende. Cribb identifiserte 13 ulike grupperinger innenfor Sino-Kharosthi myntene, av disse inneholdt fem tittelen «kongens konge».³⁹⁹ Av de fem myntgruppene presenteres fire forskjellige konger, og tre av de fire kongene benyttet tittelen på alle myntene fra sin regjeringstid. De fire som benyttet tittelen, er fire av de fem siste kongene av Khotan. Den siste kongen av Khotan som produserte mynter, Fangqian, brukte ikke tittelen. Den første av de fire brukte tittelen på alle sine myntserier, utenom den første.⁴⁰⁰ Det er uvisst hvorfor ikke alle kongene benyttet seg av tittelen, og kontinuitetsbruddet kan tyde på en endringsprosess i samfunnet.

³⁹⁸ Brough 1965, s. 582-612.

³⁹⁹ Cribb 1984, s. 137.

⁴⁰⁰ Cribb 1984, s. 138.

Cribb argumenterer for at tittelen kan ses i sammenheng med Khotans uavhengighet fra stormakter. Tittelen ble brukt i perioder hvor Khotan var selvstendig, mens de kongene som ikke benyttet seg av tittelen, var vasallkonger/klientkonger underlagt andre.⁴⁰¹ Cribb hevder at tituleringen kan tyde på vellykket erobring av Khotan gjort av Kushanriket, men Cribbs analyse av Sino-Kharosthi myntene er gjort før funnet av Rabatak-inskripsjonen. Rabatak-inskripsjonen har ikke gitt indikasjoner om at en erobring av Khotan eller det vestlige Tarimbekkenet forekom i eller før Kanishka Is regjeringstid. Verken epigrafikk eller litterære kilder gir ingen tegn på at Khotan ble erobret, eller var under politisk kontroll av Kushanriket.

Cribb tilknytter Fangqian to av de 13 ulike gruppene av Sino-Kharosthi mynter. Spesifikt gruppe tolv og tretten, som navngir kong Pandosana, et navn Cribb mener er fonetisk identifiserbart med navnet, Fangqian.⁴⁰² Fangqian var ifølge det numismatiske materiale den siste kongen av Khotan med egenproduserte mynter, og benyttet ikke av tittelen «kongenes konge». Fangqians mynter ble produsert 50 år etter den foregående kongen av Khotan, så Ban Chaos påbegynte gjenerobring av Tarimbekkenet i år 73 førte til en stopp i Khotans myntproduksjon mellom år 70 – 85 e.v.t.⁴⁰³ I kong Guangdes regjeringstid (r. ca. 60 – 88 e.v.t.) var myntproduksjonstiden svært kort. Det kan være tilknyttet to alternativer. At det var tilstrekkelig med mynter i sirkulasjon til å innfri behovet i denne perioden, eller, ifølge Cribb, at hans regjeringstid som selvstendig konge var kort. Kong Guangde erobret Yarkand i år 61, og ble deretter umiddelbart angrepet av fem Xiongnu-generaler i ledtog med 30.000 soldater fra 15 forskjellige kongeriker.⁴⁰⁴ Guangde overga seg, og betalte Xiongnu årlig tributt. Denne hendelsen er ikke tidfestet i kilden, men det gis inntrykk av at det skjedde kort etter erobringen av Yarkand. Khotan ble dermed et klientkongedømme underlagt Xiongnu på begynnelsen av 60-tallet e.v.t., og myntproduksjonen opphørte som følger av det.

Bruddet i Khotans myntproduksjon skjedde som følger av selvstendighetstap ovenfor Xiongnu, og fortsatte etter ny kinesisk dominans i regionen. Den kinesiske kontrollen varte frem til år 107 e.v.t. Mellom år 73 og 107 ser det ut til at den mislykkede invasjonen av Kushanriket var det eneste som truet det kinesiske hegemoniet i Tarimbekkenet. Khotans opprør mot kinesisk kontroll, som startet i år 107, ble av Ban Yong slått ned omkring år 127. Den neste kongen av Khotan som blir nevnt i *Hou Hanshu*, er Fangqian. Han gjorde opprør i

⁴⁰¹ Cribb 1985, s. 136-138.

⁴⁰² Cribb 1984, s. 139.

⁴⁰³ Cribb 1984, s. 138-140.

⁴⁰⁴ Fan Ye 88 (41).

år 129, og hans selvstendighetserklæring innebar ny myntproduksjon. Hans mynter er få i antall sammenlignet med sine forgjengere, så sannsynligvis ble de bare produsert de årene opprøret mot Han-Kina vedvarte. Selv om Fangqians selvstendighet var kortvarig, hvorfor benyttet han seg ikke av tittelen kongenes konge? I perioden fra 107 – 127 e.v.t., en periode hvor verken Xiongnu eller Han-Kina hadde kontroll over Khotan, ble ingen Sino-Kharosthi mynter produsert. Denne perioden er dårlig dokumentert i *Hou Hanshu*, som har ført til et «svart hull» i forståelsen av den politiske situasjonen i Tarimbekkenet disse 20 årene.

Kameler og hester i Kharosthi-dokumentene – Svaret på dyreavbildning?

En av forklaringene til hvorfor hester og kameler var avbildet på Sino-Kharosthi myntene, kan ligge i Kharosthi-dokumentene funnet i Shanshan. Dokumentene gir et innblikk i dagliglivet i Shanshan på 200 og 300-tallet e.v.t. De er hovedsakelig juridiske og administrative dokumenter, som rettslige vedtak og avgjørelser, salgskontrakter, lånekontrakter og skatteinnkrevingsdokumenter.⁴⁰⁵ Flere av dokumentene viser utvekslings- og transaksjonsverdier, som gir et unikt innblikk i Shanshans pengesystem og økonomi.

Et gjennomgående tema i dokumentene, er dyr. Det er eksempler på dyr brukt i kjøp av land, betaling av skatt og tilbakebetaling av lån. Flere dyr beskrives, men kameler og hester var av størst verdi.⁴⁰⁶ Den høye frekvensen av kameler nevnt i dokumentene, innenfor flere emner av spesielt salg og lån, demonstrerer dyrets betydning. Flere dokumenter viser til bruk av kamel for transportering av varer [§52, §83, §359, §382, §340, §505, §516].⁴⁰⁷ Den sørlige ruten gjennom Tarimbekkenet hadde lengre distanser mellom statene enn den nordlige ruten, av den grunn var kameler det foretrukne dyret for transport av varer, ettersom de er mer anvendelig enn hester over lange ørkenstrekninger. Hester er ikke like fremtredende som kameler blant Kharosthi-dokumentene, som kan være problematisk ettersom hester er hyppigere avbildet på myntene. Dokumentene indikerer at hester kunne leies [§213], og brukes i transportering av vin [§333].⁴⁰⁸ Blant dokumentene som demonstrerer bruk av husdyr til kjøp av land er det seks eksempler på bruk av hest [§495, §586, §648, §654, §580, §582], og fire eksempler hvor kamel blir brukt [§422, §624, §715, §571]. En differanse på to eksempler forteller ingenting, men tavlenes innhold tyder på at kameler hadde høyere verdi enn hester.

⁴⁰⁵ Wang 2004, s. 66.

⁴⁰⁶ Wang 2004, s. 66.

⁴⁰⁷ <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> - Hentet 17.11.2016.

⁴⁰⁸ <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> - Hentet 17.11.2016.

Begrepet for verdi/pris på den versjonen av sanskrit benyttet i Shanshan på 200 og 300-tallet, er ifølge Thomas Burrow, *muli*.⁴⁰⁹ Noen av dokumentene bruker begrepet *muli* til å definere verdi, fremfor å tilknytte et produkt å tilsvare en verdi av et annet produkt [§495, §580, §571, §655, §549, §579].⁴¹⁰ Dokumentene indikerer at en hest var verdt mellom 30 og 40 *muli* [§495, §580], mens en kamel hadde en verdi tilsvarende 50 *muli* [§571]. Dyrenes tilstand vektlegges i dokumentene. Kamelen i dokumentet [§571] beskrives som to år, mens andre eksempler ilegger ikke syke eller gamle dyr stor verdi. En 13 år gammel kamel blir forsøkt benyttet til å betale skatt, men en så gammel kamel kunne ikke brukes til skattebetaling [§16], på tross av at domestiserte baktriske kameler kan bli mellom 25 og 30 år. Hesten verdt 40 *muli* er beskrevet som fire år som gir grunn til å anta at kameler var verdt mer enn hester, men det forklarer ikke hvorfor det er da funnet flere mynter med avbildning av hest fremfor de med avbildning av kamel på Sino-Kharosthi myntene.

Ett dokument inneholder et skriv gitt til kongen av Shanshan, hvor det meddeles at en diplomat ble sendt vestover sammen med en hest som skulle gis som gave til kongen av Khotan [§214].⁴¹¹ Hester var verdifullt, men ettersom kameler var mer verdt ville det kanskje vært mer naturlig å gi en kamel i gave. En kongegave trenger ikke nødvendigvis å være mest mulig verdt, men kan i stedet være tilknyttet prestisjen en hest representerer. Blant kongelige var hester foretrukket som ridedyr, og en slik gave var trolig aldri tilsiktet bruk i handels- eller vareforflyttingssammenhenger. Dette kan fortelle hvorfor hester var mest utbredt på Sino-Kharosthi myntene. Kameler var sannsynligvis foretrukket som lastedyr, ettersom de fungerte bedre som transportmiddel gjennom ørken, men det gis ikke eksempler hvor kameler ble brukt av diplomater eller eliten. Hester har flere bruksområder, og hestene tilknyttet transport for sentrale politiske figurer var trolig av høy verdi og anseelse. Hestens funksjon som prestisjegjenstand, ettersom de dominerte avbildningen på myntene, kan være tilknyttet betydningen myntprodusentene i Khotan ga dyret. Cribb hevdet at inspirasjon bak dyreavbildninger på Sino-Kharosthi myntene kom fra Nord-India, men hadde ikke hester og kameler vært like viktig for varetransport som Kharosthi-dokumentene fra Niya indikerer, ville de trolig aldri dominert myntenens avbildning til fordel for kongelige avbildninger.

⁴⁰⁹ Burrow 1937, s. 111-112.

⁴¹⁰ <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> - Hentet 18.11.2016.

⁴¹¹ <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> - Hentet 17.11.2016.

7.8 Potensiell ekspansjon fra vest

I *Hou Hanshu* beskriver Fan Ye at kong Anguo av Kashgar, i tiden til keiser An (r. 106 – 125 e.v.t.), sendte sin onkel Chenpan i eksil til Kushanriket.⁴¹² Kongen av Kushanriket ble glad i Chenpan, og når Anguo døde ønsket han å hjelpe Chenpan å overta tronen i Kashgar.

Kushanske soldater eskorterte Chenpan til Kashgar for å overta tronen fra Yifu. Da folket i Kashgar så eskorten tok de det kongelige seglet fra Yifu, og overleverte det til Chenpan som markerte han som kongen av Kashgar.⁴¹³ Fan Ye hevder i *Hou Hanshu* at Yarkand løsrev seg fra Khotan på dette tidspunktet, og underkastet seg Kashgar, som førte til at Kashgars makt sidestiltes den til Khotan og Kucha.⁴¹⁴ Deretter skal en av Chenpans utsendinger ha betalt tributt til keiser Shun i år 127 e.v.t., som førte til at den kinesiske keiseren skjenket Chenpan tittelen «Grand Chief Commandant for Han».⁴¹⁵

Dette er de eneste hendelsene som dokumenteres i *Hou Hanshu* fra det «svarte hullet» i informasjon vedrørende statene i Tarimbekkenet mellom år 107 og 127 e.v.t., hvor ingen Sino-Kharosthi mynter ble produsert. Ifølge John Hill, skal Chenpan ha blitt sendt i eksil en gang mellom år 114 og 116.⁴¹⁶ Den ukjente kongen av Kushanriket som plasserte Chenpan på tronen i Kashgar, blir av Hill antatt for å være Kanishka, som indikerer at Hill er uenig i Harry Falks teori om at Kanishka ble innsatt i år 127 e.v.t. I *Hou Hanshu* beskrives det at Chenpan, i år 130, sendte sønnen til Luoyang som tjenestemann for keiseren, som sammen med sendemenn fra Ferghana og Yarkand, medbrakte tributt.⁴¹⁷ Denne erklæringen av underkastelse, gjennom å tilby sønnen som gissel og å betale tributt, er svært interessant. Hvorfor skal en konge innsatt av kongen av Kushanriket, få år etter innsettelsen, betale tributt til Han-dynastiet? Beskrivelsen i *Hou Hanshu* er merkelig, og temaet behandles ikke i forskningslitteratur, på tross av at Kashgar fremstår å være underlagt innflytelse fra både Kushanriket og Han-riket samtidig.

Cribb påpeker at det, etterfulgt av kinesiske tilbaketrekning i år 107, var Kushanriket som fylte maktvakuemet som oppstod i regionen ved Xiongnu og Han-rikets fravær. Manglende produksjon av Sino-Kharosthi mynter mellom 107-127, skal dermed ha vært et produkt av kushansk annektering av Khotan.⁴¹⁸ Cribb foreslår at Chenpan aldri ble sendt i eksil av kong

⁴¹² Fan Ye 88 (43).

⁴¹³ Fan Ye 88 (43).

⁴¹⁴ Fan Ye 88 (43).

⁴¹⁵ Fan Ye 88 (43).

⁴¹⁶ Hill 2015, s. 427.

⁴¹⁷ Fan Ye 88 (43).

⁴¹⁸ Cribb 1985, s. 140.

Anguo, men at han var en viktig politisk figur, sendt til kongen av Kushanriket som gissel på bakgrunn av Kashgars klientstatus ovenfor Kushanriket.⁴¹⁹ I Hills oversettelse av navnet Chenpan påstår han at det ofte er ansett som et personlig navn, men at *chen* like gjerne kan inneha betydningene «Minister of State», «Minister» eller «Subject».⁴²⁰ Begrep som kan sammenfalle med Cribbs antakelser omkring Chenpans egentlige rolle. Cribb benytter også arkeologiske kilder til å påvise at Kushanriket erobret Khotan. Han mener antallet mynter fra Kushanriket funnet i Khotan og omegn var større enn antallet mynter produsert av flere av kongene av Khotan, som tyder på Kushanriket erobret området. Cribbs antakelser er svært spekulative. Det ikke er funnet mer enn 28 mynter i Khotan og omegn som har relasjon til Baktria og Kushanriket. Det totale antallet Sino-Kharosthi mynter blir heller ikke tatt høyde for, ettersom Cribb ikke tok med alle eksisterende kolleksjoner i sin analyse.

Bruk av myntfunn som grunnlag for utregning av erobringssannsynlighet, har blitt utført av Savita Sharma i områdene omkring Ganges. På Gangessletten er det funnet 28 forskjellige løsfunn og opphoppningsfunn av drakmer og tetradrakmer fra forskjellige konger av Kushanriket.⁴²¹ Antall mynter varierer fra én til flere hundre fra samme funn, men det totale antall mynter funnet i området omkring Gangessletten, teller flere tusen. Sharma påpeker at forskere har sett på myntfunnene fra Gangessletten som bevis for at Kushanriket ekspanderte østover og erobret Uttar Pradesh, Bihar, Orissa og Vest-Bengal.⁴²² Selv påstår Sharma at antallet mynter fra Gangessletten er altfor få, sammenlignet med mynter funnet i Kushanrikets kjerneområdet, til at erobring kan ha forekommet. I rikets kjerneområder er det flere funn på over 1000 eksemplarer, hvor mange er mynter av gull. Omkring Ganges teller bare de største myntfunnene flere hundre eksemplarer, hvor det finnes bare sporadisk mynter av gull.⁴²³

Sharma benytter myntfunn og type mynter funnet, som argument til at Kushanriket ikke kan ha erobret Ganges. Hun foreslår at myntene er et produkt av en handelsforbindelse mellom Kushanriket og Øst-India.⁴²⁴ Tatt Sharmas analyse i betraktning, fremstår de 28 kushanmyntene funnet i og omkring Khotan som altfor få til å påvise noen form for erobring, men det utelukker det ikke nødvendigvis heller. Lokale styresmakter kan ha hatt såpass kontroll over handelen i et område at de dikterte hvilke mynter som sirkulerte. Slik kan mynter ha blitt

⁴¹⁹ Cribb 1985, s. 140.

⁴²⁰ Hill 2015, s. 426.

⁴²¹ Sharma 2012, s. 73.

⁴²² Sharma 2012, s. 71.

⁴²³ Sharma 2012, s. 71.

⁴²⁴ Sharma 2012, s. 71-72.

omgjort til den lokalproduserte valutaen. Ettersom antallet *wuzhu*-mynter er mye høyere enn antallet Sino-Kharosthi mynter i Khotan, er sannsynligheten svært liten for at det var tilfellet her. De fleste Sino-Kharosthi myntene er også funnet sammen med *wuzhu*, drakmer og tetradrakmer, som indikerer at de sannsynligvis sirkulerte sammen. Cribbs hovedargumenter for en kushansk erobring og annektering av Khotan, er ikke overbevisende. Problemstillingen han legger frem angående hva som skjedde i perioden mellom 107-127 e.v.t., er derimot interessant. Kushanriket kan ha erobret eller annektert Khotan og det vestlige Tarimbekkenet på dette tidspunktet, men kildemateriale som belyser teorien, er per dags dato minimal.

Myntene som forklaring for Kushanrikets innflytelse på Tarimbekkenet

Sino-Kharosthi myntenes kopi av vektstandardene til myntene benyttet av Kushanriket forteller at bystaten hadde god kjennskap til rikets mynter. Drakmene og tetradrakmene fra Kushanriket hadde størst påvirkning på myntene produsert av kongene av Khotan, men som Wang påpeker, var det *wuzhu*-myntene som sirkulerte i Khotan før produksjonen av Sino-Kharosthi myntene. Av den grunn virker det mer naturlig for kongene av Khotan å produsere en mynt lik *wuzhu*, på samme måte som Kucha med produksjonen av Quici-mynter. Sannsynligvis er det flere faktorer som har spilt inn i hvorfor myntene fra Kushanriket hadde størst påvirkningskraft på Khotans myntproduksjon. Ettersom *wuzhu* var mest tilgjengelig, og sannsynligvis best kjent, virker det åpenbart at Sino-Kharosthi myntene bevisst ble produsert for å ikke være lik de kinesiske *wuzhu*-myntene, samtidig som intensjonen var at handelsmenn lett kunne regne ut verdiene av myntene fra Khotan.

Myntene kan ha vært et produkt av en selvstendighetsproklamasjon av Khotans konger, som på samme tid ønsket å opprettholde handelsforbindelser med Han-dynastiet. De litterære kildene forteller ingenting om dette forholdet, og ingen funn av Sino-Kharosthi mynter er blitt gjort i det «egentlige» Kina (eller Kushanriket). Mangel på myntfunn trenger ikke nødvendigvis å bety at disse myntene ikke sirkulerte i Han-riket. Det er ikke funnet mynter fra Romerriket innenfor Kushanrikets kjerneområder, på tross av at det er en klar inspirasjon fra Romerriket på kongene av Kushanrikets mynter.⁴²⁵ Det eksisterte handelsforbindelser mellom Romerriket og Kushanrikets områder i Nord-India, uten at de romerske myntene ble brukt i den lokale myntsirkulasjonen.⁴²⁶ Lokale myndigheter kan ha kontrollert handelen, og dermed

⁴²⁵ Se [Fig.6] og [Fig.7], hvor mynten med en avbildet Kujula Kadphises viser til tydelig inspirasjon fra keiser Augustus.

⁴²⁶ Meyer 2007, s. 59-69.

kontrollert hvilke mynter som skulle sirkuleres. Av den grunn kan Sino-Kharosthi mynter ha endt opp i Han-Kina, men blitt smeltet og deretter blitt omgjort til kinesiske *wuzhu*. Ifølge Cribb kom inspirasjonen bak dyreillustrasjonene på Sino-Kharosthi myntene fra Nord-India. Behovet for et stabilt pengesystem vokste etterfulgt av *wuzhu*-systemets kollaps på begynnelsen av det første hundreåret etter vår tidsregning, og kongene av Khotan kan ha sett til andre områder etter inspirasjon, som bevisst skilte seg fra kinesisk mynttradisjon. Det vestlige Tarimbekkenets tette forbindelse til Nord-India kan ha resultert i mynttradisjonsinspirasjon for Khotans lokalproduksjon, likevel har avbildningene av hester og kameler trolig vært knyttet til dyrenes enorme betydning for handel og varetransport i området. Generelt forteller inskripsjonene, vekten og tituleringene, at Khotan og det vestlige Tarimbekkenet var utsatt for sterk innflytelse fra Kushanriket og territoriene riket hadde erobret og inkorporert i sin egen kultur i løpet av de første hundreårene etter vår tidsregning. Det er uvisst om innflytelsen er et produkt av både erobring og utveksling, eller bare knyttet til utvekslingsforhold og handels- og kommunikasjonsnettverk i det østlige Sentral-Asia. Materialet som indikerer en erobring av det vestlige Tarimbekkenet gjort av Kushanriket, er få og uklare, men materialet som indikerer innflytelse og tette forbindelser, er mange.

7.9 Konklusjon

Det østlige Sentral-Asia i tiden til det sene Han-dynastiet fremstår som preget av primært to forhold; intern konflikt og fremvekst av mini-imperier blant statene i Tarimbekkenet, og videreføring av etablerte utvekslingsmønstre og bevaring av handelsnettverket på tross av byråkratisk og militært kinesisk fravær. Indre konsolidering og intern svekkelse hindret det sene Han-riket fra å gjenopprette kontroll over de vestlige territoriene. Dette åpnet for lokale herskere, som kong Xian, å utøve sitt eget hegemoni i området. Xians regionale hegemoni var relativt kortvarig, men det hindret ikke etableringen av større politiske konstellasjoner hvor de mektigste statene erobret og inkorporerte mindre nærliggende nabostater. Området virker å ha vært i kontinuerlig krigføring i perioden fra år 9 til 73 e.v.t., mens det etter denne perioden ble utført to relativt vellykkede kinesiske kampanjer for å gjenerobre de vestlige territoriene ved Ban Chao mellom år 73 til 107 e.v.t., og Ban Yong mellom år 123 og 127 e.v.t.

Gjenopprettelsene av protektoratet i tiden til det sene Han-dynastiet var fluktuerende og kortvarig, og resulterte ikke i det samme omfanget av kinesisk hegemoni i Tarimbekkenet som det hadde gjort i tiden til det tidlige Han-dynastiet.

Med den økte militariseringen blant statene i Tarimbekkenet og det økte antallet konflikter, ville det være naturlig å anta at det fikk negative konsekvenser for utvekslingsaktivitet og

handelsforbindelser, men det ser ikke ut til å ha vært tilfellet. Produksjon av Sino-Kharosthi mynter, sannsynligvis som følger av *wuzhu*-systemets kollaps, indikerer at behovet for et troverdig og fungerende pengesystem fremdeles eksisterte. Produksjon av mynter indikerer at det ikke oppstod en nedgang i handelsaktivitet i det østlige Sentral-Asia, i hvert fall ikke i Khotan. Quici-myntene fra Kucha indikerer det samme, at behovet for et fungerende pengesystem eksisterte, som resulterte i at lokal myntproduksjon erstattet «tapet» av *wuzhu*-mynter som ifølge Wang mistet all kredibilitet etterfulgt av det tidlige Han-dynastiets kollaps.⁴²⁷ Produksjonen av Sino-Kharosthi myntene, basert på likhetene med Kushanrikets mynttradisjon, indikerer at det eksisterte handel og kommunikasjon mellom Kushanrikets territorier og det vestlige Trimbekkenet. Myntfunn, titulering, inskripsjoner, avbildning og skriftspråk tyder på at det foregikk en sterk innflytelse på Tarimbekkenet fra vest.

Forskere som Pulleyblank, Brough og Cribb gikk utover påvirkningsteoriene knyttet til utvekslingsforbindelser gjennom kommunikasjon, handel, migrasjon⁴²⁸ og spredning av buddhisme,⁴²⁹ og argumenterte for at Kushanriket erobret og annekterte det vestlige Tarimbekkenet.^{430/431} Pulleyblank påpekte at det bare er funnet mynter fra Kushanriket i Khotan produsert av Kanishka I og hans etterfølger, Huvishka (ca. 140-180 e.v.t.).⁴³² Det innebærer at en erobring av disse kongenes forgjengere eller etterkommere virker usannsynlig, ettersom de trolig ville introdusert sin egen mynttradisjon i Tarimbekkenet som de gjorde i andre erobrede områder. Pulleyblank antok at Khotan var annektert av Kushanriket i regjeringstiden til Kanishka og Huvishka, og at en kushansk invasjon aldri kunne skjedd før år 175 e.v.t., men at det måtte ha skjedd mellom år 175 og 202, basert på manglende beskrivelse i de kinesiske kildene fra denne perioden.⁴³³

Teoriene til Brough og Pulleyblank er fra 1960-tallet, mens Cribb sin teori er fra 1980-tallet. De pre-daterer Rabatak-inskripsjonen, som tilknyttet regjeringstiden til Kanishka til år 127 til 150, og som i dag er den sikreste dateringen av de første kongene av Kushanriket. Pulleyblank påpekte at en kushansk invasjon av det vestlige Tarimbekkenet aldri kunne skjedd før år 175, og ettersom Kanishkas regjeringstid var over i 150, viser det at erobringsteorien ikke stemmer i henhold til det nye kildematerialet. Erobringsteorien er interessant, men materialet forskerne

⁴²⁷ Wang 2004, s. 37.

⁴²⁸ Se Hansen 2012, s. 26.

⁴²⁹ Se Liu 2010, s. 58.

⁴³⁰ Se Pulleyblank 1968, s. 247-258.

⁴³¹ Se Brough 1965, s. 582-612.

⁴³² Pulleyblank 1968, s. 255.

⁴³³ Pulleyblank 1968, s. 256-258.

benyttet seg av til å påvise teorien holder ikke samme kredibilitet som den gjorde da den ble publisert. Rabatak-inskripsjonen tyder ikke på at det vestlige Tarimbekkenet var en del av Kushanriket før, eller i, regjeringstiden til Kanishka. Av den grunn har forskningsfronten gått bort fra erobringsteorien. Det betyr ikke at Brough, Pulleyblank og Cribb nødvendigvis tok feil, men det er ikke oppdaget mer materiale som støtter opp om teoriene deres. Andre elementer gjør erobringsteorien usannsynlig, blant annet manglende funn av Kushanrikets mynter i Tarimbekkenet på samme måte som *wuzhu*, og at både konger av Khotan og Shanshan titulerte seg som «kongenes konge». Kanishka gikk bort fra Kharosthi som innskripsjonsspråk på sine mynter til fordel for baktrisk, mens kong Fangqian av Khotan ikke fulgte i samme fotspor. Om Khotans myntproduksjon var underlagt Kushanriket ville det vært naturlig om Sino-Kharosthi myntene også gikk over til baktrisk innskripsjonsspråk. Det virker, per dags dato, mer naturlig at innflytelsen på Tarimbekkenet fra vest var et resultat av utveksling, blant annet i form av handel, enn at utvekslingen var kombinert med erobring.

Produksjon av Sino-Kharosthi myntene demonstrerer to ting; selvstendighetsproklamasjon for kongene av Khotan, og behovet for en troverdig pengeenhet. Myntene ble produsert for å brukes, og kollapsen av *wuzhu*-systemet tidlig i det første århundre etter vår tidsregning førte sannsynligvis til lokal myntproduksjon. I tidlig jernalder var samfunnsutvikling tett knyttet til kulturenes geografiske plassering, og kontroll over viktige inn- og utfartsårer av Tarimbekkenet. I tiden til det sene Han-dynastiet tyder myntproduksjon i de strategisk plasserte bystatene med tilgang til viktige mineraler og metaller, at de sannsynligvis ikke lengre bare var viktige mellommenn, men også viktige handelssentrum.

Langdistansehandelen, som ble introdusert som følger av den kinesiske ekspansjonen, hadde endret utvekslingsforholdene i regionen, og bystatene i Tarimbekkenet ser ut til å ha tilpasset seg det dynamiske handelsnettverket i det østlige Sentral-Asia. Myntproduksjon, viktig geografisk plassering, tilgang til ettertraktete råvarer og store befolkninger tyder på at Khotan og Kucha hadde de nødvendige forutsetningene til å blomstre, og at premisene som ble lagt i tidlig jernalder knyttet til den geografiske plasseringen til bystatene med tilgang til og kontroll over inn- og utfartsårer hadde ført til et driv for opparbeidelse av profitt. En etablert markedsøkonomi og introduksjon av mynter som følger av kinesisk hegemoni i regionen, førte til tilpasningsdyktige og profittsøkende stratifiserte samfunn. Ved å tilpasse den produserte myntenheten til de store imperiene i øst og vest, etablerte Khotan en pengeenhet med en enorm benyttelsesradius, og stor allsidighet. En myntenhet som forente ulike tradisjoner, og samtidig forente handelsnettverk.

Kapittel 8: Konklusjon – Utvikling av samfunn i det østlige Sentral-Asia og fremveksten av Silkeveien

Europeiske oppdagelsesreisende beskrev Taklamakanørkenen på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet som verdens mest ugjestmilde ørken,⁴³⁴ og beskrivelsen var ikke nødvendigvis uberettiget. Likevel har denne oppgaven vist at det østlige Sentral-Asia er et motsetningenes sted, hvor verdens høyeste fjellkjeder og verdens mest ugjestmilde ørken slår følge med oasebosetninger bestående av opp mot 80.000 innbyggere, råvarerressurser som gull, jern og jade, legendariske hester, og raffinerte tekstilkulturer. Tarimbekkenet er senteret i det østlige Sentral-Asia, og det var i Tarimbekkenet de to mest betydningsfulle Silkerutene befant seg i tiden til Han-dynastiet. Den geografiske beliggenheten til oasebosetningene var knyttet til områdets topografi, hvor elvene og irrigasjon satt restriksjoner på bosetningenes eksistens. I tidlig jernalder var geografisk tilknytning til Tarimbekkenets inn- og utfartsårer avgjørende for enkelte kulturers kontroll på utveksling, men Djoumboulak Koum demonstrerer at selv bystater plassert midt i ørkenen kunne ta del i regionale og interregionale utvekslingsforhold. Silkerutene eksisterte ikke bare for jordbruksimperiene i øst og vest, men i like stor grad for bosetningene i det østlige Sentral-Asia, selv de som lå midt i ørkenen. For å gjøre konklusjonen systematisk, vil jeg gå tilbake til oppgavens hoved- og delproblemstillinger, og først forsøke å svare på delproblemstillingene;

- «Hvilke drivkrefter lå bak utviklingen av komplekse samfunnsstrukturer i Tarimbekkenet?»
- «Eksisterte det en sammenheng mellom utviklingen av komplekse samfunn i Tarimbekkenet og utvekslingsaktivitet i det østlige Sentral-Asia?»
- «Hvilken påvirkning hadde de omliggende imperiene Han-riket og Kushanriket på samfunnsutvikling og utvekslingsforhold i det østlige Sentral-Asia?»

Deretter hovedproblemstillingen;

- «Hvilken rolle spilte samfunnene i Tarimbekkenet for fremveksten og opprettholdelsen av Silkeveien?»

I besvarelsen av de to første delproblemstillingene stod samfunn i det østlige Sentral-Asia i bronsealderen og jernalderen i sentrum. Modellene til Sanders og Webster, og Mogens

⁴³⁴ Se Hopkirk 1984, s. 8.

Hansen ble benyttet som analytiske verktøy til å definere samfunnene, som indikerte at kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant viste tydelige tegn på økt stratifisering i tidlig jernalder sammenlignet med kulturene fra bronsealderen. Bronsealderkulturene i det østlige Sentral-Asia skiller seg fra bronsealderkulturer i middelhavsregionen ved at både kobber og tinn eksisterte lokalt i Xinjiang, som dermed ikke medførte et behov for interregional handelsaktivitet med omkringliggende stater og sivilisasjoner i Sentral- og Øst-Asia. Tendensen opphørte derimot i tidlig jernalder, hvor kulturene viste tegn på interregional utveksling i form av blant annet gjenstandsspekteret fra gravfunn, som tydet på innpass av kinesiske varer, hvor nomadene langs steppesonen hadde fungert som mellommenn. Nomadene fremstår å ha vært hoveddrivkraften bak utvekslingsnettverket i det østlige Sentral-Asia i tidlig jernalder. Behovet for luksusvarer blant Xinjiang-kulturene økte sannsynligvis i takt med fremveksten av høvdinger og stormenn, som gjennom redistribuering av samfunnets ressurser til sine tilhengere etablerte en form for sosial elite.

Høvdingers maktgrunnlag lå i samfunnets ressurs- og varetilgjengelighet. Problemet med dette var at kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant ikke var i besittelse av ressurser som var ettertraktet av stater og sivilisasjoner omkringliggende det østlige Sentral-Asia. Kulturene var rike på metaller og høylandsprodukter, men kinesiske bosetninger var selv rik på metaller, og nomadene i dagens Mongolia fungerte som leverandører av høylandsprodukter som skinn, ull og hester. Den interregionale utvekslingsaktiviteten i tidlig jernalder var av den grunn avhengig av det regionale handelsnettverket innad i Xinjiang. Jade var kanskje det mest ettertraktede produktet for kinesiske bosetninger, og denne ressursen var forbeholdt det sørvestlige Tarimbekkenet. Via regional utveksling ervervet kulturene langs den nordlige utkanten av Taklamakanørkenen seg jade fra det sørvestlige Tarimbekkenet, og gjennom byttehandel kom jaden i hendene på hesteridende nomader langs steppesonen, som byttet jaden videre til kinesiske elvedalsbosetninger. Nomadene og de nordlige kulturene i Tarimbekkenet var de sentrale mellommennene i utvekslingsnettverket. Handelsmonopolet opparbeidet av kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant tillot økt stratifisering og fremveksten av høvdinger. Ingen av Xinjiang-kulturene, uansett periode, var selvforsynt. Enkelte kulturer hadde behov for strategiske metaller, mens andre hadde behov for korn og luksusvarer. De var avhengig av utveksling, og utvekslingen var faktoren som ledet til fremveksten av komplekse samfunnsstrukturer, arbeidsspesialisering og økt stratifisering. Omkring år 200-100 f.v.t. fremstår nærhet til høylandet, og dermed geografisk plassering, mindre viktig for samfunnsutvikling og økt stratifisering. Djoumboulak Koum er et unikt funn

i den sammenheng, og fremstår nærmest som et «missing link» mellom kulturene langs Taklamakanørkenens nordlige utkant, og statene og kongerikene i de vestlige territoriene som beskrevet i de kinesiske kildene. Djoumboulak Koum inneholdt alle de essensielle idealtypene knyttet til bystatsbetegnelsen. Byen hadde et innmuret urbanisert sentrum, som sannsynligvis fungerte som økonomisk, politisk og administrativt sentrum for bystaten, et oppland med en omkrets på omtrent 40 km², en stor befolkning og tydelig definert arbeidsspesialisering knyttet til tekstilindustri, husdyrhold, jordbruk, irrigasjons- og festningsutbygging. Byens manglende grad av selvforsyning indikeres av en tydelig regional import av metaller og mineraler, og flere utenlandske luksusvarer som produkt av interregional utveksling.

Djoumboulak Koum demonstrerer at det eksisterte fullt utviklede bystater før den kinesiske ekspansjonen mot vest, og at kinesisk hegemoni i det østlige Sentral-Asia ikke var en forutsetning for utviklingen av samfunnene i Xinjiang. Varemangel og importbehov var avgjørende for fremveksten av samfunnsformen som eksisterte i Djoumboulak Koum. Byen var avhengig av metaller via regional utveksling, og luksusvarer, som tydeliggjorde klasseforskjellene, via interregional utveksling. Det var handel og utveksling som førte til at egalitære oasebosetninger i bronsealderen utviklet seg til stratifiserte samfunn, og deretter fullt utviklede bystater. Fremveksten av komplekse samfunnsstrukturer i Tarimbekkenet førte til økt utvekslingsaktivitet i det østlige Sentral-Asia, ettersom økt samfunnskompleksitet førte til ytterligere handelspromotering blant statene tilknyttet høylandet, hvor behovet for jade og tekstiler fra hele Tarimbekkenet økte som følger av drivet for opparbeidelse av profitt.

Når det gjelder den tredje delproblemstillingen, hvilken påvirkning Han-riket og Kushanriket hadde på samfunnsutvikling og utveksling i det østlige Sentral-Asia, virker imperiepåvirkningen primært å ha vært økonomisk og kulturell. Den kinesiske ekspansjonen inn i Tarimbekkenet førte til kinesisk hegemoni i regionen som varte omtrent 100 år. På dette tidspunktet eksisterte det komplekse og stratifiserte bystater i de vestlige territoriene, men likevel opplevde statene og kongerikene en enorm utvikling fra det tidlige til det sene Handynastiet. Denne utviklingen hang sammen med den politiske stabiliteten kinesisk kontroll førte med seg, i form av etableringen av soldatgarnisoner og stasjonert byråkrati. Kinesisk kontroll hindret fremveksten av mini-imperier, og forstyrrelse av maktbalansen i regionen.

Den økonomiske konsekvensen av det kinesiske hegemoniet var enorm. Spredning av *wuzhu*-mynter og etablering av et voldsmonopol førte til fremveksten av langdistansehandel, hvor uavhengige handelsmenn kunne operere langs Silkerutene i Tarimbekkenet relativt trygt, og

med en standardisert pengeform som kunne benyttes over store geografiske områder. De kinesiske myntene inspirerte til egenproduserte mynter i Kucha, som demonstrer troverdigheten kinesisk mynt hadde opparbeidet seg på relativt kort tid. Selv etter det kinesiske hegemoniet opphørte fortsatte myntproduksjon og myntbenyttelse, som indikerer at handelsaktiviteten ikke ble nevneverdig påvirket av økt intern stridighet på grunn av kinesisk fravær. Opphør av kinesisk hegemoni førte til fremveksten av mini-imperier i Tarimbekkenet, men handelsintensiteten ble ikke skadelidende. Kongerikene etablerte midlertidige regionale imperier, men handelsaktiviteten var sannsynligvis en uunnværlig inntektskilde i form av skattlegging. Av den grunn må bevaring og tilrettelegging for handel ha vært essensielt. Han-riket la fundamentet for blomstringen av utveksling i det østlige Sentral-Asia, men det var statene og kongerikene som befant seg der som opprettholdt den.

Kushanrikets påvirkning og innflytelse på det østlige Sentral-Asia var i all hovedsak kulturell, og det vestlige Tarimbekkenet ser ut til å ha vært, kulturelt og økonomisk, tett knyttet til Gandhara og Nord-India. Kildematerialet som viser til kinesisk militærkontroll og hegemoni i Tarimbekkenet er bredt og tydelig, mens materialet som kan benyttes til å diskutere Kushanrikets militærkontroll og hegemoni i deler av Tarimbekkenet, er lite tydelig. Materialet er likevel svært interessant, selv om Kharosthi-dokumentene og Sino-Kharosthi myntene ikke nødvendigvis indikerer erobring eller et hegemoni i Tarimbekkenet, så utelukker det ikke det nødvendigvis heller. Ettersom de kinesiske kildene ikke påpeker at Kushanriket hadde et etablert fotfeste i Tarimbekkenet, fremstår kushansk erobring av området usannsynlig. Temaet er derimot svært interessant, og fortjener mer forskning før fastsatte konklusjoner kan gis.

Kushanrikets forbindelse med det sørvestlige Tarimbekkenet og Khotan er tydelig. Spredningen av skriftspråket Kharosthi og buddhismen har sannsynligvis ikke vært knyttet til Kushanrikets innflytelse direkte, men myntinspirasjonen til produksjonen av Sino-Kharosthi myntene ser ut til å ha vært det. Myntene er i større grad inspirert av Kushanrikets mynter enn kinesiske *wuzhu*, så det er naturlig å anta at Khotan og det vestlige Tarimbekkenet hadde tettere forbindelse med regionene i Sentral-Asia underlagt Kushanriket, enn de hadde med Han-riket. Distansemomentet spiller i det henseende en betydelig rolle. Tarimbekkenets infrastruktur satt ikke restriksjoner på forbindelsen mellom Nord-India og Khotan, i tillegg til at det ikke tok mer enn et par måneder å reise via Ladakh i Nord-India gjennom Karakoram-

passet til Khotan.⁴³⁵ Verdens høyeste fjellpass satt ikke restriksjoner på forbindelsene, dermed er det naturlig at områdene nærmest hverandre ville ha tette kulturelle bånd.

Besvarelse av oppgavens hovedproblemstilling gikk ut på å finne ut hvilken rolle samfunnene i Tarimbekkenet har hatt for fremveksten og opprettholdelsen av Silkeveien. Samfunnene utviklet seg fra relativt udifferensierte samfunn i bronsealderen, til stratifiserte samfunn i tidlig jernalder, hvor interregional utveksling var avgjørende for økt samfunnskompleksiteten. Tilbaketrekningen av kinesisk byråkrati og militærvesen i løpet av regjeringstiden til Wang Mang førte til fremveksten av mini-imperier, og en utbredt dominans av de større statene i Tarimbekkenet i tiden til det sene Han-dynastiet. Utveksling lå til enhver tid som en slags premiss for samfunnsutvikling, og var forutsetningen for fremveksten av de første stratifiserte samfunnene i det østlige Sentral-Asia i tidlig jernalder. For å gi et tilfredsstillende svar på hovedproblemstillingen vil det være nødvendig å definere og tidfeste Silkeveien, for å kunne avgjøre hvilken påvirkning samfunnene i Tarimbekkenet hadde på den.

Fremveksten av Silkeveien blir i forskningslitteratur ofte knyttet til regjeringstiden til keiser Wudi, og hans skifte fra *ho-ch'in*-politikken til konflikt med Xiongnu, og den etterfølgende «åpningen mot vest». Selv om det hadde eksistert utveksling mellom både kinesiske elvedalsbosetninger og kulturene i Tarimbekkenet lenge før keiser Wudis regjeringstid, blir ikke den perioden forbundet med fremveksten av Silkeveien. Hvorfor blir fremveksten av Silkeveien forbundet med kinesisk søken mot vest, om vareforflyttelse og utveksling hadde eksistert før keiser Wudis regjeringstid? Dette er sannsynligvis knyttet til den økte intensiteten og institusjonaliseringen vareforflyttelse fikk da det kinesiske byråkratiet i større grad involverte seg i handelen vestover, hvor økonomiske insentiver i form av mynter og voldsmonopol skulle promotere handelsvirksomhet. Handel og utveksling nådde nye høyder i denne perioden, og er fenomenet forskere ofte assosierer med fremveksten av Silkeveien, men det er ikke nødvendigvis riktig av den grunn.

I denne oppgaven har det blitt demonstrert at hoveddrivkraften bak utveksling i tiden før Han-dynastiet oppstod med fremveksten av hesteridende nomader. Gjennom en form for interregional byttehandel tok steppenomadene utveksling på tvers av Eurasia til nye høyder, en form for utveksling som var direkte årsak til utvikling av komplekse og stratifiserte samfunn i det østlige Sentral-Asia. Utvekslingen som foregikk i denne «tidlige» perioden formet samfunn i det østlige Sentral-Asia i like stor grad som utveksling i tiden til Han-

⁴³⁵ Harold 2009, s. 76.

dynastiet, og var årsaken til hvorfor langdistansehandelen som ble innført ved kinesisk ekspansjon mot vest var mulig. Hadde det ikke eksistert komplekse samfunn i det østlige Sentral-Asia etterfulgt av kinesisk seier over Dayuan ville aldri Silkeveien, i den forstand vi kjenner den, eksistert. De sentraliserte styresmaktene og komplekse samfunnene i Tarimbekkenet var det som muliggjorde opprettholdelsen av kontroll over handelsruter og, etter hvert, lokal myntproduksjon. Stater krever en viss grad av kompleksitet for å ha mulighet til å opprettholde voldsmonopol, kreve inn skatter, legge til rette for vare- og tjenesteforflyttelse og produsere mynter. Interregional byttehandel i regi av hesteridende nomader var årsaken bak fremveksten av komplekse samfunnsstrukturer i Tarimbekkenet, og disse komplekse samfunnsstrukturene var forutsetningen for etablering av langdistansehandel i det østlige Sentral-Asia i tiden til Han-dynastiet. Derfor er det min mening at Silkeveien eksisterte lenge før regjeringstiden til keiser Wudi og fremveksten av de mektige imperiene i øst og vest. Utvekslingsforholdene endret seg ved introduksjon av kinesisk hegemoni i det østlige Sentral-Asia, som førte til fremveksten av langdistansehandel, men forutsetningene for langdistansehandel var lagt lenge før kinesisk kontroll

Di Cosmo hevdet i artikkelen «*A Note on the Formation of the «Silk Road» as Long-Distance Exchange Network*» fra 2014, at kinesiske stater i «The Warring States Period» (475 – 221 f.v.t.) ble innlemmet i allerede eksisterende handelsnettverk i Sentral-Asia.⁴³⁶ I denne perioden var behovet for produkter fra steppene nødvendige for de kinesiske bosetningene, ettersom økt militarisering og konflikt statene imellom gjorde steppeprodukter som hester, pakkdyr, skinn, pels og bein uunnværlig for krigsinnsatsen. Steppeproduktene ble opparbeidet ved å bytte dem mot edelmetaller og silke, som nomadene enten benyttet som egne samfunnsstratifiserende elementer, eller byttet videre vest over Eurasia. Dette var sannsynligvis den første implementeringen av kinesiske bosetninger til sentralasiatiske handelsnettverk, og denne byttehandelen mellom nomadene og kinesere stoppet nok aldri, men den institusjonelle bevisstheten på utvekslingsforbindelsene forsvant, som vi har sett ved reisen til Zhang Qian og oppdagelsen av kinesiske varer i Baktria. Det var Zhang Qians reise, bevisstgjøringen på kinesiske produkter i vest, og oppblomstring i konflikten med Xiongnu som førte til en ny økning i importbehovet for steppeprodukter til Han-riket.

Etter keiser Wudi og den kinesiske administrasjonen ble bevisst på eksistensen av et marked for kinesiske varer i vest, innså byråkratiet at kinesiske varer kunne benyttes til å opparbeide

⁴³⁶ Di Cosmo 2014, s. 24-26.

steppeprodukter tiltenkt krigsinnsatsen. Det politiske skifte igangsatt av keiser Wudi førte til en ny innlemming av utvekslingsnettverk de lenge hadde vært en del av, forskjellen lå i den økte intensiteten og statlige kontrollen av import og eksport. Det er denne hendelsen som indirekte førte til kinesisk ekspansjon i det østlige Sentral-Asia og hegemoniet over statene i Tarimbekkenet, så vel som fremveksten av den «tradisjonelle» Silkeveien. Likevel ser vi at handelsnettverk og utveksling eksisterte lenge før den tradisjonelle Silkeveien, og denne perioden har behov for økt oppmerksomhet blant forskere. For å kunne si noe konkret om omfanget og detaljene vedrørende handelsnettverk i Sentral-Asia i perioden før Han-dynastiet og den «tradisjonelle» Silkeveien, må det forskes mer på blant annet bosetninger i det østlige Sentral-Asia, som til nå er mer eller mindre satt til side for utgravninger av gravplasser og menneskekropper. Det er først i nyere tid bosetninger som Djoumboulak Koum har blitt oppdaget, og som demonstrert i denne oppgaven, er disse funnene banebrytende for vår forståelse av forholdet mellom samfunnsutvikling og utveksling.

Bibliografi

Kilder:

- Ban Gu, 1979. *Hanshu. China in Central Asia – The Early Stage: 125 B.C.-A.D. 23*. Oversatt av A.F.P Hulsewé med en introduksjon av M.A.N Loewe. Leiden: E. J. Brill.
- Burrow, Thomas, 1940. *A Translation of the Kharosthi Documents from Chinese Turkestan*. London: The Royal Asiatic Society. Tilgjengelig fra: <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/niyadocts.html> [Lest 17. november 2016].
- Fan Ye, 2015. *Hou Hanshu. Through the Jade Gate - China to Rome: A Study of the Silk Routes 1st to 2nd Centuries CE Volume I og II*. Oversatt av John E. Hill.
- Fan Ye, 1906. *Hou Hanshu. Trois généraux chinois de la dynastie des Han orientaux*. Oversatt av Edouard Chavannes. Leiden: E. J. Brill.
- Sima Qian, 1993. *Shiji. Records of the Grand Historian: Han Dynasty Volume I og II*. Oversatt av Burton Watson. Hong Kong: Columbia University Press.

Litteratur:

- Beckwith, Christopher, 2009. *Empires of the Silk Road – A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present*. Princeton: Princeton University Press.
- Bielenstein, Hans, 1953. *The Restoration of the Han Dynasty, with prolegomena on the historiography of the Hou Hanshu*. Gøteborg: Elanders Boktryckeri Aktiebolag.
- Boulnois, Luce, 2004. *Silk Road – Monks, Warriors & Merchants on the Silk Road*. Oversatt av Helen Loveday. Genève: Editions Olizane.
- Bracey, Robert, 2012. *The Mint Cities of the Kushan Empire. I The City and the Coin in the Ancient and Medieval Worlds* av Fernando López Sánchez. Oxford: Archaeopress, Publishers of British Archaeological Reports.
- Brough, John, 1965. *Comments on the Third Century Shan-Shan and the History of Buddhism*. I *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London Vol. 28, Nr. 3*. London: Cambridge University Press. Tilgjengelig fra: http://www.jstor.org/stable/612100?seq=1#page_scan_tab_contents [Lest 25. oktober 2016].
- Burrow, Thomas, 1937. *Language of the Kharosthi documents from Chinese Turkestan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chen, Kwang-tzue, og Hiebert, Fredrik T., 1995. *The Late Prehistory of Xinjiang in Relation to Its Neighbors*. I *Journal of World Prehistory, Vol. 9, Nr. 2*. Springer.

Tilgjengelig fra: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02221840> [Lest 07. mars 2017].

- Christian, David, 2000. «*Silk Roads or Steppe Roads? The Silk Roads in World History*». I *Journal of World History* 11, nr. 1 (2000): 1-26. Tilgjengelig fra: https://www.learner.org/courses/worldhistory/support/reading_9_3.pdf [Lest 23. april 2017].
- Cribb, Joe, 1984-1985. *The Sino-Kharosthi Coins of Khotan: Their Attribution and Relevance to Kushan Chronology*. I *The Numismatic Chronicle (1966-), Vol. 144 (1984) og Vol. 145 (1985)*. London: Royal Numismatic Society. Tilgjengelig fra: <http://www.jstor.org/stable/pdf/42667383> og <http://www.jstor.org/stable/pdf/42667535> [Lest 15. oktober 2016].
- Debaine-Francfort, C., Debaine, F., Idriss, A., 2010. *The Taklimakan Oases: An Environmental Evolution Shown Through Geoarchaeology*. G. Schneier-Madanes, M. Courel (red.), *Water and Sustainability in Arid Regions*. Dordrecht: Springer Science+Business Media.
- Debaine-Francfort, C., Idriss, A., 2001. *Keriya, mémoires d'un fleuve: Archéologie et civilisation des oasis du Taklamakan*. Findakly.
- de Crespigny, Rafe, 2007. *A Biographical Dictionary of Later Han to the Three Kingdoms (23-220 AD)*. S. F. Teiser, M. Kern, T. Brook (red.), *Handbook of Oriental Studies. Section 4, China*. Leiden: E. J. Brill.
- Di Cosmo, Nicola, 2014. *A Note on the Formation of the «Silk Road» as Long-Distance Exchange Network*. M. Bulut (red.), *ReSilkroad*. Istanbul: Istanbul Sabahattin Zaim University (IZU) Publications.
- Di Cosmo, Nicola, 2006. *The Origins of the Great Wall*. I *The Silk Road*, 4.1 (2006).
- Di Cosmo, Nicola, 2002. *Ancient China and Its Enemies: The Rise of Nomadic Power in East Asian History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dresden, M.J., Ghirshman, R., Young, T.C. og Bivar A.D.H., u.å. *Ancient Iran – The Hellenistic and Parthian Periods* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://global.britannica.com/place/ancient-Iran/The-Hellenistic-and-Parthian-periods#ref315556> [Lest 31. oktober 2016].
- Durrant, S.W., 2011. *The Han Histories*. A. Feldherr og G. Hardy (red.), *The Oxford History of Historical Writing. Volume 1 – Beginnings to AD 600*. Oxford: Oxford University Press.

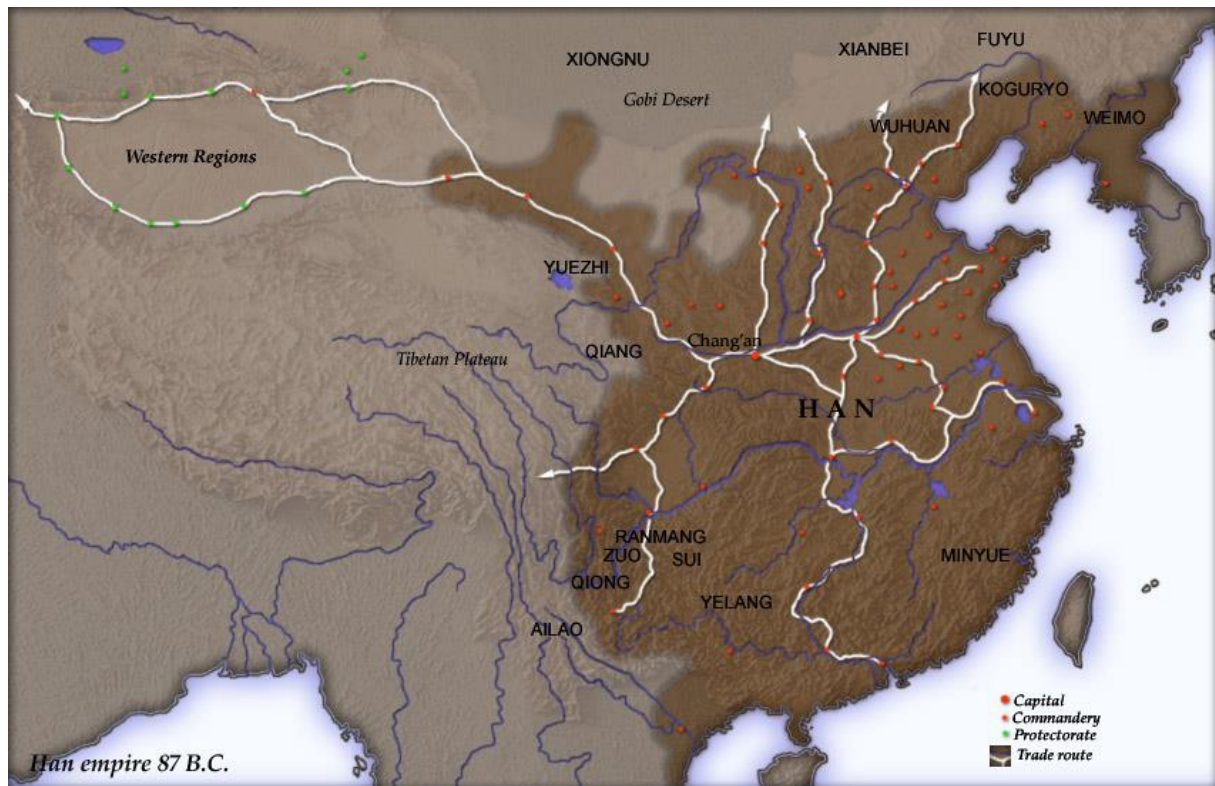
- Encyclopædia Britannicas redaktører, 1998. *Gift Exchange – Social Custom* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://global.britannica.com/topic/gift-exchange> [Lest: 01. mars 2017].
- Falk, Harry, 2001. *The yuga of Sphujiddhvaja and the era of the Kuṣâṇas*. I *Silk Road Art and Archaeology VII*. University of Michigan.
- Frachetti, Michael D. mfl., 2017. *Nomadic ecology shaped the highland geography of Asia's Silk Roads* [Internett]. Nature 543, 193-198 (2017). Tilgjengelig fra: <http://www.nature.com/nature/journal/v543/n7644/full/nature21696.html> [Lest: 17. mars 2017].
- Hansen, Mogens H., 2000. *The Concepts of City-State and City-State Culture*. M.H. Hansen (red.), *A Comparative Study of Thirty City-State Cultures*. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Hansen, Valerie, 2013. *The Silk Road: A New History*. New York: Oxford University Press.
- Harold, Franklin, 2009. *On the Raod: Over the High Passes*. Daniel C. Waugh (red.) *The Silk Road*, Vol. 7. Saratoga: The Silkroad Foundation. Tilgjengelig fra: http://www.silkroadfoundation.org/newsletter/vol7/srjournal_v7.pdf [Lest 11. april 2017].
- Hopkirk, Peter, 1984. *Foreign Devils on the Silk Road*. 2. utg. Oxford: Oxford University Press.
- Høisæter, Tomas, 2017. *Polities and Nomads: The emergence of the Silk Road exchange in the Tarim Basin region during late prehistory (2000-400 BCE)*. Upublisert artikkel. Cambridge University Press.
- Høisæter, Tomas, 2013. *Beyond the White Dragon Mounds. The polities of the Tarim Basin in the first three centuries CE, their rise and importance for trade on the Silk Road*. Masteroppgave. Universitetet i Bergen. Tilgjengelig fra: <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/6978/106844117.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Lest 31. oktober 2016].
- Ingvaldsen, Håkon, 2007. *Numismatikk: med mynter som kilder*. J.W. Iddeng (red.), *Ad Fontes: Antikkvitenskap, kildebehandling og metode*. Oslo: Unipub forlag – Oslo Academic Press.
- Jongeward, David og Cribb, Joe, 2014. *Kushan, Kushano-Sasanian and Kidarite Coins. A Catalogue of Coins From the American Numismatic Society*. New York: American Numismatic Society.

- Liu, Xinru, 2010. *The Silk Road in World History*. Oxford: Oxford University Press.
- Ma Yong og Sun Yutang, 1996. *The Western Regions under the Hsiung-nu and the Han*. J. Harmatta (red.), *History of civilizations of Central Asia, Volume II – The development of sedentary and nomadic civilizations: 700 B.C. to A.D. 250*. Paris: UNESCO Publishings.
- Mallory, J.P. og Mair, V.H., 2000. *The Tarim Mummies – Ancient China and the Mystery of the Earliest Peoples from the West*. London: Thames & Hudson Ltd.
- McLaughlin, Raoul, 2016. *The Roman Empire and the Silk Routes – The Ancient World Economy and the Empires of Parthia, Central Asia and Han China*. Storbritannia: Pen & Sword History.
- Mei, J. og Shell, C. 1998. *Copper and Bronze Metallurgy in Late Prehistoric Xinjiang*. V. H. Mair (red.), *The Bronze Age and Early Iron Age Peoples of Eastern Central Asia*. Vol. II. USA: The University of Pennsylvania Museum Publications.
- Meyer, J.C., 2007. *Coins as a Source for Roman Trading Activities in the Indian Ocean*. I *The Indian Ocean in the Ancient Period: Definite Places, Translocal Exchange* av A. Bjørkelo, E.H. Seland og J.C. Meyer. Oxford: Archaeopress.
- Meyer, J.C., 2002. *Antikkens Historie – Høvdingdømme, bystat og imperium*. Oversatt av Bjørn Alex Herrman. 6. utgave 2012. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Mitchiner, Michael, 2012. *The Northern Frontier Region of the Kushan Empire*. V. Jayaswal (red.), *Glory of the Kushans – Recent Discoveries and Interpretations*. New Delhi: Aryan Books International.
- Nienhauser, W.H., 2011. *Sima Qian and the Shiji*. A. Feldherr og G. Hardy (red.), *The Oxford History of Historical Writing. Volume 1 – Beginnings to AD 600*. Oxford: Oxford University Press.
- Noresh, Niv, 2013. *Chinese Money in Global Context. Historic Junctures Between 600 BCE and 2012*. California: Stanford Economics and Finance.
- Pulleyblank, Edwin G., 1968. «*Chinese Evidence for the Date of Kaniska*». A. L. Basham (red.), «*Papers on the Date of Kaniska*», 2002, s. 247-258. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Raschke, Manfred M., 1978. *New Studies in Roman Commerce with the East*. H. Temporini og W. Haase (red.), *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt: Volume II*. Berlin: Walter De Gruyter.
- Romgard, Jan, 2008. *Questions of Ancient Human Settlements in Xinjiang and the Early Silk Road Trade, with an Overview of the Silk Road Research Institutions and*

- Scholars in Beijing, Gansu and Xinjiang*. V. H. Mair (red.), *Sino-Platonic Papers*. Nr. 185. Tilgjengelig fra: http://sino-platonic.org/complete/spp185_silk_road.pdf [Lest 21. mars 2017].
- Rudenko, Sergei I., 1970. *Frozen Tombs of Siberia: The Pazyryk Burials of Iron Age Horsemen*. Oversatt av M. W. Thompson. Berkeley: University of California Press. fig. 55 (bronsespeil) og plate 178 (silke).
 - Sanders, W.T. og Webster, D., 1978. *Unilinealism, Multilinealism, and the Evolution of Complex Societies*. C.L. Redman, m.fl. (red.), *Social Archeology – Beyond Subsistence and Dating*. New York: Academic Press Inc.
 - Sharma, Savita, 2012. *Recent Discovery of Copper Coins Hoard of Kushan Period from Basani, Varanasi*. V. Jayaswal (red.), *Glory of the Kushans – Recent Discoveries and Interpretations*. New Delhi: Aryan Books International.
 - Sims-Williams, Nicholas, 2012. *Bactrian Historical Inscriptions of the Kushan Period*. I *The Silk Road 10*, (2012): 76-80. Tilgjengelig fra: http://www.silkroadfoundation.org/newsletter/vol10/SilkRoad_10_2012_simswilliams.pdf [Lest 28. oktober 2016].
 - Stein, M. Aurel, 1975. *Ancient Khotan – Detailed Report of Archaeological Explorations in Chinese Turkestan*. New York: Hacker Art Books.
 - Wang, Helen, 2004. *Money on the Silk Road: The Evidence from Eastern Central Asia to c. AD 800*. London: British Museum Press.
 - Yoffee, Norman, 2004. *Myths of the Archaic State – Evolution of the Earliest Cities, States, and Civilizations*. New York: Cambridge University Press.
 - Yong, Ma og Binghua, Wang, 1996. *The Culture of the Xinjiang Region*. J. Harmatta (red.) *History of civilizations of Central Asia, Volume II – The development of sedentary and nomadic civilizations: 700 B.C. to A.D. 250*. Paris: UNESCO Publishings.
 - Yü, Yingshi, 1967. *Trade and Expansion in Han China – A Study in the Structure of Sino-Barbarian Economic Relations*. Los Angeles: University of California Press.

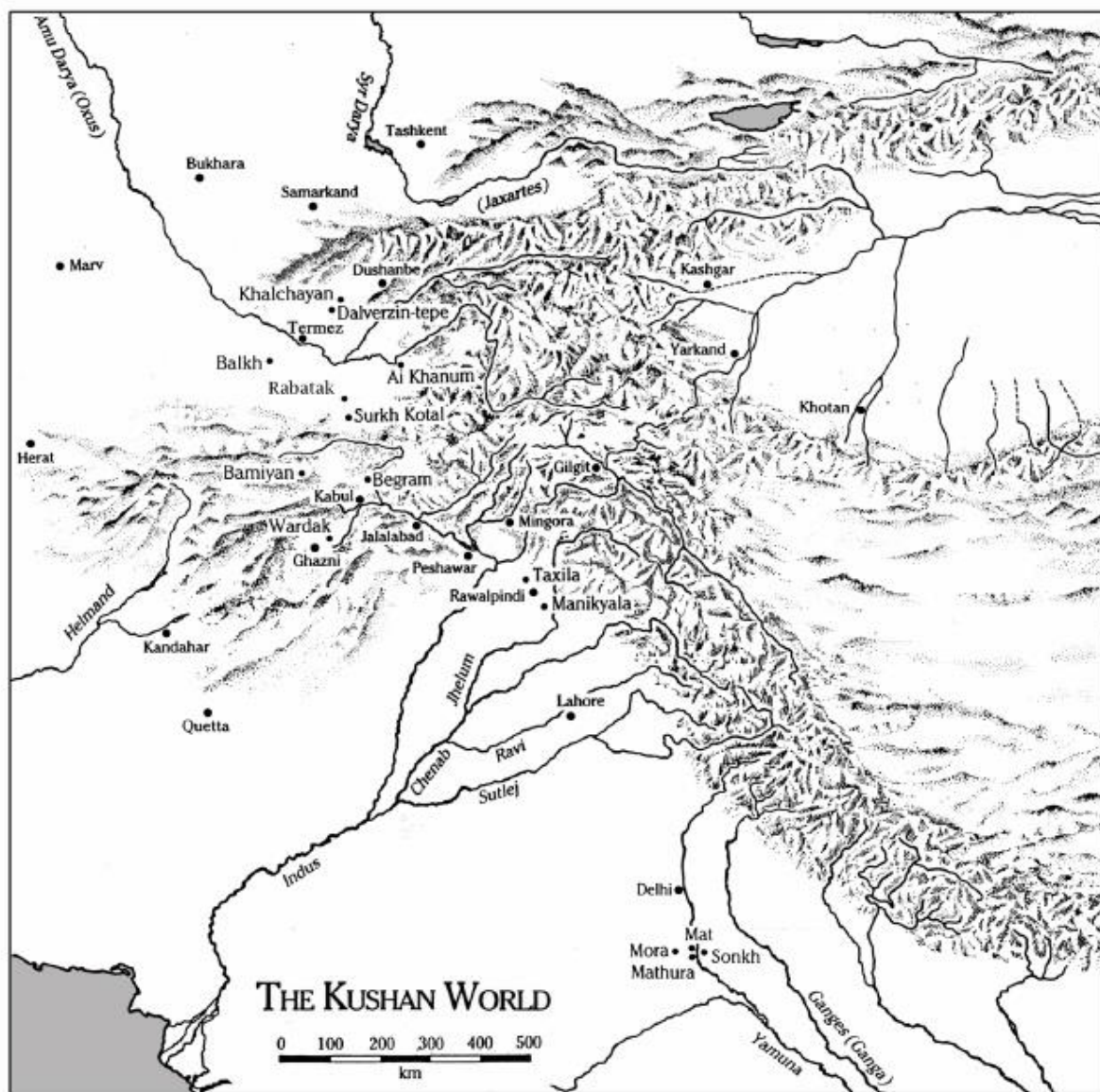
Vedlegg

Kart:

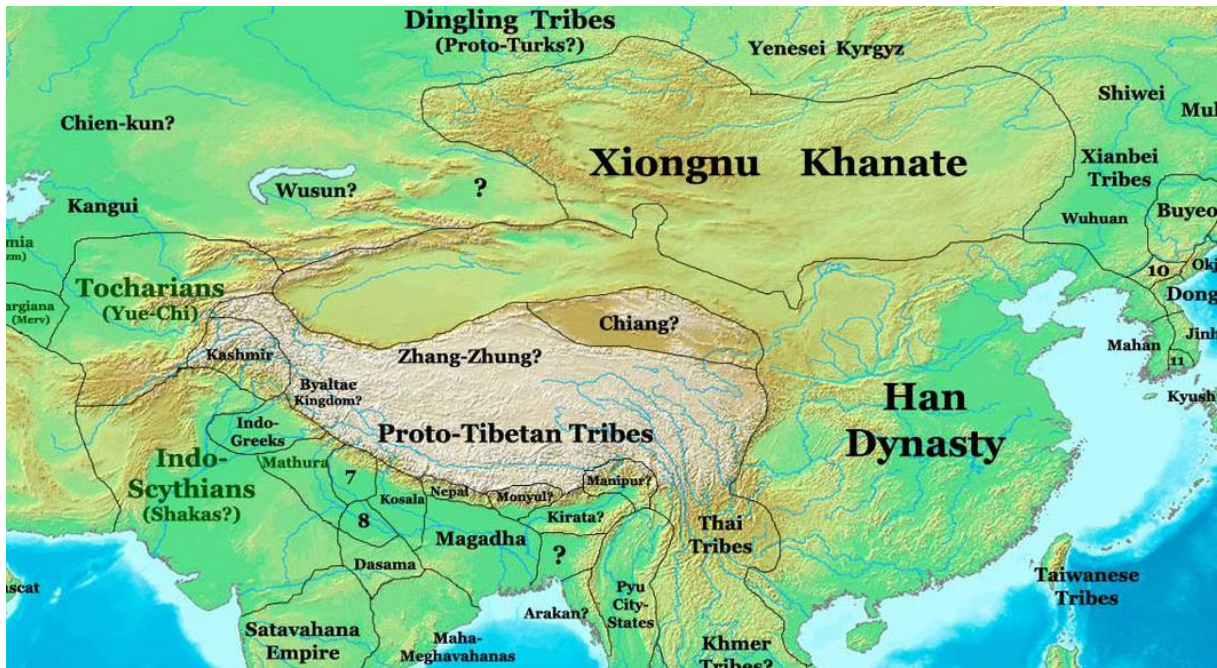
[Kart.1]⁴³⁷

⁴³⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Protectorate_of_the_Western_Regions - Hentet 11.11.2016. Den mørke fargen viser «det egentlige Kina», mens «de vestlige territoriene» viser til det kinesiske protektoratet i tiden til det tidlige Han-dynastiet.

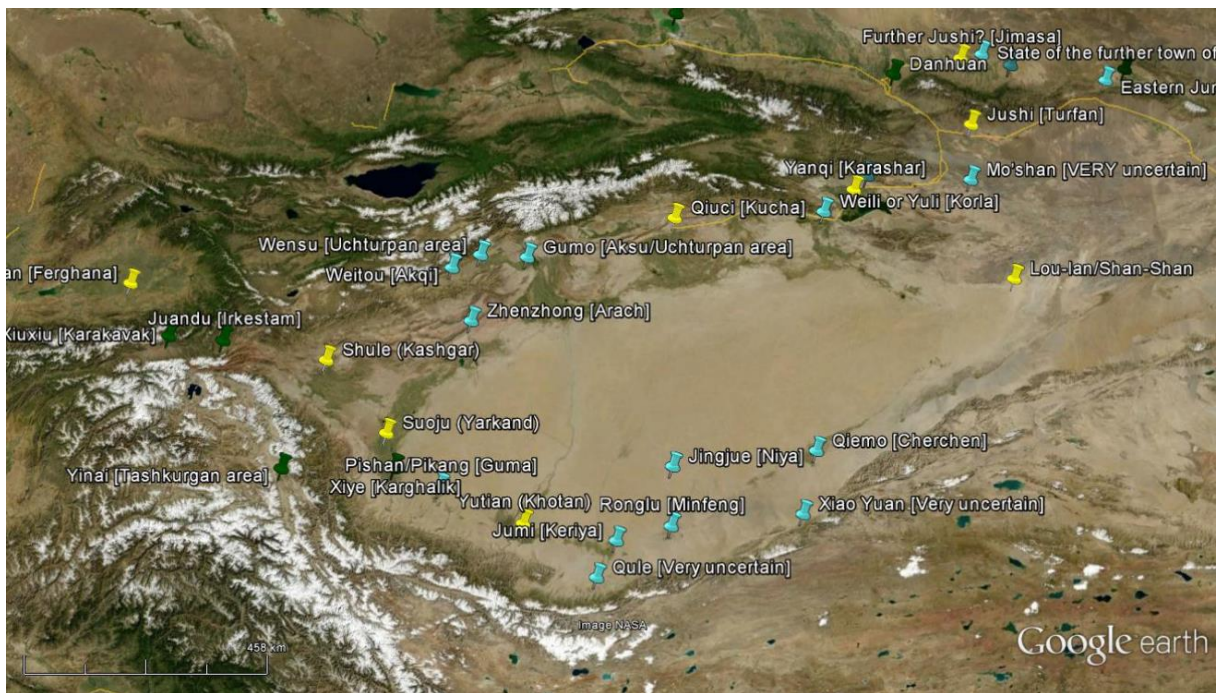

[Kart.2]⁴³⁸

⁴³⁸ Jongeward og Cribb 2014, s. 2. Kushanrikets kjerneområder i dagens Afghanistan, Pakistan, Usbekistan, Tadsjikistan og Nord-India.

[Kart.3]⁴³⁹

[Kart.4]⁴⁴⁰

⁴³⁹ http://www.ancient.eu/Han_Dynasty/ - Hentet 27.04.2016. Han-Kina og Xiongnus utbredelse rundt år 1 etter vår tidsregning.

⁴⁴⁰ Høisæter 2013, s. 132. Tarimbekkenets bystater som presentert i de kinesiske kildene. Gule markører viser de største jordbruksorienterte oasebosetningene, mens de turkise markørene viser til mindre bosetninger.

[Kart.5]⁴⁴¹

[Kart.6]⁴⁴²

⁴⁴¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Taklamakan_Desert#/media/File:Tarimrivermap.png – Hentet 06.04.2017.

Kartet viser Tarimbekkenet innenfor den utlyste guldfargen, og områdets elver.

⁴⁴² https://en.wikipedia.org/wiki/Tarim_Basin#/media/File:Tarimbecken_3._Jahrhundert.png – Hentet 14.05.2017. Kartet viser de seks største kongerikene i Tarimbekkenet omkring år 200 e.v.t.

⁴⁴³ <http://windhorsetour.com/china-attraction/xinjiang> - Hentet 12.05.2017. Kartet viser utbredelsen av dagens Xinjiang-region, hvor stater som Kuqa (Kucha), Hotan (Khotan) og Kashi (Kashgar) befinner seg innenfor Tarimbekkenet.

⁴⁴⁴ Bronsealderkulturene i Xinjiang (2000 – 1000 f.v.t.) demonstrert av røde markører.

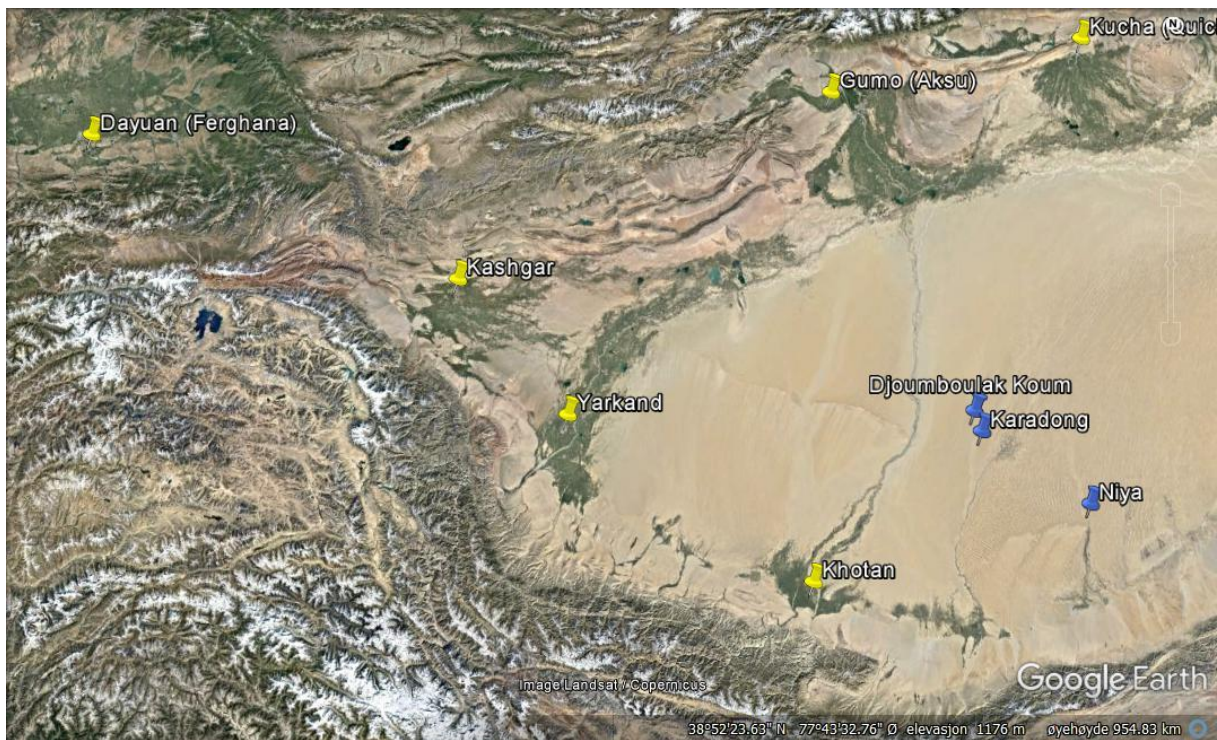
[Kart.9]⁴⁴⁵

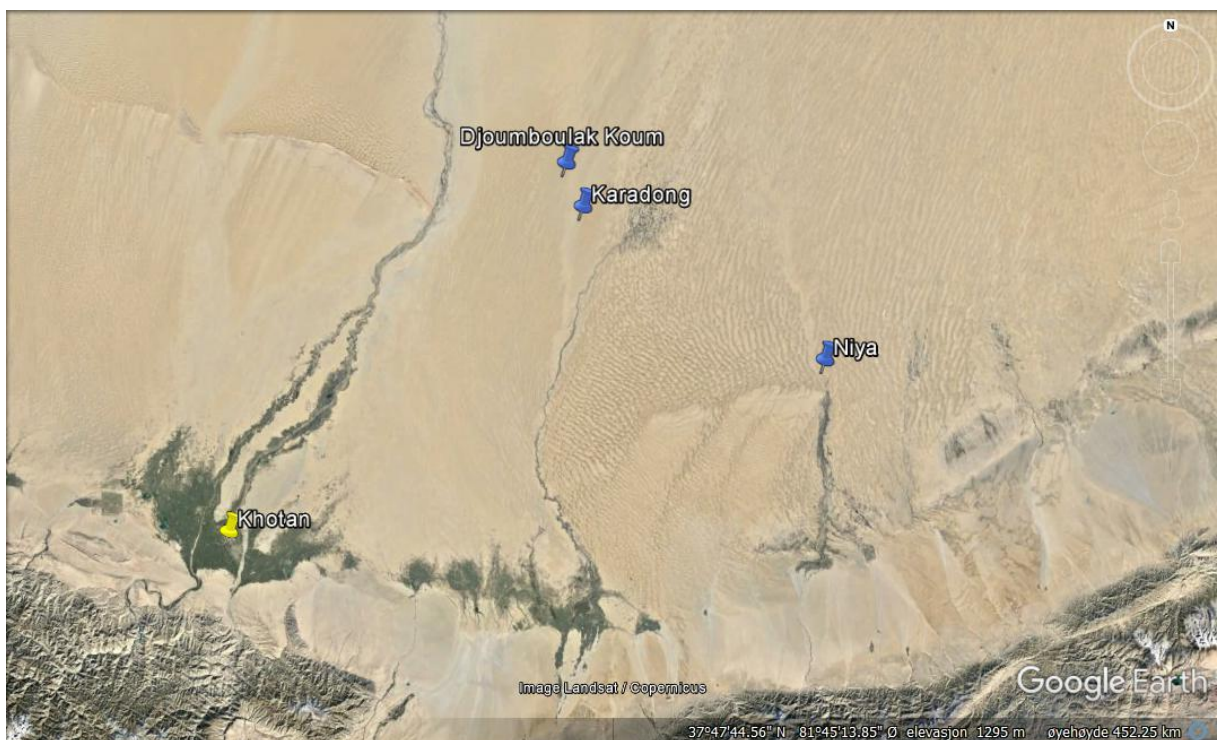
[Kart.10]⁴⁴⁶

⁴⁴⁵ Jernalderkulturene i Xinjiang (1000 – 400 f.v.t.) og Djoumboulak Koum (ca. 200 – 100 f.v.t.) demonstrert av blå markører.

⁴⁴⁶ Det østlige Tarimbekkenet. Gule markører viser til større konstellasjoner, mens blå markører viser til bosetningsruiner. Rød markør viser til Lop-Nor området.

[Kart.11]⁴⁴⁷

[Kart.12]⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ Det vestlige Tarimbekkenet. Gule markører viser til større konstellasjoner, mens blå markører viser til bosetningsruiner.

⁴⁴⁸ Det sørlige Tarimbekkenet. Blå markører viser bosetningsruiner, mens gul markør viser til større konstellasjon.

[Kart.13]⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ Tilgjengelige metaller og mineraler i og omkring Tarimbekkenet ifølge Ban Gu i *Hanshu*. Tilgjengelig tinn er markert etter Høisæter 2013, s. 140.

Mynter:

[Fig.1]⁴⁵⁰

[Fig.2]⁴⁵¹

⁴⁵⁰ <http://idp.bl.uk/4DCGI/education/dialogue/coins.html> - Hentet 20.04.2016. Sino-Kharosthi mynter. Nede til høyre er et eksempel av en Sino-Kharosthi mynt som er slått hull i midten for å ligne kinesiske *wuzhu*.

⁴⁵¹ <http://www.anythinganywhere.com/commerce/coins/coinpics/chin-wuzhu.htm> - Hentet 20.04.2016. Kinesisk *wuzhu*.

[Fig.3]⁴⁵²

[Fig.4]⁴⁵³

⁴⁵² https://en.wikipedia.org/wiki/Vima_Takto#/media/File:Coin_of_Kushan_King_Vima_Takto.jpg – Hentet 27.04.2016. Bronsemynt av Vima Takto. Den greske inskripsjonen tyder «Kongenes konge».

⁴⁵³ <http://coinindia.com/galleries-kanishka.html> - Hentet 20.04.2016. Gullmynt av Kanishka I, med Buddha på baksiden.

[Fig.5]⁴⁵⁴

[Fig.6]⁴⁵⁵

[Fig.7]⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Kujula_Kadphises#/media/File:KujulaKadphisesCoinAugustusImitation.jpg - Hentet 21.04.2016. Mynt av Kujula Kadphises, med klar inspirasjon fra Augustus.

⁴⁵⁵ <http://www.wildwinds.com/coins/ric/augustus/i.html> - Hentet 21.04.2016. Mynt av Augustus.

⁴⁵⁶ <http://coinindia.com/galleries-vima-kadphises.html> - Hentet 27.04.2016. Gullmynt av Vima Kadphises.

Fotografier:

[Fig.8]⁴⁵⁷

⁴⁵⁷https://en.wikipedia.org/wiki/Silk_Road#/media/File:Summer_Vacation_2007,_263,_Watchtower_In_The_Morning_Light,_Dunhuang,_Gansu_Province.jpg – Hentet 30.04.2017. Kinesisk vaktårn fra tiden til Handynastiet omkring Dunhuang, i Gansu-provinsen.

[Fig.9]⁴⁵⁸

⁴⁵⁸ <http://www.vam.ac.uk/content/articles/t/the-silk-road-finds-map-2/> - Hentet 13.05.2017. (Watchtower, The Limes Watchtowers, Sir Marc Aurel Stein, 1914. Photo 392/28(479), © The British Library Board) kinesisk vaktårn nord for Dunhuang, i Gansu-provinsen.